

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ "ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ,"

ΑΘΗΝΑΙ

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ

1939

ΑΡΙΘ. 8.

ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ

Καὶ ὁ ἄνθρωπος—ὁ περίφημος «μοντέρνος» ἄνθρωπος—ἐκάθησε μίαν στιγμὴν, στιγμὴν ἀπογνώσεως, καὶ ἔκαμε κάτι πού ἀπὸ πολλοῦ εἶχε ξεσυνειθίσει: ἐσκέφθη...

—Λοιπὸν; Τί γίνεται τώρα; Τί θὰ γίνω;

Τί θὰ γίνῃ; Μά, αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπορία χιλιάδων, ἑκατομμυρίων «μοντέρνων» ἀνθρώπων. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ «μοντέρνου» ἀνθρώπου. "Ἄν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχεν οἰκόσημον, αὐτὸ τὸ ἔμβλημα θὰ ἑταίριαζε: «Τί θὰ γίνω;»

Τί θὰ ἀπογίνῃ ὁ «μοντέρνος» ἄνθρωπος, μέσα στὶς μπόρες, τὶς φουρτοῦνες τῆς ζωῆς;

... Ἄλλὰ ἅς παρακολουθήσωμεν τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν τώρα, πού ἤρχισε νὰ σκέπτεται καὶ νὰ ἀναπολῇ.

Ἐπὶ ἕνα ἔτος—ἴσως ἡ παιδικὴ ἡλικία—ὅπου ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἦτο μόνος. Ἦσθάνετο καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτὸν του συντροφευμένον ἀπὸ κάτι. Ἄπὸ κάτι παραπάνω ἀπὸ αὐτόν. Παραπάνω καὶ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα πού φεύγουν μὲ τὸν χρόνον, παραπάνω ἀπὸ τὶς πρόσκαιρες χαρὲς καὶ ἀπὸ τὰ ἀτυχήματα ἢ εὐτυχήματα, πού ἔχουν τοῦ προσ-

καίρου τὴν σφραγίδα ἐπάνω τους. Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶχε κανονίσει τὴν ζωὴν του ἐπάνω σ' αὐτὴν τὴν συναίσθησιν.

Καί, μιὰ μέρα, ἦλθε κάποιος κι' ἐκτύπησε τὴν πόρτα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Καὶ τοῦ εἶπε:

—Πέταξέ τα ὅλα αὐτά· εἶναι ψέμματα. Ψέμματα, ὅλα. Αὐταπάτη. Ψευδαισθήσεις. Πλάνη..... Εἶσαι τῆς τύχης τῆς τυφλῆς τυχαῖο δημιούργημα. Ὅλα αὐτά, πού ἤκουες περὶ θεοῦ Νόμου πού σοῦ προστάζει τοῦτο καὶ σοῦ ἀπαγορεύει ἐκεῖνο, ὅλα αὐτά εἶναι ψέμματα. Ἐφιάλτης πού σε δεσμεύει νὰ χαρῆς τὴ ζωὴ. Καὶ ἡ αἰωνιότης; Καὶ ὁ ἀνώτερος προορισμὸς πού ξεπερνᾷ τὰ ὄρια τοῦ προσκαίρου; Ὅνειρα καυμένε! Ὅνειρα πού δὲν ἔχουν κανένα νόημα.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος, πού τὰ ἤκουσε ὅλα αὐτά, ἐστάθη εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ κατάπληξιν διὰ τὸ τόλμημα. Ἄλλὰ ὁ τολμητῆς ἐσυνέχισε.

—Αὐτὰ μοῦ ἀνέθηκε νὰ σοῦ πῶ, ἢ ἐπιστήμη. Σοῦ μιῶ ἐξ ὀνόματός της.

Ἐπιστήμη! Εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς λέξεως, ὁ ἄνθρωπός μας ἐτέντωσε προσεκτικώτερα τὸ αὐτί. Ἐπιστήμη! Βέβαια, μαγικὸν ὄν! Ἐπιστήμη!

μη, πού ἀπὸ τὰ καίκια μᾶς ἐπῆγε στὰ βαπόρια, ἡ ἐπιστήμη, πού μᾶς ἔδωσε τὸν ἠλεκτρισμό, τὸν τηλέγραφο, τὸ τηλέφωνο. Ἡ ἐπιστήμη, πού μᾶς ἔμαθε νὰ πετᾶμε στὸν ἀέρα. Ὁ μάγος αὐτός..... Αὐτός μᾶς λέει αὐτὰ τὰ πράγματα τώρα;

—Ναί, αὐτός, αὐτός ὁ μάγος. Ἡ ἐπιστήμη μᾶς τὸ λέει. Ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξε πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι ψέμματα. Πίστις; Ὁχι! Δὲν χρειάζεται. Τώρα ἔχουμε τὴν ἐπιστήμη, μόνο αὐτήν.

Καί, ἐκεῖνος πού ἐκαλοῦσε τὸν ἐαυτὸν του μαντατοφόρο τῆς ἐπιστήμης, ἐσυνέχισε. Ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ ξενικὰ δυσπρόφερα ὀνόματα ἐπεστρατεύθησαν ὡς γαρνιτούρα. Καὶ δίπλα σ' αὐτὰ διάφοροι ὄροι, καὶ διάφορα ἐξωτικά, φοβερὰ καὶ τρομερά, κρανία, σκελετοί, ἀριθμοί, ὅλα μαζεμμένα, ὑποβλητικά καὶ ἐπιβλητικά...

—Ζωὴ χωρὶς πίστι, ἐσυνέχιζεν ὁ ἐντεταλμένος «τῆς ἐπιστήμης». Δὲν χρειάζεσαι τὴν πίστι. Θὰ σοῦ τὰ ἐξηγήσῃ ὅλα ἡ ἐπιστήμη. Θὰ στηρίξῃ τὴ ζωὴ σου στὴν ἐπιστήμη. Καὶ θὰ κάμῃς τὴ ζωὴ σου γεμάτη σιγουριά, γεμάτη χαρά, ἓνα διαρκὲς γλέντι θὰ εἶναι ἡ ζωὴ σου, χωρὶς νὰ τὴν ἐπισκιάζουσαν πατρικὲς ἐντολὲς καὶ ἀπαγορεύσεις.....

* * *

Καὶ ὁ ἄνθρωπός μας συνεχίζει τὰς σκέψεις του, τὰς ἀναπολήσεις του.

—Μοῦ ἐπῆραν τὴν Πίστι. Δὲν μοῦ χρειάζεται, λέει.... Ὅπως βλέπω τὴν ἀτμομηχανὴ πού τρέχει, ἔτσι θὰ βλέπω τὴν τύχη νὰ δημιουργῆ τὴ ζωὴ, καὶ τοὺς πιθηκανθρώπους νὰ γίνωνται ἄνθρωποι. Καὶ τώρα; Τώρα δὲν ἔχω πίστι στὸν Θεό, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχω τυφλὴ πίστι σ' ἓνα κρανίον, πού εὐρέθηκε, λέει, ἐδῶ κι' ὀγδόντα τόσα χρόνια, καὶ πού εἶναι, λέει.... Μοῦ ἐπῆραν τὴν Πίστι, τὴ δοκιμασμένη ἀπὸ χιλιάδες χρόνια πίστι, τὴν πίστι πού ἐρχόταν μὲ εἰλικρίνεια καὶ καταφάνερα νὰ μοῦ ζητήσῃ ὑποταγὴ ἐκεῖ

πού τὸ ἀνθρώπινο μυαλό εἶναι ἀδύνατο μόνο του νὰ εἰσχωρήσῃ. Καὶ μοῦ ἔφεραν δῆθεν τὴν γνώσι, δηλαδὴ τὴν ἄγνοια, τὴν εὐπιστία στὰ λόγια τοῦ καθενός, σὲ θεωρίες πού ποτὲ δὲν ἐπαληθεύουν, σὲ κόκκαλα πού δὲν ξέρω ποῦθε ἔρχονται, σὲ «σοφούς», πού δὲν ἔχουν προσφέρει τίποτε στὴν ἐπιστήμη. Ἔγινα κι' ἐγὼ ὀρθολογιστής. Δηλαδὴ ἔγινα ὁ ἄνθρωπος πού δὲν ξέρει τί πιστεύει πού φαντάζεται ὅτι δὲν πιστεύει σὲ τίποτε, ἐνῶ πιστεύει στὴν κάθε φαντασιοκοπία.

..... Καὶ μοῦ προσέφεραν τὴν χαρά. Τὸ γλέντι, τὴν ζωὴ τοῦ ἀπεριορίστου ὑλικοῦ ἀνθρώπου. Καὶ μοῦ ἔκρυψαν πὼς τὸ ποτήρι τῆς χαρᾶς αὐτῆς γλήγορα σώνεται καὶ πὼς κατόπιν πρέπει νὰ δοκιμάσω ἀσυγκέραστες ὄλες τὶς πίκρες. Καὶ τώρα; Τώρα πού μόνος, ἔρημος, μὲ μόνο σύντροφο τοὺς χιμπαντζῆδες τοῦ μαντατοφόρου τῆς «ἐπιστήμης» ἀντιμετωπίζω τὶς μπόρες τῆς ζωῆς; Τώρα πού βλέπω τί ἐκρυβόταν κάτω ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις περὶ «μοντέρνας» ὀρθολογιστικῆς, ὑλιστικῆς κοινωνίας, πού δὲν ξέρω τί θὰ ἔκανε; Τώρα; Πὼς θὰ ἀντιμετωπίσω τὴν ζωὴ; Τί θὰ γίνω τώρα;

* * *

Καὶ ὁ ἄνθρωπός μας ἐθυμῆθηκε κάτι πού ἐνόμιζε πὼς ποτὲ δὲν θὰ θυμηθῆ—τὸν ἄσωτον υἱόν, πού εἶχε ἀκούσει εἰς τὰ παιδικὰ του χρόνια.... «Καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἦσθιον οἱ χοῖροι».

Ναί, ἀλλὰ τώρα... τώρα εἶναι τόσοι πολλοὶ ἐκεῖνοι πού εἶχαν ξεγελασθῆ ἀπὸ τὸν ὑλισμὸν καὶ εἶχαν ἀφίσει τὸ πατρικὸ σπίτι,.. εἶναι τόσοι πολλοὶ οἱ ἄσωτοι υἱοί,.. ὥστε... πού νὰ εὐρεθοῦν, ἔστω καὶ ξυλοκέρατα δι' ὅλους αὐτούς!

Ἐνας λόγος παραπάνω, διὰ νὰ προστεθοῦν ὄλοι, χωρὶς δισταγμοὺς καὶ ἀναβολάς, εἰς τὴν στρατιάν ἐκείνων πού ἐπιστρέφουν....

Τὸ Θέλω τῆς Ζωῆς

Ο ΜΑΙΤΡ

Ἡ σκηνὴ εἰς κομμωτήριον πολυτελείας. Εἶναι ἡ ὥρα τῆς δουλειᾶς. Καθρέφτες καὶ ἀρώματα περιβάλλουν τὰ ἀσώματα, χάρις στὶς λευκὲς τηβέννους, κεφάλια τῶν κουρευομένων.

Ὁ νεοφερμένος πελάτης—ἄψογη ἐμφάνις καὶ ὕφος ἐμπιστευτικόν—παρέδωσε στὰ χέρια τῆς γνωστῆς ἐνοχλητικῆς ὑποχρεωτικότητος τῶν «μικρῶν», τὸ σκληρὸ καπέλλο του, τὸ ἐπανωφόρι (τόσχα ἀπὸ τὸ Μάντσεστερ) καὶ τὰ γάντια του (δέρμα γουρουνιοῦ, ἀπὸ τοῦ Νόελ), ἀντιπαρῆλθε τοὺς «ἀπλῶς» ξυριζομένους καὶ κουρευομένους, γιὰ νὰ περάσῃ εἰς τὸ ἰδιαιτέρον.

Κοντοστέκεται γιὰ μιὰ στιγμή. Ἀπὸ κοντὰ καὶ τὸ σμήνος τῆς ὑποχρεωτικότητος:

—Τί ἐπιθυμεῖ ὁ κύριος;— Καὶ δόστου μειδιάματα καὶ ὑποκλίσεις....

Ἐπὶ τέλους, ἔπειτα ἀπὸ τόσην ὥρα, ὅσῃν ἀπαιτεῖ ἡ σοβαρότης τοῦ πελάτου, ἡ ἐπιθυμία ἔγινε γνωστὴ: Νὰ ἔλθῃ ὁ «Κώστας» νὰ τὸν σιγουρίσῃ λίγο... (ἔδειξε μὲ νευρικότητα τοὺς κροτάφους καὶ τὸν σβέρκο του).

Καὶ περνάει στὴν ἰδιαίτερη γωνία τοῦ καταστήματος, πού ἔχει μὲν ἀφιερωθῆ... στὰ νύχια, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἐκλεκτὸν πελάτη θὰ γίνῃ ἐξαιρέσεις, διὰ νὰ κουρευθῆ συγχρόνως ἐκεῖ. Καὶ ἡ νυσταγμένη περιέργεια τῶν πελατῶν πού νανουρίζονται ἀπὸ τὸ μασούλισμα τῶν ψαλλιδιῶν καὶ τοὺς ποικίλους βόμβους τῆς καλλωπιστικῆς ἐφευρετικότητος, τὸν παρακολουθεῖ εἰς τὸ βάθος τῶν καθρεπτῶν...

Ὁ κύριος Γιώργος ἐκάθησε κοντὰ στὸ μονοκόμματο κρύσταλλο πού δείχνει πρὸς τὸν δρόμο—κεντρικὴ ἀρτηρία τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἡ τελετὴ ἀρχίζει. Κατέφθασε καὶ ὁ Κώστας μὲ τὰ «σύνεργα». Ἐπειδὴ οἱ στιγμὲς τοῦ κ. Γιώργου εἶναι πολύτιμες, θὰ συνεργασθοῦν, ἔστω καὶ μὲ κάποια δυσκολία, ὁ Κώστας καὶ ἡ μανικουρίστα, γιὰ νὰ

κάμουν τὸν κ. Γιώργο ὠραιότερο ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις ὀνύχων. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τελευταίους αὐτούς, ἡ μανικουρίστα ὄφειλε νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν τέχνη τῆς, τὶς λίμες, τὰ μπουκαλάκια καὶ τὴν ὑπομονή τῆς, γιὰ νὰ φυτέψῃ στὰ ἄκρα τῶν δακτύλων τοῦ κομποῦ κυρίου κομψά, γαμψὰ ροδοπέταλα.

Σὲ λίγο εἰς τὸ «ἰδιαιτέρον» ἡ πλαϊνὴ πρὸς τὸν νεοελθόντα πελάτην θέσις ἄδειασε. Ἡ κοπέλλα πού ἐργάζεται σ' αὐτήν, ἀφοῦ μάζεψε κι' ἐτακτοποίησε στὶς θέσεις των τὰ ποικιλόσχημα καὶ ποικιλόμορφα μπουκαλάκια, ἀνοίγει τὸ συρταράκι, βγάζει ἓνα βιβλίον, κάθεται καί, ἐν ἀναμονῇ πελατείας, βυθίζεται στὴν ἀνάγνωσί του. Μὰ δὲν ὑπελόγησε καὶ τοὺς γείτονας. Ἡ πολυθρόνα τοῦ κουρείου, σὰν νὰ ἦταν ὁ τρίπους τῆς Πυθίας, ἔχει ἐμπνεύσει τὸν κύριο πού κάνει μανικουρὸν πλάϊ τῆς. Ἡ βιασύνη του ἔπαυσε καὶ ἡ γλῶσσά του δείχνει ἐξαιρετικὴ ἐυκινησία. Ἐλεγε πολλὰ καὶ διάφορα, πού «ἐνεθουσίαζαν» τοὺς ὑπαλλήλους πού τὸν περιποιοῦντο. Τί ὠραῖα πού τὰ ἔλεγε ὁ κ. Γιώργος! Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑστερήσῃ καὶ ὁ Κώστας, τὸν πληροφορεῖ ὅτι.... ὁ ἠλικιωμένος κύριος πού περιποιεῖτο πρὸ ὀλίγου, ξυρίζει τοὺς κροτάφους του γιὰ νὰ μὴ ξεμυτίσουν οἱ ἄσπρες τρίχες, ὅτι τὸ κάνει γιὰ νὰ φαίνεται πιὸ νέος γιατί.... καὶ ἔπονται πληροφορίες αὐστηρῶς ἀτομικοῦ χαρακτήρος.....

Μιὰ στιγμή τὸ μάτι τοῦ «κ. Γιώργου» ἔπεσε στὸ ἀνάγνωσμα τῆς πλαϊνῆς μανικουρίστας.

—Ἄ, ὥστε διαβάζει ἡ δεσποινίς! Παρακολουθεῖτε τὴν φιλολογία; Μπράβο! Μπράβο, ἂν δὲν εἶναι ἀδιακρισία, νὰ δῶ τὸ βιβλίον σας;

Ὅλα τὰ ἐν δράσει σύνεργα τῆς καλλωπιστικῆς παρεμέρισαν, γιὰ νὰ πάρῃ στὰ χέρια του ὁ κ. Γιώργος τὸ βιβλίον καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περιέργειά του.

Ἡ ἱκανοποίησις ὅμως δὲν ἦταν, φαίνεται, καὶ τόσον σύμφωνος πρὸς τὰ γούστα τοῦ φίλου μας. Ἐνας μορφασμὸς ἐξωγραφίστηκε στὸ πρόσωπό του, μόλις εἶδε τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου.

—Μωρὲ μπράβο! Νὰ σοῦ πετύχῃ βιβλίον! Καὶ τὸ διαβάσετε σεῖς! Γιὰ σκέψου, φίλε μου, σήμερα, στὴν ἐποχὴ πού ἡ φιλο-

λογία παρουσιάζει τις πειο νεώτερες τάσεις της, να διαβάξη ή δεσποινίς ἐδῶ βιβλία πού μόνο μιὰ γρηοῦλα τῆς περασμένης ἐποχῆς θὰ τὰ διάβαζε. Βιβλία ξεχασμένα πιά μαζί μὲ τις προλήψεις τοῦ παρελθόντος.

—Καὶ ὅμως, μόλις ἐξεδόθη, κύριε Γιώργε, ἐτόλμησε νὰ παρατηρήσῃ τὸ κορίτσι. Δὲν εἶναι λοιπὸν καὶ τόσο ἀπρηχαιωμένο.

Ὁ κ. Γιώργος παρετήρησε τὸ βιβλίο. Βέβαια, «Ἀθῆναι 1939». Καινούργιο βιβλίο, ναί, ἀλλά.... Μωρὲ βγαίνουν καὶ τώρα τέτοια βιβλία; Ντροπὴ στ' ἀλήθεια! Σήμερα, στὴν ἐποχὴ μας, τέτοια βιβλία, πὸν θυμίζουσαν τοὺς παποῦδες μας, στὰ χέρια ἐνὸς κοριτσιοῦ σημερινοῦ. Μὰ εἶναι νὰ γελᾷ κανεὶς στ' ἀλήθεια μ' ἓνα τέτοιο θέαμα!

Καὶ τὸ ἀκροατήριον τῶν καλλωπιστῶν ἤρχισε νὰ ἀκομπανιάρῃ τὸ θορυβῶδες γέλιο, μὲ τὸ ἐπαγγελματικὸ χαμόγελο, κάπως βεβιασμένα ὅμως, γιατί ἡ μανικουρίστα ἀπολαύει ἐκτιμήσεως στὸ κατάστημα.

Σταμάτησε. Ἔπρεπε νὰ βάλῃ τὸ σαγόνι «στὴ γούρνα» γιὰ νὰ τοῦ περιποιηθῇ τὸν σβέροκο ὁ κουρέας, μὲ ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν πὸν ἀρμόζει εἰς ἓνα κύριον τόσοσ σοβαρὸν καὶ τόσοσ ἐμβριθῆ εἰς τὰ ζητήματα τῆς διανοήσεως.....

Ἐν τῷ μεταξὺ τελείωσε καὶ ἡ θητεία μου στὴν πολυθρόνα.

—Μὲ τις ὑγείες σας! Λίγα βουρτσίσματα ἀκόμη—μάταια πάντοτε, αὐτὲς οἱ τρίχες τὰ καταφέρουσαν, παρ' ὅλη τὴ λευκὴ ἀγχόνη πὸν μ' ἔπνιγε, νὰ μεταβάλλουσαν τὸ κολλάρο μου σ' ἐνοχλητικὸ βουρτσάκι.....

Ἐμοίρασα τὰ «κέρματά» μου στὸ μαρμαράκι τοῦ ταμείου καὶ στὰ διάφορα πρόθυμα χέρια. Ἐτοιμάζομαι νὰ φύγω, ὅταν ἓνα μικρὸ ἀνθρωπάκι λαχανιασμένο, μιὰ μικρὴ τσαχλίνικη μπόμπα, ἔπεσε στὸ κουρεῖο. Σφιγμένος μέσα στὴ φανταχτερὴ πλουμιστὴ κόκκινη στολή, χαριτωμένη μινιατοῦρα παραμυθένιου ἀξιωματοῦχου, ὁ γκροῦμ τῶν «Ἰμαλαίων» τοῦ γειτονικοῦ πολυτελοῦς ξενοδοχείου, φωνάζει:

—Θέλω τὸν μάιτρο, δὲν εἶναι ἐδῶ; Καὶ ψάχνει μὲ τὰ ἔξυπνα ματάκια του νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ ζητούμενο πρόσωπο κάτω ἀπὸ τις μαρέγκες τῆς σαπουνάδας πὸν καλύπτει τὰ μάγουλα τῶν πελατῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ εὐρέθη καὶ ὁ «μαίτρο». Δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν κ. Γιώργο.

Ποιὸς νὰ εἶναι ἄρα γε ὁ κύριος αὐτός, πὸν ἔχει καὶ τὸν τίτλο τοῦ «μαίτρο» καὶ κάθεται στὰ «Ἰμαλαία», σκεπτόμουν, ὅταν ὁ ἐνδυθεὶς τὸ κῦρος ἀκαδημαϊκοῦ κριτικοῦ καὶ ὅ,τι ἄλλο κῦρος θέλετε, δέχεται τὴν ἀπροσδόκητον ἐρώτησιν τοῦ γκροῦμ:

—Κύριε Γιώργο δὲν ἔστειλαν ἀκόμη τὰ ψάρια στὴν κουζίνα γιὰ τὸ βραδυνὸ γεῦμα τοῦ κ. Ὑπουργοῦ. Τί θὰ κάνουμε;

Τόμπολλα! Ὁ... «μαίτρο», ὁ βιβλιοκριτικὸς τοῦ λεπτοῦ γούστου, ἦταν ὁ μάιτρο ντ' οτελ τῶν «Ἰμαλαίων». Καὶ ἐσέριβε, ὠχρωμένος κάτω ἀπὸ τὴν πολυτελῆ του ἐμφάνισι, τὴν αὐστηρά του κριτικὴ γιὰ τὸ χριστιανικὸ βιβλίο, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ψάρια μαγιονέζα ἢ γιὰ σπαράγγια ἀ λα φρανσαίζ.

ΟΥΤΙΣ

Επίκαιρα

ΔΕΙΞΑΙΝΟΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

Μέσα εις την μορφωτικὴν κίνησιν τοῦ τόπου μας προέχουσιν θέσιν πρόκειται, ἀναμφιβόλως, νὰ καταλάβῃ ἐφέτος ἡ σειρά τῶν σωφρονιστικῶν διαλέξεων, τὰς ὁποίας ὀργανώνει τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης. Ὅπως λέγει ἡ σχετικὴ Ὑπουργικὴ ἐγκύκλιος, αἱ διαλέξεις αὐταί, «μὴ φέρουσαι τὸν στενὸν χαρακτῆρα μαθημάτων, ἀλλ' ἀποτελοῦσαι γενικωτέραν ἐπισκόπησιν τῶν θεμελιωδῶν προβλημάτων τῆς μεταχειρίσεως τοῦ ἐγκληματίου, σκοποῦσι νὰ κεντρίσωσι τὸ ἐνδιαφέρον τόσοσιν τῶν καλουμένων εις τὴν ἐφαρμογὴν τῶν οὐσιαστικῶν καὶ δικονομικῶν νόμων, ὅσων καὶ τῶν προσώπων εις ἃ ἀνατίθεται ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ ἐγκληματίου—ἀφοῦ τοῖς γνωρίσωσι τίνα εἶναι τὰ βασικὰ ἀντικείμενα καὶ αἱ ἐπιδιώξεις τῆς συγχρόνου ἐγκληματολογικῆς καὶ σωφρονιστικῆς πολιτικῆς».

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοιοῦτου σκοποῦ, τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης ἐχρησιμοποίησε τὴν συμβολὴν τῶν ἀρμοδιωτέρων, πράγματι, εις τὴν χώραν μας προσωπικοτήτων. Τόσων ἢ θεωρία, ὅσων καὶ ἡ πρακτικὴ, ἐκπροσωποῦνται ἐγκύρως, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποῖον διὰ τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἔχει σπουδαιότητα ἀκόμη μεγαλυτέραν, εἶναι ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι καὶ οἱ ὁμιληταὶ τῶν διαλέξεων, ἐμφοροῦνται ὑπὸ ἀρχῶν ὑγιῶν, καὶ κάθε ἄλλο παρὰ εὐμένειαν δεικνύουσιν πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀνατρεπτικοὺς ἀκροβατισμοὺς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν, ἄλλοτε, ἀρχίσει νὰ εἰσδύουν καὶ εις τὴν τόσοσιν ἐπικίνδυνον σφαῖραν τῶν ἐγκληματολογικῶν ζητημάτων ἀκόμη.

Ἐχομεν, λοιπόν, κάθε λόγον νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἡ τόσοσιν ἀξιέπαινος πρωτοβουλία τοῦ Ὑπουργείου θὰ φέρῃ τοὺς καρπούς τῆς καὶ ὅτι θὰ συντελέσωσιν αἱ διαλέξεις αὐταὶ εις τὸ νὰ καθοδηγηθῇ καὶ τὸ παρ' ἡμῖν μορφωμένον κοινὸν εις τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλὰ καὶ, γενικώτερον, τοῦ κακοῦ εις τὴν σύγχρονον κοινωνίαν.

ΕΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ

Ἐπάρχουν μερικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα ποὺ δὲν ἔχουν μόνον ἀξίαν φιλολογικὴν, ἀλλὰ καὶ γενικωτέραν σημασίαν, τοιαύτην ὥστε ν' ἀναδεικνύωνται εις σπουδαῖα γεγονότα τῆς ζωῆς. Κάτι τέτοιο εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον μυθιστόρημα τοῦ Daniel—

Rops ποὺ ἔχει τὸν τίτλον «L' âme obscure» καὶ ἐξεδόθη εις τὴν σειράν «Le livre de demain». Περιγράφεται εις αὐτὸ ἡ ζωὴ ἐνδὸς ἐνδιαφέροντος ἀνθρώπου, ἐνδὸς τύπου μέσσα εις τὸν ὁποῖον θ' ἀναγνωρίσωσιν τὸν ἑαυτὸν τῶν—ἓνα μέρος τοῦ τοῦλάχιστον—πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νέους τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος, Blaise Orlier, καίτοι εἶχε εὐκαιρίας διὰ νὰ πάρῃ τὴν σωστὴν θέσιν ἀπέναντι τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἠθικῶν προβλημάτων τῆς, ἂν καὶ εἰλκύσθη ἀπὸ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος, εις τὸ τέλος ἐπέμεινε εις τὴν κλίσιν ποὺ ἠσθάνετο πρὸς τὸ κακόν—καὶ ἐχάθη.

Ἴσως δὲν ἀπαντᾶται συχνὰ εις τὴν πραγματικότητα τοιοῦτον τραγικὸν τέλος εις τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν τὰς εὐκαιρίας τοῦ ἥρωος τοῦ μυθιστορήματος αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια μεταξὺ αὐτῶν τῶν εὐκαιριῶν ἀφ' ἐνδὸς καὶ τῆς γοητείας τοῦ κακοῦ ἀφ' ἐτέρου, μετὰ τὴν συγκεκριμένην μάλιστα μορφήν ποὺ ἔχουν εις τὴν σύγχρονον ζωὴν ἀκριβῶς οἱ προαιώνιοι αὐτοὶ ἀντίπαλοι, καθιστᾶ ἰδιαιτέρως ἀξιόλογον τὸ βιβλίον αὐτό. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, μετὰ τὴν ὅλον ἐξάνουσαν ἀναγνώρισιν τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας, δὲν εἶναι πλέον καθόλου σπάνιοι οἱ ἄνθρωποι, νέοι ἰδίως, ποὺ δέχονται μετὰ χαρὰν τὸν σπόρον τῆς ἀληθείας. Πληροῦν λοιπὸν ἓνα σπουδαῖον προορισμὸν ὅσα βιβλία ἐνισχύουσιν εις τὸν ἀγῶνα ποὺ χρειάζεται διὰ νὰ ριζώσῃ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ ὁ σπόρος αὐτός.

ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΕΙΣ...

Ἰκαθ' ἦν ἰστιγμὴν τὸ βιβλίον τοῦ Daniel—Rops ἀποτελεῖ ἀφορμὴν διὰ μίαν εὐρυτέραν συζήτησιν ἐπάνω εις τὴν Ἀναγέννησιν τῶν Χριστιανικῶν γραμμάτων καὶ εις τὴν Γαλλίαν ἀκόμη, μερικοὶ Ἀθηναῖοι «κριτικοὶ» χάνουν κυριολεκτικῶς τὰ νερά τους, μόλις εὐρεθοῦν ἐμπρὸς εις ἓνα λογοτεχνικὸν βιβλίον ἔχον ὅπως δῆποτε σχέσιν μετὰ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἰκαθ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ μίαν προσφάτως ἐκδοθεῖσα ποιητικὴ συλλογὴ ἐμπνευσμένη ἀπὸ θρησκευτικὰ θέματα, ἐτάραξε, φαίνεται, τοὺς κύκλους τῶν κριτικῶν αὐτῶν, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι εὐρέθησαν ἐμπρὸς εις ἓνα κομμάτι θρησκευτικῆς ποιήσεως. Τοὺς ἐξάφνιασεν ἡ χαρὰ, ἡ ἀγαλλίασις ποὺ ξεχειλίζει ἀπὸ ἓνα τέτοιο ποιητικὸν ἔργον, ἡ ἠσυχία, ἡ εἰρήνη, τὸ χωρὶς σκιάν φῶς, ὅλα αὐτὰ

σχετιζόμενα μὲ μίαν Πίστιν.... Παράδοξα πράγματα! Ἦρχισαν λοιπὸν αἱ γνωσταὶ ἐξηγήσεις πού ἐμπνέει ἡ προχειρολογία ἐκείνου πού δὲν ἔχει μπῆ εἰς τὸ νόημα. Ἄλλοι ὠμίλησαν περὶ..... φυσιολατρίας, ἄλλοι περὶ «νωθροῦ ἐρημίτου» καὶ ἄλλος ἀπὸ τρίποδος ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ποιητὴς περὶ οὗ πρόκειται, ὅταν ψάλλῃ τὴν χαρὰν πού αἰσθάνεται.... λέει ψέμματα, ὑποκρίνεται καὶ ὅτι εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του κρύβει κάποιον ψυχικὸ δρᾶμα!

Καὶ ὁ ποιητὴς, εἰς ἓνα του γράμμα δημοσιευθὲν εἰς γνωστὸν φιλολογικὸν περιοδικόν, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς «κριτικούς» νὰ καταλάβουν. «Ἐπίστευσα δι' ὃ ἐλάλησα», λέγει ἐπιγραμματικῶς, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα εἶναι, ἀπλούστατα, παρεξήγησις. Ἀπλῆ ἐξήγησις, βέβαια! Ἀλλὰ δι' αὐτὸ καὶ δυσκολεύονται νὰ τὴν καταλάβουν ὅσοι δὲν ἔχουν νοιώσει—ἢ μᾶλλον ὅσοι δὲν ἔχουν νοιώσει ἀκόμη—τὴν ἀπλὴν Ἀλήθειαν, πού δίδει νόημα εἰς τὸ Σῦμπαν!

ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ

«Εἴκοσι δύο χρόνια ἡ κυρία Ρένα Μόνεῦ περιμένε τὸν Τὸμ Μόνεῦ. Δικαστικὴ πλάνη εἶχε στείλει στὰ κάτεργα τὸν πασιὸ ἡγέτη τῶν Ἀμερικανῶν σοσιαλιστῶν. Ἐπὶ εἴκοσι δύο χρόνια ἡ γυναῖκα ἀφιέρωσε τὴν ζωὴ της στὴν ἀπελευθέρωσι τοῦ συζύγου της. Ἔτρεξε, τοαζίστηκε, χτύπησε πόρτες, παρακάλεσε, ἐργάστηκε γιὰ τὴν ἀνακουφίσῃ τὸν κατάδικον. Καὶ τὸν εἶδατε: Βγῆκε δὲ βγῆκε ἀπὸ τὴν φυλακὴν, ἡ πρώτη λέξις του ὅταν τὴν εἶδε ἦταν: Νὰ χωρίσομε».

Παραλαμβάνομεν τὰ παραπάνω, αὐτολεξεί, ἀπὸ μίαν πρωϊνὴν Ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα, τῆς ἰσοίας ὃ χρονογράφος ἀπησχολήθη, καὶ εὐλόγως ἄλλως τε, μὲ τὸ γεγονός αὐτό, χαρακτηριστικόν, πράγματι, μερικῶν συγχρόνων «ἡθῶν».

Θὰ ἐπερίμενε κανεὶς, ὅτι εἰς τὸ χρονογράφημα θὰ εὔρισκε τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς γυναῖκας αὐτῆς, πού ἐπὶ εἴκοσι δύο χρόνια ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸν ἐγκάθειρτον σύζυγον.... καὶ τί σύζυγον! Ἀντὶ τούτου ὁ χρονογράφος προτιμᾷ νὰ συντάξῃ καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν ἀπολογία τοῦ κ. Τὸμ Μόνεῦ. Λοιπὸν, κατὰ τὴν ἀπολογία, ὁ Τὸμ Μόνεῦ ἐφέρθηκε εἰλικρινῶς καὶ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ δίκαιόν του. Διὰ τὴν Διότι εἰς τὰ εἰκοσιδύο χρόνια πού αὐτὸς ἐπέρασε εἰς τὴν φυλακὴν, ἐπερνοῦσε καὶ ἡ ἡλικία τῆς συζύγου του. Ὁ Τὸμ εἶδε τὴν σύζυγόν του διαφορετικὴν ἀπὸ ὅ,τι ἦτο πρὸ εἴκοσι καὶ δύο χρόνων καὶ, πολὺ φυσικά, τὴν ἔδιωξε. Ἔτσι εἶναι. Σὰς εὐχαριστῶ κυρία μου διὰ τὴν καλωσύνην σας, ἀλλὰ δὲν μοῦ κάνετε! Βέβαια, ἐδείξατε ψυχὴν τέτοιαν πού δὲν ἐπίστευα ὅτι ὑπάρχει σημερινὸν εἰς ἀνθρώπινον σῶμα, χαρακτηῖρα, ἀρετὴν, αὐταπάρησιν, πέραν ἀπὸ κάθε

προσδοκίαν. Τί νὰ τὰ κάμω, ὅμως, ἐγὼ αὐτά; Τὸ πρόσωπόν σας μοῦ δείχνει ρυτίδες. Καὶ σὰς ἀφίνω κυρία μου, γιατί δὲν μοῦ φιγουράρετε πιά! Αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ τὴν «ἀπολογία» ἢ ὅποια συνετάχθη διὰ λογαριασμόν τοῦ Τόμ.

Πρέπει, λοιπὸν, νὰ τὸ πάρωμεν ἀπόφασιν. Τὸ μόνον πού λαμβάνεται ἐδῶ ὑπ' ὄψιν εἶναι ἡ φρεσκάδα τοῦ προσώπου καὶ ἡ κρέμα πού μεταχειρίζεται ἡ σύζυγος διὰ τὸ πρόσωπό της. Αὐτὸ εἶναι ὁ γάμος. Ἔφυγε αὐτό; Τίποτε, μὰ οὔτε ἡ πλέον ἀπίστευτος ἀρετὴ, οὔτε ὁ πλέον ἀφάνταστος ἡρωϊσμός δὲν ἡμπορεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν, πού εἶναι, (σύμφωνα μὲ αὐτὰ πού ἐβάλαμεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Τόμ, πάντοτε) ἐντελῶς ἀσχετος μὲ ὅ,τι ἀνώτερον εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον!

Καὶ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ὅτι ὁ κ. Τὸμ εἶχε γίνε καὶ αὐτὸς κατὰ εἴκοσι δύο ἔτη γεροντότερος, ἐν τῷ μεταξὺ καὶ εἶχε κάμψῃ τὸ ἀκρωτήριον τῆς ἐξηκοντάδος, ὁπότε, ὑποτίθεται φυσιολογικῶς ἀκόμη, μᾶλλον εἰς τὴν ἀρετὴν παρὰ εἰς τὴν φιγούραν τῆς συντρόφου τοῦ βίου του θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποβλέπῃ!

ΚΑΙ ΤΩΡΑ;

Καὶ ὅμως.... Καὶ ὅμως, ἐκεῖ ὅπου ἔχει ἄδικον ὁ κ. Τὸμ Μόνεῦ—δηλαδὴ ἡ ἀπολογία του—εἶναι, ὅταν αἰσθάνεται κάποιον δισταγμὸν διὰ τὸν «κυνισμόν τῆς εἰλικρινείας» του, ἐκεῖ ὅπου ὁ συντάκτης τῆς ἀπολογίας θεωρεῖ ὡς μὴ ἀνθρώπινον αὐτὸν τὸν κυνισμόν καὶ τὴν ὠμότητα μὲ τὴν ὁποίαν ὑποτίθεται ὅτι ὁμιλεῖ ὁ Τὸμ ἀποκαλύπτων ἀπειοφράστως τὸν κυνικὸν ἑαυτὸν του. Ὁχι δά! Ἄν κάτι τὸ καλὸν ἔχει αὐτὴ ἡ ἀπολογία, εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἄνευ συστολῆς παρρησία, ὁ κυνισμὸς αὐτὸς καὶ ἡ ὠμότης μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Τὸμ ἐκφράζεται. Βεβαίως ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος δὲν ἀκολοθεῖ, ὅταν διατυπώσῃ τὰς σκέψεις του, τὸ ὕφος τῶν κυνικῶν. Ὑπάρχουν ὅμως θέματα, ὅπου ὁ κυνισμὸς καὶ ἡ ὠμότης αὐτὴ ἐπιβάλλονται διὰ νὰ φύγουν τὰ κατὰ συνθήκην ψεύδη, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος συγκαλύπτει πολλάκις τὰς σκέψεις του καὶ παραπλανᾷ τοὺς συναθρώπους του. Ἰσα ἴσα, λοιπὸν, ἡ ἀπολογία τοῦ Τόμ προσφέρει, μὲ τὸν κυνισμόν της καὶ τὴν ὠμότητά της, αὐτὴν τὴν πολύτιμον ὑπηρεσίαν: Ὅτι δείχνει, χωρὶς περιστροφάς, πού ὀδηγοῦν αἱ «νεωτερικαὶ» περὶ γάμου ἰδέαι, διὰ τὰς ὁποίας ἐν τούτοις, ὅπως εἶδαν οἱ ἀναγνώσταί μας εἰς ἓν «ἐπίκαιρον» τοῦ προηγουμένου φύλλου, μᾶς εἶχον δοθῆ διαβεβαιώσεις ὅτι ἀπεργάζονται γάμον ἱερὸν κλπ. κλπ.

Τί κρίμα, μόνον, διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Διογένην, ὅτι ἡ γυναῖκα τοῦ Τόμ δὲν τὰ ἤξευρε αὐτὰ προηγουμένως, ὅ-

ταν συνελήφθη ὁ ἄνδρας τῆς καὶ κατεδικάσθη! Τί κρίμα ὅτι ὁ ὀψίμως ἐκδηλώσας τὴν εἰλικρινείαν του κυνισμὸς δὲν τῆς εἶχε τότε ἀνοίξει τὰ μάτια διὰ τὰ ξέρη ὅτι ἐπιβράβευσις τῆς αὐταπαρνήσεως τῶν εἴκοσι δύο χρόνων θὰ εἶναι ἢ κλωτσιά, χωρὶς νὰ πάρῃ κανεὶς τὸ μέρος τῆς γυναίκας αὐτῆς—οὔτε κὰν οἱ κεκηρυγμένοι φεμινισταί! Αὐτὸ θὰ εἶπη ἢ «πανανθρώπινη» συνειδησις, ἢ ὁποία δὲν ἀσχολεῖται καθόλου μὲ τὸ νὰ «ἀλυσσοδένη» ὅπως φοβεῖται, διὰ λογαριασμὸν τοῦ Τόμ, ὁ συντάκτης τῆς ἀπολογίας του, ἐνδιαφέρεται ὅμως διὰ τὰς συνεπειάς κάθε ἀρχῆς ποὺ διακηρύττεται! Τί θὰ γίνεται, λοιπόν, τώρα; Ὅταν εἰς τὸ μέλλον, τύχη ὁ σύζυγος νὰ φυλακισθῇ, ἢ νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς νοσοκομεῖον, ἢ ἐξαναγκασθῇ εἰς ἐκπατρισμόν, ἢ ὅταν μία μπόρα ξεσπάσῃ στὸ σπίτι, ποὺ ὑποτίθεται ὅτι θὰ στεγάσῃ ὅλην τὴν ζωὴν μας; Ἢ θὰ ἐπαναλαμβάνεται τὸ δράμα τῆς γυναίκας τοῦ Τόμ;

Ἔ, ἄς τὰ εἰποῦμε καὶ ἡμεῖς μὲ κάποιον κυνισμὸν, ἀπολύτως συνάδοντα πρὸς τὴν σοβαρότητα τοῦ θέματος: Μία γυναίκα τοῦ Τόμ τὴν ἔπαθε, ἑκατομμύρια γυναικῶν (ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν) θὰ «μάθουν» καὶ θὰ συμμορφωθοῦν, μόλις ἢ πρώτη δυστυχία κτυπήσῃ τὸν «παρτεναίρ» τους. Καί, (ἂν ἀκολουθήσωμεν τὴν «μοντέρνα» ἀποψιν) δὲν φανταζόμεθα ὅτι θὰ εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ συνταχθῇ καὶ ἡ ἀπολογία ἐκείνων ποὺ συνεμορφώθησαν πρὸς τὴν προειδοποίησιν ποὺ ἐδόθη ἀπὸ τὸν κ. Τόμ!

Τὸ ζήτημα μόνον εἶναι, ὅτι τὸ δράμα τῆς ζωῆς δὲν βρίσκει τὴν λύσιν του μὲ τοιαύτας ἀπολογίας!

ἘΚΘΕΣΙΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

«Τὸ ἔτος τῆς Βίβλου». Ἔτσι χαρακτηρίζει ἢ φιλολογικὴ ἔκδοσις τῶν «Τάϊμς», «The Times Litterary Supplement» τὸ ἔτος ποὺ ἐπέρασε εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπὸ ἀπόψεως λογοτεχνικῆς. Καὶ πράγματι, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν 400 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς εἰς τὴν Ἀγγλικὴν μεταφράσεως τῆς Γραφῆς ὑπὸ τοῦ Τύνταλ, ἢ Ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη ἀπασχολήθη καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος μὲ τὴν Βίβλον, κατὰ τὸν τρόπον ποὺ δὲν τὸν ἐπερίμεναν, βέβαια, οἱ διάφοροι προφήται τοῦ ὀρθολογισμοῦ! Καλλιτεχνικαὶ ἔκδοσις τῆς Γραφῆς ἐσημείωσαν τεραστίαν κυκλοφορίαν, εἰδικαί μελέται ἐξεδόθησαν, διαλέξεις καὶ ἑορταὶ ὀργανώθησαν ὑπὸ τῶν διαφόρων λογίων Σωματείων, ἄρθρα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν καθημερινὸν καὶ περιοδικὸν τύπον. Ἀ Bible Year λοιπόν, ἔτος τῆς Βίβλου ἦτο τὸ παρελθόν, ὅπως τὸ ἐχαρακτήρισε τὸ κυριώτερον βιβλιογραφικὸν περιοδικὸν τῆς Ἀγγλίας—καί, ἴσως ἴσως, ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἄς προστεθῇ τώρα, ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκθεσιν τῆς γνωστῆς Βρετανικῆς ἑταιρείας διὰ τὴν διάδοσιν τῆς Γραφῆς, ἢ αὔξισις τῆς κυκλοφορίας τῆς Βίβλου εἶναι γενικὴ εἰς τὸν κόσμον, ἐξαιρουμένων τῶν χωρῶν, ὅπου λόγῳ τῶν παγκοσμίων γερονότων κατέστη δυσχερὴς ἢ ἀδύνατος ἢ πώλησις τῆς. Ἐν τῷ μεταξύ—σημειωτέον—ἐξεδόθη ἢ εἰς τὴν χιλιοστὴν γλῶσσαν μεταφράσις τῆς Βίβλου!

Εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος εἴχαμεν αὔξισιν κυκλοφορίας τῆς Γραφῆς κατὰ 13.647 τεύχη ἔναντι τοῦ παρελθόντος ἔτους. Πρέπει ὅμως νὰ προστεθῇ εἰς ταῦτα, ὅτι ἐκυκλοφόρησαν εὐρέως καὶ Ἑλληνικαὶ ἔκδοσις τῆς Βίβλου, ἀπὸ τινος δὲ εἶδε τὸ φῶς καὶ μία κομψὴ καὶ πολὺ εὐχρηστος ἔκδοσις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γενομένη ὑπὸ Ἑλληνικοῦ σωματείου καὶ τῇ ἐπιστάσει εἰδικοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὡστε καὶ ἢ Ἑλλάς ἤρχισε, τελευταίως, νὰ ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκῶς εἰς τὴν παγκοσμίαν αὐτὴν ἔκθεσιν τῆς προόδου καὶ τοῦ φωτισμοῦ.

Τώρα ὑπάρχουν, βέβαια, ἀκόμη, καὶ μερικοὶ Ἑλληνες «λόγιοι» οἱ ὅποιοι καυχῶνται διότι δὲν ξέρουν ἀπὸ ποῦ ἀνοίγει ἢ Γραφή. Ἀλλὰ δὲν φαίνεται καὶ τὸσον ἀδύνατον κάποτε καὶ αὐτοὶ νὰ ζητήσουν νὰ διαλέξουν ἄλλας ἀφορθὰς καυχήσεως!

ΠΕΡΙΤΤΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ

Δὲν εἶναι πολλὰ ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὸν Τύπον τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑβδομάδα τοῦ πρασίνου καὶ τὴν ἐν γένει κίνησιν πρὸς τὸν τόνωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὸ δένδρον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας, διότι ἢ σχετικὴ ἐργασία ἔλασεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν. Μακρὰν ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ γνωστὰ «φυσιολατρικά» κενολογήματα, τῶν γνωστῶν σνομπισμῶν, ἢ ἐργασία αὐτὴ εἶναι μία ἔμπρακτος καὶ ἀποτελεσματικὴ ἐκδήλωσις τοῦ πνεύματος τῆς ἐπιμελοῦς προνοίας διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς φύσεως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν βλάστησιν ἐν γένει. Συγχρόνως δὲ ἀποτελεῖ ἕνα κίνητρον διὰ νὰ ἐνδιαφερθῇ ὁ λαὸς κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του καὶ διὰ κάτι ποὺ δὲν εἶναι καφενεῖον, ἀλλὰ μία ὑγιῆς καὶ πολιτισμένη ἀπασχόλησις.

Ἀπὸ τῆς τελευταίας αὐτῆς ἀπόψεως χαρακτηριστικαί εἶναι δύο εἰκόνες. Ἡ μία, εἶναι μία εἰκὼν ποὺ ἐχρησιμοποίηθη κατὰ τὴν ἑβδομάδα τοῦ πρασίνου: Ἐνας πατέρας προδήλως καλῆς κοινωνικῆς τάξεως, παίρνει—χωρὶς νὰ θεωρῇ ὅτι θὰ πέσῃ ἢ ἀξία του—τὸ φτιάρι καὶ ἐτοιμάζει τὸ ἔδαφος διὰ νὰ φυτευθῇ ἕνα δένδρον, ἐνῶ δίπλα

του τὸ κοριτσάκι του κρατεῖ μὲ τὰ δύο του χεράκια τὸ δενδρύλλιον πού πρόκειται νὰ φυτευθῆ. Ἄς συγκρίνωμεν τὸν τύπον αὐτόν, μὲ ἐκεῖνον πού μᾶς ἔδιδεν ἄλλη εἰκὼν, εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ «Ρωμηοῦ» τοῦ Σουρῆ, ἀλλὰ καὶ ἄλλου διαδεδομένη μὲ διαφόρους παραλλαγάς: Ὁ Ρωμηός, καθισμένος νωχελέστατα εἰς πέντε κάρτεκλες, μετὰ ἢ ἀνευ ναργιλῆ ἢ κομπολογιοῦ στὸ χέρι, μὲ τὰ ἰσχυρὰ σύνεργα τῆς καφενειακῆς ζωῆς ἐμπρὸς του. Ἡ σύγκρισις τῶν δύο εἰκόνων ὁμιλεῖ μόνη τῆς, καὶ καθιστᾷ περιττὰ τὰ σχόλια....

ΟΡΘΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Εἰς ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς πρῶτην ἔφημερίδα, ἔξ ἀφορμῆς ἀνασκοπήσεως τῆς «πνευματικῆς ζωῆς» τοῦ 1938, διευτυπώθησαν μερικαὶ ἀπόψεις πολὺ ἀληθεῖς καὶ πολὺ χρήσιμοι:

«Ἡ στήλη αὐτὴ πιστεύει πὼς τὸ γερὸ ἔργο βγαίνει ἀπὸ τὸν ψυχικὰ γερὸ ἄνθρωπο... καὶ πὼς ὁ καθένας πρέπει πρῶτα νὰ κατακτήσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὸν ἑαυτό του κί' ἔπειτα νὰ πῆ τὸ τραγοῦδι του ἢ νὰ γράψῃ τὸ παραμυθάκι του». Καὶ παρακάτω: «Πρέπει νὰ αἰσθανθοῦν ὅλοι, πὼς τὸ νὰ γράψῃς ἓνα στίχο ἢ ἓνα πεζὸ κομμάτι εἶναι μεγάλον κί' ἐπικίνδυνον καὶ γεμάτον εὐθύνης ἀγώνισμα καὶ πὼς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κυκλοφορῆς ἰστὴ δημοσιότητα μὲ τὸ ροῦχο τοῦ Ἀλεκίνου....».

Ἐχει γενικῶς ἀναγνωρισθῆ, ὅτι τὸ βιβλίον, τὸ ἔντυπον καθόλου, εἶναι—κατὰ τὴν ἐποχὴν μας ἰδίως—ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους συντελεστές τῆς ψυχικῆς διαπλάσεως τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν. Εἶναι πρόδηλον, ἐπομένως, πόσον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχουν ἐπίγνωσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ὅλοι ἐκεῖνοι πού ἀποφασίζουν νὰ βγοῦν εἰς τὴν δημοσιότητα. Καὶ ὅμως, δυστυχῶς, εἶναι περίεργος ἢ ἔλλειψις τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐθύνης εἰς πολλοὺς ἔξ ὧσων γράφουν. Εἶναι ἰδιαιτέρως καταπληκτικὴ ἢ εὐκολία, μὲ τὴν ὁποίαν πολλοὶ παραθεωροῦν, ὅταν γράφουν, τὸ γεγονὸς ὅτι ἢ αἰδῶς καὶ ἢ σεμνότης εἶναι ἀγαθὰ πολῦτιμα, ἄξια σεβασμοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἠμπορεῖ νὰ παίξῃ κανεὶς. Σικέψεις καὶ περιγραφαὶ τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος ὁ «φιλολόγῳ» θὰ ἠσθάνετο ἔντροπὴν νὰ διατυπώσῃ εἰς μίαν ἀτομικὴν συνομιλίαν, ἀναπτύσσονται φαρδεῖα πλατεῖα πρὸς τὸ κοινὸν εἰς διάφορα «λογοτεχνικά» ἔργα καὶ ἰδίως πρωτόλεια. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπως πολὺ σωστὰ τονίζεται εἰς τὸ ἀναφερθὲν ἄρθρον, εἶναι μηδέν: Διότι τί καρποὺς μποροῦν νὰ δώσουν «ἔργα» πού δὲν ἦσαν τίποτε ἄλλο παρὰ ἀνακάτεμα τῆς σκόνῃς τοῦ δρόμου;

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗ

Ἐξ ἀφορμῆς συζητήσεως διὰ τὸν ρυθμὸν τῶν οἰκοδομῶν πού κτιζοῦνται εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐτονίσθη, τελευταίως, ὀρθότατα, ὅτι ὅταν ἔχη κανεὶς γείτονά του τὸν βράχον ἐκεῖνον τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ ἐπιβάλλοντα ὠρισμένοι ὑποχρεώσεις. Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ μερικαὶ ἀντιρρήσεις, ἐν ὀνόματι τῆς «ἐλευθερίας» τῆς Τέχνης—καὶ εἶναι εὐχάριστον ὅτι δὲν ἔμειναν ἀναπάντητοι: Μία ἐπιστολὴ εἰς ἀπογευματινὴν ἔφημερίδα θέτει τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν τῶν καί, ἰδίως, ἀποδεικνύει—καὶ δὲν χρειάζεται καμμία φιλοσοφία—πόσον κενὴ ἐννοίας καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀνελεύθερος εἶναι αὐτὴ ἢ ποσοβόλῃ τῆς ἐλευθερίας πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἀναρχίας: «Ἐλευθερία τῆς Τέχνης ὑπάρχει διὰ τὰς «Ἐκθέσεις»... Ὅταν ὅμως ἓνα πρᾶγμα ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς στενῆς ἰδιωτικῆς χρήσεως καὶ ἀποκτᾷ χαρακτηριστῆρα δημόσιον, ἢ ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει πλέον, διότι μεταβάλλεται εἰς προσβολὴν καὶ ἐξευτελισμὸν τοῦ συνόλου τῶν πολιτῶν».

Ἐλευθερία τῆς τέχνης. Βεβαίως! Ἀλλὰ διατί ἢ ἐλευθερία αὐτὴ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μόνον διὰ τὸν ἀρχιτέκτονα ἐν προκειμένῳ καὶ ὄχι καὶ δι' ὅλους τοὺς ἄλλους, ἡμᾶς τοὺς κοινούς θνητούς, οἱ ὅποιοι θὰ εἴμεθα ἀναγκασμένοι (ἐν ὀνόματι τῆς... ἐλευθερίας!) νὰ βλέπωμεν ἐπὶ ἔτη μακρὰ ὅ,τι κατέθηκε κάποτε εἰς τὸ κεφάλι κάποιου ἀρχιτέκτονος;

Ἡ κατανόησις τῆς εὐθύνης τῶν διαθημάτων πού παίρνουν δημόσιον χαρακτηριστῆρα, ἢ συναίσθησις τῶν περιορισμῶν πού ἐπιβάλλει εἰς τὴν ἐλευθερίαν μας ἢ εὐθύνη διὰ τὰ ἀποτελέσματα ἔναντι τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἢ συναίσθησις τῆς σπουδαιότητος τῆς ἐργασίας μας ὡς συμβαλλούσης διὰ τὸ σύνολον, θὰ ἔλυσαν τόσα ζητήματα...

ΕΠΙΕΙΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΔΙ' ΑΥΤΟΥΣ

Ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς ἔργου τὸ ὁποῖον ἐπαίχθη εἰς ἓνα Ἀθηναϊκὸν θέατρον, ἀνεκινήθη κάπως τὸ ζήτημα τὸ ἀφορῶν εἰς τὸν ἄκρατον «πουριτανισμόν», ὁ ὁποῖος ἐκδηλοῦται ἐνίοτε κατὰ τρόπον καθ' ὑπερβολὴν ἄκαμπτον καὶ μὲ αὐστηρότητα ἢ ὁποῖα ἐμποδίζει τὴν κατανόησιν τῶν συνανθρώπων μας καὶ ἐπισκιάζει τὴν ἀγάπην. Καὶ ὅμως ἢ Ἀγάπη εἶναι ἀκριβῶς ἢ βᾶσις τοῦ χριστιανικοῦ Νόμου, τοῦ ὁποῖου ζηλωτῆς σεμνύεται ὅτι εἶναι ὁ φανατικὸς πουριτανισμός.

Καὶ ὅτι ἢ φανατικὴ αὐτὴ αὐστηρότης, ἐνσαρκωμένη ἰδίως εἰς τὸν πουριτανισμόν τοῦ παλαιοῦ Ἀγγλικοῦ τύπου, εἶναι ἓνα ἄκρον πού εὐρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ὑγιᾶ διδασκαλίαν τῆς Ἀγάπης, αὐτὸ εἶναι βέβαιον. Καὶ οὔτε κανεὶς θὰ παρέλειπε, βεβαίως, νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ὑπεραυστηρὸν

φανατικόν τύπον, τὸν ὁποῖον εἰς τὸ προμνημονευθὲν ἔργον ἐνσαρκώνει ὁ Μπένεττ, ὅτι θὰ ἔπρεπε περισσότερο νὰ μελετήσῃ ὅσα παραδείγματα κατανοήσεως καὶ συμπόνοιας διὰ τὸν παρεκτρεπόμενον μᾶς παρουσιάζει, μὲ τόσῃν ἀφθονίαν, καὶ ἡ διδασκαλία, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ, ὅμως, νὰ προσθέσωμεν καὶ κάτι ἄλλο: “Ὅτι μὲ ὅλα αὐτά, δὲν πρέπει νὰ λησιμονῶμεν ὅτι ζωὴ κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ τάξις ὑφίσταται διότι ὑπάρχουν οἱ Μπένεττ, μὲ ὅλας τὰς ὑπερβολὰς των, ἔστω, καὶ ὄχι διότι ὑπάρχουν τὰ διάφορα ἐλεύθερα πουλιά, πού ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὸ ἔργον ἀπὸ τὴν λαίδην Μπάντωκ, καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τοὺς διαφόρους τύπους πού φωνασκοῦν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὰ κάθουν θάλασσα εἰς τὸ τέλος. Καὶ ὅτι πρέπει μὲν, βεβαίως, νὰ εἴμεθα ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς παρεκτρεπομένους, ἀλλὰ νὰ φροντίζωμεν νὰ μᾶς μένη καὶ κάποια ἐπιείκεια δι’ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, αὐστηροὶ οἱ ἴδιοι διὰ τὸν ἑαυτὸν τους εἰς ὅ,τι εἶναι καθήκον, δυσφοροῦν—ἔστω καὶ μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν—ὅταν βλέπουν τοὺς ἄλλους νὰ παρεκτρέπωνται χωρὶς κανένα δισταγμὸν...

ΟΛΙΓΗΝ ΥΠΟΜΟΝΗΝ

“Ἐνα ἀπὸ τὰ ἄρθρα τὰ ὁποῖα καταχωροῦνται εἰς τὸ παρὸν τεῦχος, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ προβλήματος ἂν κατοικοῦνται οἱ ἀστέρες, ἀνακινεῖ ἕνα ζήτημα πολὺ χαρακτηριστικὸν τῆς νοοτροπίας, καὶ συγκεκριμένως τῆς συνεπειᾶς, τῶν, ἐν ὀνόματι δῆθεν τῆς Ἐπιστήμης, ἀρνητῶν. Σκοπός, φυσικά, τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ δὲν εἶναι νὰ μᾶς πληροφορήσῃ ἂν κατοικοῦνται οἱ ἀστέρες! Οὐδεὶς ἄνθρωπος δύναται ν’ ἀπαντήσῃ εἰς τοιοῦτον ἐρώτημα. Τὸ ζήτημα, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἐνταῦθα, εἶναι ἄλλο.

Ὁ ἀμερόληπτος μελετητὴς σκέπτεται, βεβαίως, ὅτι καίτοι εἰς κανένα ἐκ τῶν γνωστῶν μέχρι τοῦδε ἄστρον δὲν ὑπάρχουν συνθήκαι δυνάμεναι νὰ ἐπιτρέψουν τὴν διατήρησιν ζώντων ὀργανισμῶν ὡς ὁ ἄνθρωπος, ὅπως τὸν βλέπομεν εἰς τὴν Γῆν, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλου εἴδους ζῶντες ὀργανισμοὶ ὁμοίως ἢ καὶ ἀνωτέρας τελειότητος, ὑπὸ συνθήκας διαφόρους τῶν γῆϊνων. Ἄλλ’ ὁ ὕλιστής, ὁ ὁποῖος ἐχάλασε τὸν κόσμον διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ιδιότης τῆς ὕλης καὶ μόνον καὶ ὅτι ἐμφανίζεται μηχανικῶς καὶ κατ’ ἀνάγκην ὅταν συντρέχουν ὠρισμένοι ὕλικοι συνθήκαι, διὰ νὰ παύσῃ ὑφισταμένη ἐπίσης μηχανικῶς καὶ κατ’ ἀνάγκην ὅταν λείψουν αἱ ὕλικοι συνθήκαι, δὲν ἔχει δικαίωμα, βεβαίως, νὰ τὰ λησιμονῇ αἰφνιδίως ὅλα αὐτά καὶ νὰ καταφέρεται μὲ στόμφον κατὰ τῆς πίστεως πού παρεδόθη εἰς τὸν ἄν-

θρωπον, ἐπικαλούμενος.... τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων ἄστρον ὡς τεκμήρια τοῦ ὅτι ἡ Γῆ δὲν ἀξίζει τίποτε. Θὰ ἔπρεπε, ἴσως, νὰ ἀπασχολήσῃ κάπως τοὺς μεγαλοφώνους αὐτοὺς καὶ εὐφαντάστους ὕλιστὰς τὸ γεγονός ὅτι ὅσα ἄστρα ἕως τώρα εἶδεν ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἔχουν τὰς ὕλικὰς συνθήκας, τὰς ὁποῖας ἐν τούτοις ὁ ὕλιστής ἐθεώρησεν ἀπαραιτήτους προϋποθέσεις ἢ μᾶλλον αἰτίαν δημιουργοῦ τῆς ζωῆς. Πῶς εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἀφίνει ὁ ὕλιστής τὸν ὕλισμόν του νὰ πάῃ περίπατο;

Ὁ λόγος εἶναι ἀπλούστατος: “Ὅλος αὐτὸς ὁ καυγᾶς, χάριν τοῦ ὁποῖου ἐθυσιάσθη αὐτὴ αὐτὴ ἢ βᾶσις τῆς ὕλιστικῆς θεωρίας, εἶχε γίνῃ διὰ ν’ ἀποδειχθῇ ἐσφαλμένη ἢ ἀποψις τῆς Γραφῆς, ἢ ὁποῖα ἀποδίδει ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα εἰς τὸν πλανήτην τὸν ὁποῖον κατοικοῦμεν. Καὶ ὅμως, μέχρι τῆς σήμερον, παρ’ ὅλας τὰς προόδους τῆς Ἐπιστήμης, τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου, ὠπλισμένον καὶ μὲ τὰ ἰσχυρότερα τηλεσκόπια, δὲν κατώρθωσε νὰ συναντήσῃ πούθενά, εἰς τὰ ἀχανῆ διαστήματα, μέσα εἰς τὰς μυριάδας τῶν ἄστρον, οὐδένα ἄλλο ἄστρον πλην τῆς Γῆς, τὸ ὁποῖον νὰ ἠμπορῇ νὰ συντηρήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν του ἄνθρωπον! Μέσα εἰς τὸ γνωστὸν τοῦλάχιστον Σύμπαν, εἰς τοὺς κόσμους αὐτοὺς τοὺς ἀναριθμήτους, μὲ τὰς ἰλιγγιώδεις καὶ ἀκατανοήτους ἀποστάσεις, μόνον ἕνα ἄστρον, αὐτὸς ὁ κόκκος τῆς ἄμμου—ὅπως θέλετε πέστε τον—ἡ Γῆ πληροῖ τὰς ὕλικὰς ἐκείνας προϋποθέσεις αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν ὕλισμόν δημιουργοῦν τὴν ζωὴν. Τώρα, βέβαια, ἴσως ἀνακαλυφθῇ, ἀργότερα, καὶ ἄλλο τοιοῦτον ἄστρον. Σύμφωνοι. Ἴσως. Ἀλλὰ μέχρι τότε..... οἱ κ. κ. ὕλιστὰὶ ἠμποροῦν νὰ κάμουν ὀλίγην ὑπομονὴν εἰς τὰς μεγαλοστόμους ἐπικρίσεις των κατὰ τῆς ἰδιαζούσης σπουδαιότητος τὴν ὁποῖαν ἢ πίστις ἀποδίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὅλον συμπέρασμα.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Κύριε Διευθυντά,

Λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ τόσον ἐνδιαφέρον περὶ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελέξεως ἄρθρον σας («Ἀκτίνες», τεῦχος Ζ), κρίνω σκόπιμον ὅπως σᾶς παραθέσω καὶ μερικὰ ἀποσπάσματα, λίαν χαρακτηριστικά, ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βολωνίας καθηγητοῦ κ. Giulio Tarozzi, δημοσιευθείσης ἐσχάτως εἰς τὸ παγκοσμίου κύρους ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Scientia» (τεῦχος Δεκεμβρίου 1938), ὑπὸ τὸν τίτλον «La evoluzione nella determina-

zione dei fenomeni vitali secondari». Γράφει λοιπόν ὁ καθηγητὴς Tarrozzi :

«...Ἡ λογικὴ τάξις καὶ ἡ ἀλληλουχία τῶν αἰτίων καὶ τῶν συνεπειῶν ἐν τοῖς ἐξελικτικοῖς φαινομένοις, τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη προκαθορισθῆ (prestabiliti) ἐν τῇ Δημιουργικῇ Πράξει ὑπὸ τῆς Θείας Δημιουργικῆς Δυνάμεως (Divina Potenza Creatrice), δὲν διακόπτονται ὑπὸ τῆς ζωῆς, οὐδ' ἀποτελεῖ αὐτὴ ἐν αὐτοῖς ἐξαιρέσειν· ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις τῆς καὶ κατοπινῆς ἐξέλιξις τῆς μέχρι τῆς σημερινῆς καταστάσεως εὐρίσκονται ἤδη ἐμπεριεχόμενοι εἰς τὴν λογικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πρώτης δημιουργικῆς κινήσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ κορωνίς, ἴσως δὲ καὶ τὸ τέλος..... Ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς εἰς μίαν περίοδον τῆς ἐξελίξεως τῆς προχωρημένην ἤδη σχετικῶς· καὶ εἰς τὸ κατακόρουφον σημεῖον τῆς γηίνης ἐξελίξεως φαίνεται ὅτι ἐνεφανίσθη ὁ Ἄνθρωπος, ὡς τὸ μόνον Ἐνσυνείδητον Πλάσμα (Creatura Cosciente), ὑπεράνω τῶν ὄντων τῆς Δημιουργίας, διακρινόμενος αὐτῶν διὰ τῶν πνευματικῶν ιδιοτήτων του. Περὶ τῶν προσηγηθειῶν αὐτοῦ φάσεων οὐδὲν γνωρίζομεν...

»..... Θὰ ἔλθῃ δὲ ἴσως ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ προκαλῆ κατάπληξιν τὸ γεγονός ὅτι ὑπῆρξε δυνατόν νὰ γεννηθῆ ἡ σκέψις, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος προέβη ἀναπτυσσόμενος μέχρι τῆς σημερινῆς του μορφῆς δι' ἐπιπροσθήκης ἰδεῶν, ἐκκινῶν ἀπὸ ἓνα ἐγκέφαλον στοιχειώδη τὸ πρῶτον καὶ, ἀρχικῶς, ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, κτηνώδη· καὶ ὅτι ἀντιθέτως δὲν ἦτο ἡ ιδιότης τῆς Ἰδέας καὶ τῆς Σκέψεως, προκαθορισμένα καὶ κατελθοῦσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐκεῖνη ἣτις εὐθύς ἐξ ἀρχῆς προσδιώρισε καὶ καθωδήγησε τὴν ἀνάπτυξιν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην καὶ πνευματικὴν κατεύθυνσιν...».

Μετὰ πλείστης τιμῆς

Κ. Δ. Κτιστ.

Κύριε Διευθυντά

Στὸ τελευταῖο τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων» ὁ ἀρθρογράφος «Ψυχίατρος» ἀπήντησε εἰς τὰς θεωρίας τοῦ Φρόυδ μετὰ τὴν προσήκουσαν, βέβαια,

εἰς ἐπιστημονικὸν ἄρθρον λεπτότητα. ἔχει καλῶς. Ἀναγνωρίζω βεβαίως ὅτι τὸ ἄρθρον σας καθιστᾷ εἰς εὐρύτερον κύκλον γνωστὸν ὅτι ἡ ὑγιὴς ψυχιστρικὴ ἐπιστήμη ἀποκηρύσσει τὰς θεωρίας αὐτάς, εὐφυῶς ἔστω συσκευασμένας.

Νομίζετε ὅμως ὅτι ἔτσι τελειώνει καὶ ἡ ὑπόθεσις Φρόυδ; Οὔτε ἡ γάτα οὔτε ἡ ζημιά τῆς; Ἀλλὰ ἐδῶ ὑπῆρξαν θύματα. Ἀνθρώποι ἐπλανήθησαν, ἔγιναν δυστυχεῖς ἀπὸ τῆς θεωρίας αὐτῆς. Δὲν ἀξίζουν τίποτα αὐτοί; Τὸ λέω μὲ πόνον αὐτὸ γιατί ἔννοιωσα καὶ ἐγὼ τὴν δυστυχίαν τῆς δουλείας εἰς τὸ εἶδωλο ποῦ ἔστησε ὁ Φρόυδ ὡς Θεὸν τὰ πάντα κυβερνῶντα, τὸ ἔνστικτον. Αὐτὴν τὴν δουλείαν ὅμως ὑπέθαλψε ὁ Φρόυδ, ὅμοια μὲ κάθε ἀρνητὴν τῶν αἰώνιων πνευματικῶν ἀληθειῶν, τῶν ἀληθειῶν τὰς ὁποίας πράγματι, ποτὲ δὲν ἠρνήθη ἡ Ἐπιστήμη. Ὑπῆρχε ἤδη ἡ δουλεία τοῦ πνεύματος ἐν ἔνστικτα καὶ ἀγωνιζότανε ὁ πνευματικὸς ἀνθρώπος νὰ ἐλευθερωθῆ, ἤλθε καὶ τὸ ψέμμα μιᾶς θεωρίας διὰ νὰ ἀποκλείσῃ κάθε ἐλπίδα ἀπελευθερώσεως, νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν κατάστασιν τῆς δουλείας τοῦ πνεύματος στὴν ὕλην. Λοιπὸν; Αὐτὰ γίνονται χωρὶς καμμία μομφὴ νὰ προσόπτεται; Τί θὰ ἐλέγατε ἐν ἑνῆς γιατροῦ ἐνεβολίαξ νεὸν ἐμβόλιον, ποῦ νομίζει ἐπιπολαίως ὡς σωτήριον, ἀλλ' εἶναι θανατηφόρον, ἀπ' εὐθείας σὲ ἀνθρώπους ποῦ τοὺς χρησιμοποιοῦν ὡς πειραματόζωα, ὡς ἰνδικὰ χοιρίδια; Καὶ ὅμως μὲ τὸν Φροῦδισμόν τὰ πράγματα ἦσαν ἀκόμη τραγικώτερα. Γιατί στὴν πεπλανημένην θεωρίαν του, ἐβάσισε τὴν ἀρνησιν, τὸ ξεροζῶμα τῆς πίστως ποῦ ἔδωσε καὶ δίνει μὲ τὴν ὀρθὴν θεραπευτικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν εἰς πλήθη ἀνθρώπων. Μπορεῖ νὰ ἀνήκῃ ὁ Φρόυδ στὸ πάνθεο τῶν πῶ εὐφυῶν ἀνδρῶν, ἡ ἀτυχὴς ὅμως φιλοσοφία του τὸν κατατάσσει μαζὺ μὲ τοὺς συντρόφους του ἐν ἀρνήσει, εἰς τὸ πάνθεον τῶν Ἡροστράτων, τῶν καταστροφῶν, τῶν περισσότερον ἐπιβλαβῶν ἀνθρώπων.

Κανεὶς δὲν θὰ ἔχη λόγους νὰ εὐγνωμονῆ τὴν ἡμέρα ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ ἀνοιξε τὴν ψυχὴν του εἰς φροῦδικὰς θεωρίας! Κάτι ξέρουν, ὅσοι πέρασαν ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τοῦ «φροῦδιστοῦ».—

Μετὰ πολλὴν τιμὴν

Σ. Δεληγιάννης.

ΠΩΣ ΤΙΘΕΤΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

'Αφ' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἀντελήφθη, ὅτι τὰ ἄστρα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν νύκτα τὸν θαυμασμόν του, δὲν εἶνε μικροὶ λαμπτήρες, ἀλλὰ σώματα πολὺ μεγαλύτερα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν Γῆν, ὅτι ὁ ἕναστρος οὐρανὸς ἀποτελεῖ σύστημα κόσμων τόσον καταπληκτικῶν διαστάσεων, ὥστε ἡ Γῆ μας νὰ ἀποτελῆ ἕνα κόκκον ἄμμου ἔμπρὸς εἰς τοὺς κόσμους αὐτούς, κατὰ φυσικὸν καὶ ἀναπότρεπτον λόγον ἦλθεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τὸ ἐρώτημα, τί νὰ συμβαίη ἄρα γε εἰς τοὺς ἀγνώστους ἐκείνους κόσμους τοῦ ἀχανοῦς. Μόνη ἡ ἡμετέρα Γῆ ἐξ ὅλων τῶν οὐρανίων κόσμων, ἐρωτᾷ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἔχει τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον νὰ κατοικῆται ὑπὸ ἐμβίων ὄντων ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθη ὁ ἄνθρωπος; Ἡ μήπως καὶ οἱ ἄλλοι κόσμοι τοῦ οὐρανοῦ κατοικοῦνται καὶ αὐτοὶ ὑπὸ λογικῶν ὄντων; Καὶ ἂν ὑπάρχουν καὶ εἰς ἐκείνους ὄντα τοιαῦτα, εἶναι ἄρα γε ὁμοια, ἀνώτερα ἢ κατώτερα ἡμῶν; Ἴδου μερικὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα γεννῶνται εἰς τὴν σκέψιν κάθε συγχρόνου ἀνθρώπου. Θὰ προσπαθῆσωμεν λοιπὸν νὰ δώσωμεν ἐνταῦθα μίαν σύντομον εἰκόνα τῶν ἐξαγομένων εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξαν αἱ σχετικαὶ ἐρευναι τῆς συγχρόνου Ἀστρονομίας, λαμβάνοντες ὡς βάσιν τὰ πορίσματα τῆς Βιολογίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ὅρους τῆς διατηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ζωϊκῶν ὄντων ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου.

Βεβαίως εἰς τὸ ἐρώτημα, τόσον γενικῶς τιθέμενον, οὔτε ἡ Ἀστρονομία, οὔτε καμμία ἄλλη ἐπιστήμη ἄλλως τε, εἰμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν. Εἶναι δυνατόν, ὅμως, νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς μιᾶς του πλευρᾶς, τῆς ὑλικῆς. Θὰ ἐξετάσωμεν λοιπὸν

κατὰ πόσον εἰς τὰ γνωστά μας ἄστρα ὑπάρχουν αἱ ὑλικαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν ὑπαρξιν ζωῆς.

Τὸ πρωτόπλασμα καὶ ὁ πυρῆν, ὡς γνωστόν, εἶναι τὰ συστατικὰ μέρη τοῦ κυττάρου—τῆς βάσεως τουτέστι τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀργανισμῶν. Κατὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν βιολόγων ἡ ζωὴ ἐδρεύει εἰς τὸν πυρῆνα, οὕτως ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὗτος εἶναι τὸ ζῶν συστατικὸν τοῦ κυττάρου. Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ὁμως καὶ διατηρηθῇ ἡ ζωὴ, εἶναι ἀνάγκη νὰ συντρέξουν καὶ ἄλλοι ὄροι, ἐξωτερικοὶ αὐτοί· οἱ κυριώτεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ τροφή, τὸ ὀξυγόνον, ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις. Αἱ δύο τελευταῖαι συνθῆκαι, τότε μόνον ὑποβοηθοῦν τὴν ζωὴν, ὅταν δὲν ἀφίστανται ὀρισμένων ὁρίων πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω. Δὲν δύναται π.χ. κατ' ἀρχὴν νὰ διατηρηθῇ ἡ ζωὴ ὅταν ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος ὑπερβῇ τοὺς 100°, προκειμένου δὲ περὶ τῶν τελειότερων ζῶων, τὸ μέγιστον τοῦτο ὄριον εἶναι οἱ 45° Κελσίου τὸ πολὺ. Οἱ ἰχθύες, ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ κανόνα ἀποθνήσκουν ὅταν ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματός των κατέλθῃ εἰς —20° ἢ ἀνέλθῃ τοὺς +30°. Ὁ κύων δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὴν θερμοκρασίαν τῶν +45°, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει κατὰ κανόνα ὅταν ἡ θερμοκρασία του ἀνέλθῃ τοὺς +42° ἢ +43°, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου, ἔχομεν μεμονωμένα παραδείγματα ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἠδυνήθησαν νὰ ζήσωσι καὶ εἰς τὴν ταπεινὴν θερμοκρασίαν τῶν +24°. Αἱ θερμοκρασίαι αὗται ἀναφέρονται εἰς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, ἐνῶ ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος δύναται νὰ εἶναι διάφορος τῆς προηγούμενης. Ὁ ἄνθρωπος τῆς Σαχάρας ὑ-

ποφέρει τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος τῶν $+56^{\circ}$ ἐνῶ ὁ τῆς Σιβηρίας τὴν θερμοκρασίαν τῶν -72° , τὰ δὲ θηλαστικά καὶ τὰ πτηνὰ τῶν πολικῶν χωρῶν ζοῦν διαρκῶς ὑπὸ θερμοκρασίαν ἀέρος κατὰ 80° κατωτέραν τῆς τοῦ σώματός των.*

Καὶ ἡ ἀτμοσφαιρική πίεσις παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τῆς ζωῆς. Εἰς ὕψος 3.000 μέτρων ἡ πίεσις ἐλαττοῦται ἀρκετά, ἡ δὲ ἔλλειψις ὀξυγόνου εἶναι αἰσθητή, ὑψηλότερον δὲ ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος εἰς τοὺς τελειότερους ὄργανισμούς.

Εὐνόητον ἐπομένως εἶναι, ὅτι προκειμένου νὰ μελετήσωμεν τὸ ζήτημα κατὰ πόσον οἱ ἀστέρες κατοικοῦνται, κατὰ πόσον δηλαδή εὐρίσκονται ἐπ' αὐτῶν ζῶντες ὄργανισμοί, θὰ ζητήσωμεν νὰ μελετήσωμεν τοὺς ὄρους τοὺς ἐπικρατοῦντας εἰς τὰ οὐράνια σώματα. Θὰ ἐξετάσωμεν συγκεκριμένως, α') τίς ἡ ἐπικρατοῦσα ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν θερμοκρασία, β') τίς ἡ πυκνότης καὶ ἡ σύστασις τῆς ἀτμοσφαιράρας των καὶ γ') ἂν ἐπ' αὐτῶν ὑπάρχη ὕδωρ, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν καὶ κατὰ πόσον αἱ συνθῆκαι εἶναι πρόσφοροι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν ζωῆς ἐπ' αὐτῶν.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

Ἡ Σελήνη, ὁ δορυφόρος τῆς Γῆς, εἶναι τὸ πρῶτον οὐράνιον σῶμα πὺ εὐρίσκειται πλησίον αὐτῆς καὶ αὐτὴ πρώτη εἴλκυσεν ἀνάκαθεν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τῆς Γῆς, περιφέρεται δὲ περὶ αὐτὴν εἰς διάστημα ἑνὸς μηνὸς καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκτελεῖ μίαν μόνον περιστροφὴν περὶ τὸν ἄξονά της. Ἡ ἡμέρα ἐπομένως ἐπὶ τῆς Σελήνης εἶναι ἴση μὲ 15 περίπου εἰκοσιτετράωρα, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ νύξ αὐτῆς. Ἡ ἐπιφάνειά της εἶναι ἔρημος καὶ ἀγρία, γεμάτη ἀπὸ ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα ὄρη. Εἰς 33.000 ὑπολογίζονται οἱ μεμονωμένοι κρατῆρες τῆς Σελήνης, ἀλλ' ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτερος. Οὐδεμία χώρα τῆς Γῆς δύναται νὰ μᾶς

δώσῃ ἰδέαν τῆς καταστάσεως τοῦ σεληνικοῦ ἐδάφους· οὐδεὶς ποτε τόπος ὑπῆρξε τόσον ἀνώμαλος· οὐδεμία σφαῖρα κατεξέσχισθη τόσον βαθέως, μέχρι τῶν σπλάγχων της, ὅσον ἡ Σελήνη. Ἡ Σελήνη στερεῖται ἀτμοσφαιράρας ἢ καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῆ ὅτι ὑπάρχουν ἴχνη τινὰ ἀτμοσφαιράρας, διεκφεύγουν ταῦτα, πάντως, τὰς ἡμετέρας μετρήσεις. Οὐδέποτε παρατηροῦνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της νέφη, ὀμίχλη, χιόνες. Ὁ οὐρανὸς εἶναι πάντοτε μαῦρος καὶ διαρκῶς αἴθριος. Οἱ ἀστέρες εἶναι ὄρατοὶ ἐν πλήρει μεσημβρία εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἡ δὲ νύξ διαδέχεται ἀποτόμως τὴν ἡμέραν, ὅπως τὸ σκότος διαδέχεται τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς, ὅταν στρέψωμεν τὸν διακόπτην τοῦ ρεύματος, ἄνευ τῆς παρεμβολῆς λυκόφωτος, οὔτε καὶ λυκαυγοῦς.

Ἡ θερμοκρασία ἐπὶ τῆς Σελήνης δὲν προσδιορίσθη μέχρι τοῦδε ἐπακριβῶς, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι ὑπόκειται εἰς μεγάλας κυμάνσεις. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μακρῶν νυκτῶν της, ἡ θερμοκρασία κατέρχεται καὶ μέχρι τοῦ ἀπολύτου μηδενός (-273°), ἐνῶ κατὰ τὴν ἡμέραν φθάνει τοὺς $+100^{\circ}$. Καὶ συνάγεται ἀμέσως τὸ συμπέρασμα—δὲν χρειάζεται περισσοτέρα ἀνάπτυξις—ὅτι εἶναι ἀδύνατος, ὑπὸ τοιούτους ὄρους, ἡ ὑπαρξις κάθε ἴχνους ζωῆς ἐπὶ τοῦ μοναδικοῦ μας δορυφόρου.

ΕΡΜΗΣ ΚΑΙ ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Καὶ ἤδη ἄς στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας ἐπὶ τῶν πλανητῶν, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἐγγυτέρου πρὸς τὸν Ἥλιον, τοῦ Ἐρμῶ. Οὗτος ἐκτελεῖ τὴν περὶ τὸν Ἥλιον περιφορὰν του εἰς 88 ἡμέρας γῆϊνας· ἐπομένως 3,5 περίπου ἔτη τοῦ Ἐρμῶ ἀντιστοιχοῦν εἰς ἕνα ἔτος ἰδικόν μας, αἱ δὲ ἐποχαὶ του πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μικροτέρας διάρκειας τῶν ἰδικῶν μας, ἀφοῦ ὀλόκληρον τὸ ἔτος του ἰσοῦται μὲ μίαν μόνην ἐποχὴν τῆς Γῆς. Μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώθη νὰ προσδιορισθῆ ἐπακριβῶς τὸ ἡμερονύκτιον τοῦ Ἐρμῶ. Μερικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τοῦτο διαρκεῖ 88 ἡμέρας, ἀλλὰ φαίνεται πιθανώτερα ἡ γνώμη ὅτι τὸ ἡμερονύκτιον τοῦ Ἐρμῶ ἰσοῦται μὲ μερικὰ τοιαῦτα ἰδικὰ μας.*

* Αἱ ἀνωτέρω θερμοκρασίαι ἐλήφθησαν ἐκ σχετικοῦ ἀρθροῦ δημοσιευθέντος εἰς τὸ ὀσιρονομικὸν περιοδικὸν «Die Himmelswelt» 1935 σελ. 1—9.

* E. & B. Strömberg: Lehrbuch der Astronomie, Berlin 1933 σελ. 281.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὑπαρξίς ἀτμοσφαίρας ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πολλῶν ἀστρονόμων. Ἡ δ' ἀπουσία ταύτης θεωρεῖται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς μικρᾶς μάζης τοῦ πλανήτου, ἥτις εἶναι ἀνίκανος διὰ τῆς ἑλκτικῆς τῆς δυνάμεως νὰ συγκρατήσῃ ἀτμοσφαῖραν. Ἐξ ἄλλου ἢ ἔλλειψις ἀτμοσφαίρας καὶ ἡ γειτνίασις τοῦ πλανήτου τούτου μετὰ τοῦ Ἡλίου συντελοῦν ὥστε ἡ διαφορὰ θερμοκρασίας ἡμέρας καὶ νυκτὸς νὰ γίνεται τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἑρμῆς δὲν εἶναι τόπος κατάλληλος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν οἰουδήποτε ζῶντος ὄργανισμοῦ.

Μετὰ τὸν Ἑρμῆν ἔρχεται ἡ Ἀφροδίτη, ὁ λαμπρότερος ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ἀποκαλούμενος ἄλλοτε Αὐγερινὸς καὶ ἄλλοτε Ἑσπερος. Περιφέρεται περὶ τὸν Ἡλίον εἰς διάστημα 225 ἡμερῶν, ὁ δὲ χρόνος τῆς περὶ τὸν ἄξονα περιφορᾶς του δὲν εἶναι ἐπακριβῶς προσδιορισμένος. Παρατηροῦντες τὴν Ἀφροδίτην διὰ τηλεσκοπίου βλέπομεν ἐπ' αὐτῆς φαινόμενα τοιαῦτα, ὥστε νὰ σχηματίσωμεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ πλανήτης οὗτος περιβάλλεται ὑπὸ πυκνῆς στιβάδος νεφῶν, ἡ ὁποία καὶ μᾶς ἀποκρύπτει τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἀτμοσφαῖράν του ὅμως δὲν παρατηροῦνται οὔτε ὕδρατμοί, οὔτε ἐλεύθερον ὀξυγόνον, κατὰ δὲ τὰς παρατηρήσεις τῶν Adams καὶ Dunham, τὰς γενομένας ἐν τῷ ἀστεροσκοπεῖῳ τοῦ ὄρους Οὐίλσον τῆς Καλλιφορνίας, μόνον τὸ διοξείδιον τοῦ ἀνθρακος ἀφθονεῖ ἐπ' αὐτοῦ. Τούτου ἔνεκεν ἐκφράζεται ἡ γνώμη ὅτι δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχουν ζωϊκοὶ ὄργανισμοὶ ἐπὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τῶν ἐκτεταμένων θαλασσῶν, αἵτινες καλύπτουν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς.

ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΡΗΝ ;

Διὰ τὸν Ἄρηνα ὅμως τὸ ζήτημα ἔχει λάβει ἄλλην ὄψιν. Συχνὰ διαβάζομεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ὅτι δῆθεν ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Ἄρης κατοικεῖται ὑπὸ λογικῶν ὄντων· ὅτι οἱ Ἄρειοι εἶναι περισσότερο προηγμένοι ἀπὸ ἡμᾶς· ὅτι ἐκεῖνοι ἔχουν κάμει σπουδαιότατα μηχανικὰ ἔργα· ὅτι προπορεύονται ἡμῶν κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὁ δὲ ἀσύρματός των προ

πολλοῦ ἤρχισε νὰ ἐκπέμπῃ διάφορα σήματα, εἰς τὰ ὁποῖα μᾶς καλεῖ νὰ τοῦ ἀπαντήσωμεν! Ἄλλοι, μὲ φαντασίαν περισσότερον ἀνεπτυγμένην, προσδιορίζουν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἄρεως πλείστας λεπτομερείας καὶ μᾶς βεβαιώνουν ὅτι δὲν εἶναι μακρὰν ἢ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ γίνουν τὰ ἐγκαίρια μιᾶς τακτικῆς συγκοινωνίας μεταξὺ Γῆς—Ἄρεως, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς οἱ «καθυστερημένοι» νὰ ἐνωτισθῶμεν τῶν προόδων ἐκείνων! Ἄς ἴδωμεν ὅμως τί λέγει ἡ Ἀστρονομία.

Παρατηρήσεις μακροχρόνιοι δεικνύουν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του ὑπάρχουν φωτεινὰ καὶ σκοτεινὰ κηλίδες καὶ σημεῖα, τῶν ὁποίων αἱ θέσεις μένουں ἀμετάβλητοι καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα. Ὁ Schiaparelli μάλιστα, ἐργασθεὶς ἐπὶ 11 ἔτη κατήρτισε λεπτομερῆ τοπογραφικὸν χάρτην τοῦ Ἄρεως. Ἰδιαιτέρως πλησίον τῶν πόλων του διακρίνομεν λευκὰς ζώνας, αἵτινες μεταβάλλονται μετὰ τῶν ἐποχῶν αὐτοῦ. Διότι καὶ ὁ Ἄρης ἔχει ἐποχάς, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ Γῆ. Τὸ ἔτος του εἶναι ἴσον πρὸς 687 ἡμέρας ἰδικᾶς μας, ἡ δὲ ἡμέρα του ὀλίγον μεγαλυτέρα τῆς ἰδικῆς μας καὶ ὁ ἰσημερινὸς του ἔχει τὴν αὐτὴν περίπου κλίσιν πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν. Τὸ ἔτος λοιπὸν τοῦ Ἄρεως εἶναι σχεδὸν διπλάσιον τοῦ ἰδικοῦ μας, ὅπως ἐπίσης καὶ αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ αὐτοῦ. Ὄταν ἔχη χειμῶνα τὸ ἕνα ἡμισφαίριον τοῦ Ἄρεως, ἡ λευκὴ πολικὴ ζώνη αὐτοῦ εἶναι λίαν ἐκτεταμένη, ἐνῶ κατὰ τὸ θέρος περιορίζεται ἀρκετὰ ἢ καὶ ἐξαφανίζεται ἐντελῶς. Τὸ αὐτό, ἀλλὰ κατ' ἀντίστροφον τάξιν, συμβαίνει εἰς τὸ ἕτερον ἡμισφαίριον. Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ λευκαὶ ζῶναι τῶν πόλων ἀποτελοῦνται μᾶλλον ἀπὸ πάγους καὶ χιόνας, τῶν ὁποίων ὁ ὄγκος καὶ ἡ ἔκτασις κατὰ μὲν τὸν χειμῶνα αὐξάνει, κατὰ δὲ τὸ θέρος, ὁπότε οἱ πάγοι καὶ αἱ χιόνες τήκονται, περιορίζονται σημαντικῶς.

Ἡ κατανομὴ τῶν σκοτεινῶν καὶ φωτεινῶν σχηματισμῶν, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, εἶναι πιθανὸν ν' ἀντιστοιχῇ μὲ τὰς ξηρὰς καὶ τὰς θαλάσσας τοῦ Ἄρεως ἢ, ὅπως ὑποστηρίζουν ἄλλοι, μὲ ἐκτεταμένας ἐρήμους ἢ καὶ μεγάλας ὁάσεις ἢ τέλος κατ' ἄλλους, μὲ τὴν κατανομὴν τῆς φυτείας

ας ἐπ' αὐτοῦ. Αἱ διώρυγες τὰς ὁποίας παρετήρησεν ὁ Schiaparelli κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Lowell μετὰ ταῦτα καὶ αἵτινες ὑπετέθη ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τεράστια μηχανικὰ ἔργα, ἀπεδείχθη κατόπιν διὰ σειρᾶς παρατηρήσεων γενομένων ἰδία ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων E. Ἀντωνιάδου ἐν Παρισίοις καὶ Barnard ἐν Ἀμερικῇ ὅτι δὲν εἶναι τίποτε εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἦτο ζήτημα ὀφθαλμαπάτης ὀφειλομένης εἰς τὴν μικρὰν διακριτικὴν ἰσχὺν τῶν τηλεσκοπίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ Ἄρεως εἶναι ἀραιότερα τῆς γῆνης καὶ σπανίως τὴν διασχίζουν νέφη. Τὸ ὀξυγόνον τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ Ἄρεως εἶναι τὸ ἑκατοστὸν περίπου τῆς γῆνης ἀτμοσφαίρας. Εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι ὁ Ἄρης ἄλλοτε εἶχε μεγάλην ποσότητα ὀξυγόνου, ἀλλὰ τοῦτο ἠνώθη χημικῶς μὲ διάφορα στοιχεῖα καὶ κυρίως μὲ σίδηρον, ἐξ οὗ ἴσως καὶ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα μεγάλων ἐκτάσεων τῆς ἐπιφανείας του. Ἡ θερμοκρασία ἐπὶ τοῦ Ἄρεως εἶναι κατώτερα τῆς ἐπὶ τῆς Γῆς, ἔνεκα τῆς μεγαλύτερας ἀπὸ τοῦ Ἥλιου ἀποστάσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἀραιότητος τῆς ἀτμοσφαίρας* αὐτοῦ ἀφ' ἑτέρου. Αἱ μεταβολαί, ἐξ ἄλλου, τοῦ χρωματισμοῦ ὠρισμένων περιοχῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Ἄρεως μᾶς ὀδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ πλανῆτης οὗτος δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ ἐνδιαίτημα ἀνωτέρων μορφῶν ζωῆς, καὶ μόνον πενιχρὰ βλάστησις εἶναι τὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ποικίλλει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πλανῆτου περὶ τὸν ὁποῖον τόσος θόρυβος ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται.

ΟΥΤΕ ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΠΛΑΝΗΤΑΙ

Πέραν τοῦ Ἄρεως συναντῶμεν τὸν Δία, τὸν μεγαλύτερον ἐξ ὅλων τῶν πλανητῶν, καὶ ὀλίγον περαιτέρω τὸν Κρόνον δεύτερον κατὰ σειρὰν κατὰ τὸ μέγεθος μεταξὺ τῶν πλανητῶν. Αἱ γενόμεναι μετρήσεις τῆς θερμοκρασίας τῶν δύο τούτων πλανητῶν

* Κατὰ τὰς ἐν τῷ ἀστεροσκοπεῖῳ τοῦ Lick ἐρεῦνας τοῦ Campbell, ἡ πυκνότης τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ Ἄρεως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ εἶναι ἴση μόνον πρὸς τὸ ἐν εἰκοστὸν πρῶτον τῆς γῆνης ἀτμοσφαίρας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης (Pop. Astronomy, 1933 σελ. 262).

δεικνύουν ὅτι αὕτη κυμαίνεται μεταξὺ 130° καὶ 170° ἢ 200° κάτωθεν τοῦ μηδενός, ἡ παρουσία δὲ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ Διὸς δηλητηριωδῶν ἀερίων, ὡς τοῦ μεθανίου καὶ τῆς ἀμμωνίας, μᾶς πείθουν ὅτι οὗτοι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διατηρήσουν ἔστω καὶ ἀνωτέρας τινὸς μορφῆς ζωικὰ ὄντα. Τοσοῦτω μᾶλλον ὅσῳ δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶναι στερεά. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ἐπέκεινα τούτων πλανήτας, Οὐρανόν, Ποσειδῶνα καὶ Πλούτωνα. Εἰκασίαι τινὲς περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεως ζωῆς ἐκφράζονται ὑπὸ τινων* διὰ τινὰς τῶν δορυφόρων τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου.

Τὸ ζήτημα ἐπομένως τοῦ κατοικησίου τῶν πλανητῶν, δυνάμεθα ἐν συμπεράσματι νὰ εἴπωμεν μετὰ τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ P. Humbert, εἶναι πάντοτε ἄλυτον, ἢ μᾶλλον μόνον ἀρνητικὴν λύσιν ἐπιδέχεται. Ὁ Ἔρμης, ὡς ἐκ τῆς ἐγγύτητός του πρὸς τὸν Ἥλιον, οἱ μεγάλοι πλανῆται, ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς των καταστάσεως, τῆς συνεχῶς ἀσταθοῦς, δὲν φαίνονται καθόλου κατοικήσιμοι, τοῦλάχιστον ὑπὸ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως. Ἡ Ἀφροδίτη καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἄρης θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ εἶναι, ἀλλ' ὅλαι αἱ πιθανότητες μᾶς λέγουν τὸ ἀντίθετον. Μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν γνώσεών μας, ἐπιλέγει ὁ καθηγητῆς Humbert, δὲν ὑπάρχει παρὰ ἓνας καὶ μόνος πλανῆτης, διὰ τὸν ὁποῖον δυνάμεθα μετὰ τοῦ Ἡσαίου νὰ εἴπωμεν ὅτι «ὁ Θεὸς δὲν ἔκαμε τὸν πλανῆτην μας ἓνα χάος, ἀλλὰ τὸν ἐδημιούργησεν οὕτως ὥστε νὰ εἶναι κατοικήσιμος», καὶ αὐτὸς ὁ πλανῆτης εἶναι ἡ Γῆ.**

Η ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ

Ἄλλὰ τὸ σύμπαν δὲν περιορίζεται εἰς τὸ ἡμέτερον ἡλιακὸν σύστημα. Οἱ τελευταῖοι ὑπολογισμοὶ δεικνύουν ὅτι μόνος ὁ Γαλαξίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ὁ ἡμέτερος Ἥλιος, ἔχει περὶ τὰ 100 δισεκατομμύρια ἡλίους καὶ ὅτι ὑπάρχουν περὶ τὰ 75 ἑκατομμύρια Γαλαξιῶν! Πολλοὶ τῶν ἄλλων ἡ-

* K. Lundmark: Das Leben auf anderen Sternen, Leipzig, 1930 σελ. 128-129.

** Περὶ P. Humbert: De Mercure à Pluton, Paris 1938, σελ. 164-165.

λίων είναι διπλοῖ, τριπλοῖ, τετραπλοῖ, πολλαπλοῖ! Ἄγνοοῦμεν ἂν πέριξ αὐτῶν ὑπάρχουν πλανῆται ἀνάλογοι πρὸς τοὺς πλανήτας τοῦ ἡμετέρου Ἡλίου. Ἀλλὰ διατί νὰ μὴ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τοιαῦτα; Μόνον τὸ ἡμέτερον ἡλιακὸν σύστημα εἶναι τῆς μορφῆς αὐτῆς; Καὶ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἡλιακὸν ἡμῶν σύστημα ἀποτελεῖ μοναδικὸν φαινόμενον ἐν τῷ σύμπαντι; Ἀσφαλῶς ὄχι. Καὶ γεννᾶται εἰς κάθε λογικὸν ἄνθρωπον ἡ ἀπορία: Ἐὰν γὰρ τὰ ἑκατομμύρια καὶ δισεκατομμύρια τῶν ἀστέρων αὐτῶν, ὁρατῶν εἰς ἡμᾶς καὶ μὴ, διεσπάρησαν τυχαίως μέσα εἰς τὸ κενόν, χωρὶς νὰ ἐκπληροῦν κανένα προορισμόν;

Ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων βλέπομεν νὰ ὑποστηρίζεται ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεως ζωῆς καὶ ἐκτὸς τῆς Γῆς. Πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ μετὰ ταῦτα ἄλλοι χριστιανοὶ συγγραφεῖς ἐζήτησαν νὰ ἐνισχύσουν τὴν γνώμην ταύτην, ἀλλὰ μόνον ἀφ' ἧς τὰ ἀστρονομικὰ ὄργανα ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν, βλέπομεν ἐνισχυομένην τὴν ἀντίληψιν τῆς πολλαπλότητος τῶν κατοικησίμων κόσμων. Μεταξὺ τῶν εἰδικῶν ὅμως ὑπάρχουν σοβαραὶ ἀμφιβολίαι ἐν προκειμένῳ. Διότι σοβαρῶς ὑποστηρίζεται ἤδη ἡ γνώμη, ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τῷ σύμπαντι, ἐκτὸς τῆς Γῆς, ὑπάρχουν παρόμοιαι συνθήκαι διὰ τὴν διατήρησιν καὶ προαγωγὴν τῆς ζωῆς καὶ ὅτι τὸ ἡλιακὸν μας σύστημα ἀποτελεῖ μοναδικὴν ἐξαιρεσιν. Οὕτως, ἐκ τῶν νεωτέρων, ὁ ἀστρονόμος τοῦ ἀστεροσκοπεῖου τοῦ Greenwich Maunder καὶ ὁ βιολόγος A. R. Wallace ἐπὶ τῇ βάσει στατιστικῶν μελετῶν κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ πιθανότητες τῆς εὐρέσεως ἐν τῷ σύμπαντι κόσμων κατοικησίμων εἶναι πολὺ μικραὶ, δυνάμεθα δὲ χωρὶς νὰ κάμωμεν σφάλμα, νὰ τὰς ἐξισώσωμεν μὲ τὸ μηδέν.*

Ὁ σύγχρονος ἐπίσης διάσημος ἄγγλος ἀστρονόμος Sir J. Jeans εἰς τὴν κοσμογονικὴν αὐτοῦ θεωρίαν** ὑποστηρίζει, ἐπὶ τῇ βάσει ἰσχυρῶν δεδομένων, ὅτι τὸ πλανητικὸν ἡμῶν σύστημα ἀποτελεῖ ὅλως ἐξαιρετικὴν περιπτώ-

σιν ἐν τῷ σύμπαντι καὶ ἡ ἡμετέρα Γῆ εἶναι ἴσως τὸ μόνον οὐράνιον σῶμα τὸ ὁποῖον κατοικεῖται.

«Πλειστάκις ἐτέθη τὸ ἐρώτημα, γράφει* ὁ ἐν Παρισίοις Ἑλλήν ἀστρονόμος κ. E. Ἀντωνιάδης, πρὸς ποῖον σκοπὸν ἐδημιουργήθη αὐτὸ τὸ πλῆθος σφαιρῶν ψυχρῶν καὶ νεκρῶν ποὺ κυλοῦν αἰωνίως εἰς τὰ βάθη τοῦ ἀχανοῦς καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ βαστάσουν καμμίαν μορφὴν ζωῆς; Δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ δώσῃ ἄλλην ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ παρὰ, ἀναφέρων τὸν περίφημον λόγον τοῦ Laplace ὅτι «αἱ πρῶται αἰτίαι καὶ ἡ οὐσιώδης φύσις τῶν ὄντων θὰ μᾶς μένουν αἰωνίως ἄγνωστοι».

Ἡ ἀστρονομία ἐξετάζουσα τὰς φυσικὰς συνθήκας, αἵτινες ἐπικρατοῦν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀστέρων, μᾶς λέγει τόσον μόνον: Ὅτι δὲν συνήντησεν αὕτη μέχρι σήμερον ποῦθεν ἄλλοῦ πλὴν τῆς Γῆς τοὺς ὄρους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι πρόσφοροι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τῆς ζωῆς. Δὲν ἀποκλείεται μὲν λοιπὸν ἡ ὑπαρξίς ζωῆς ἐπὶ τῶν ἀπειραρίθμων ἀστέρων, διαφόρου φύσεως καὶ βαθμοῦ ἀναπτύξεως, ἀλλὰ πάντως ἡμεῖς οὐδὲν ἄλλο ἄστρον κατοικήσιμον, πλὴν τῆς Γῆς, γνωρίζομεν. Ὅσα ἄστρα ὁ ἄνθρωπος κατώρθωσε μέχρι σήμερον νὰ ἴδῃ, εἶναι ὅλα κατ' ἀνάγκην ἀκατοίκητα.

ΚΑΙ ΜΙΑ ΕΝΣΤΑΣΙΣ

Προβάλλεται ὅμως ἐνταῦθα ἡ ἐξῆς ἀπορία: Ἐὰν ἡ Ἀστρονομία μᾶς λέγῃ ὅτι ἐκεῖ ἐπικρατοῦν ἄλλαι συνθήκαι φυσικαί, ἀποκλείεται ἄρα γὰρ ἡ ὑπαρξίς καὶ διατήρησις ζώντων ὀργανισμῶν ὑπὸ τοὺς ἐκεῖ ὑφισταμένους φυσικοὺς ὄρους, ὅσον διὰφοροι καὶ ἂν εἶναι οὗτοι ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας; Καὶ θὰ ἦτο τάχα παράδοξον, ἂν καὶ εἰς πολλοὺς διαπύρους ἀστέρας οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς ὑψηλὴν, καταπληκτικῶς, ἔστω, ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, διετηροῦντο καὶ ἐκεῖ ἄλλου εἴδους ὄντα;

Ἡ ἀπορία προέρχεται, βεβαίως, ἀπὸ κά-

* K. Lundmark: ἔνθ' ἄν. σελ. 60—61.

** J. Jeans: Astronomy and Cosmogony, Cambridge 1928.

* E. Andoniadi: La vie dans l'Univers, ἐν L' Astronomie, 1936 σελ. 1-7.

ποιο πνεῦμα ἀλτρουϊσμοῦ ὑπὲρ τῶν ἄλλων... ἀστρων! Ὁ ἀλτρουϊσμός αὐτὸς ἐκδηλοῦται συνήθως ἀπὸ τοὺς ἀσπαζομένους τὰς ὑλιστικὰς θεωρίας. Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοὺς ὑλιστὰς τὰ πράγματα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἐξαιρετικῶς στενόχωρα. Πράγματι ὁ ὑλιστὴς τίθεται ἐνώπιον τοῦ ἐξῆς διλήμματος: Γίνεται δεκτὸν (καὶ πρῶτα—πρῶτα ἀπὸ τοὺς ὑλιστὰς) ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι εἶναι καθολικοὶ εἰς ὅλον τὸ σύμπαν. Παντοῦ εἰς ὅλον τὸ ἀχανές σύμπαν ἡ ὕλη εἶναι ἡ αὐτή, διέπεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν καὶ ἀναλλοιώτων νόμων, τὰ αὐτὰ αἰτία φέρουν παντοῦ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ἐξ ἄλλου ἔχομεν διαπιστώσει, ὅτι ἡ πτώσις ἢ ἄνοδος τῆς θερμοκρασίας πέραν ὠρισμένων ὁρίων ἐπιφέρει τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς οἰουδήποτε ὄντος. Ἄν τώρα ἠθέλαμεν δεχθῆ, ὅτι εἰς ἄλλο ἄστρον ὑπάρχουν ἔμβια ὄντα, μολονότι ἡ θερμοκρασία ἐκεῖ ἐξέρχεται τῶν καθωρισμένων ὁρίων, τότε, κατ' ἀνάγκην, ἐν ἑκ τῶν δύο θὰ συμβαίη:

1. Ἡ ἡ ὕλη δὲν διέπεται πανταχοῦ ὑπὸ τῶν αὐτῶν νόμων· οἱ φυσικοὶ δηλαδή νόμοι ἔχουν περιορισμένην ἰσχύν, ἀφοῦ εἰς μὲν τὴν Γῆν ἢ ἄνοδος ἢ πτώσις τῆς θερμοκρασίας πέραν ὠρισμένων ὁρίων ἐπιφέρει τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς, ἐνῶ ἀλλαχοῦ τὸ ἀντίθετον συμβαίνει.

2. Ἡ ἡ ζωὴ εἶναι κάτι τὸ ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ὕλην καὶ τοὺς νόμους πὸ τὴν διέπον, ὑπάρχει δέ, ἐπομένως, ζωὴ, ἀνεξαρτήτως τῆς συνδρομῆς τούτων ἢ ἐκείνων

τῶν ὑλικῶν προϋποθέσεων.

Τὸ πρῶτον, μόνον ὡς παραδοξολογία θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ οὐδ' ὑποστηρίζεται παρὰ σοβαροῦ ἐπιστήμονος, πρῶτοι δὲ οἱ ὑλισταὶ ἐπικαλοῦνται τὴν καθολικότητα τῶν φυσικῶν νόμων. Τὸ δεύτερον δὲν ἀντίκειται, βέβαια, πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Ὅμως τοῦναντίον μάλιστα. Τὸ δέχονται ὅμως οἱ ὑλισταί; Ἄν ναί, ἔπαυσαν νὰ εἶναι ὑλισταί. Ἄν ὄχι, τότε πρέπει νὰ δεχθῶν ὅτι, μὲ τὰς σημερινὰς γνώσεις τῆς Ἀστρονομίας, μόνον ἡ Γῆ εἶναι δυνατὸν νὰ κατοικῆται.

Διὰ τὸν μὴ ὑλιστὴν, βέβαια, ἔχει ἄλλως τὸ πρῶγμα. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως—ἀνευ μεταφυσικῆς τιнос προϋποθέσεως—κρίνοντες, δὲν δυσχυριζόμεθα τὸ ἀδύνατον τῆς ὑπάρξεως ζωῆς καὶ εἰς ἄλλους ἀστέρας. Ἄλλὰ τὸ γε νῦν ἔχον δυνάμεθα μετὰ τοῦ Sir A. S. Eddington νὰ εἴπωμεν ὅτι «κατὰ τὸν παρόντα χρόνον ἡ ἡμετέρα φυλὴ εἶναι ὑπέροχος· καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ἀστέρων, οἱ ὅποιοι ἀπαρτίζουν τὰς μυριάδας τῶν ἀστρικῶν σημηῶν, ἀντικρούζει σκηνὰς δυναμένας νὰ παραβληθῶν πρὸς ἐκείνας, αἵτινες ἐξελίσσονται ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ Ἡλίου».*

Δ. Κ.

* A. S. Eddington: The Nature of the Physical World, Cambridge 1929 σελ. 178.

ΤΙ ΛΕΕΙ ΣΤΟΝ ΜΟΝΤΕΡΝΟ ΑΝΘΡΩΠΟ Ο ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ(*)

I

Πρέπει να τονισθῆ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς: Δὲν εἶναι σνομπισμὸς τὸ ἐνδιαφέρον πού ὁ μοντέρνος κόσμος δείχνει γιὰ τὸν Πιραντέλλο. Δὲν θυμίζει, νὰ ποῦμε, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτό, τοὺς Ἀθηναίους μπροστὰ σὲ μιὰ παράστασι τῶν Νίμπελουγκεν. Ὁ «μοντέρνος ἄνθρωπος» ἀκούει τὸν Πιραντέλλο, γιατί τοῦ λέει πράγματι κάτι. Εἴτε διαθάζει, εἴτε παρακολουθεῖ κανένα ἔργο του, ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος, πράγματι ἀκούει μέσα του κάτι νὰ μιλά στὴν ψυχὴ του.

Τί εἶναι, ὅμως, αὐτὸ τὸ κάτι; Ἐδῶ εἶναι ἡ ἀπορία! Γιατί μόλις ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος κλείσῃ τὸ βιβλίον ἢ ἀφήσῃ τὴν θεατρικὴ παράστασι, ὅπου παρηκολούθησε τὸν Πιραντέλλο, κυττάει μέσα στὴν ψυχὴ του νὰ βρῆ τί ἔμεινε μέσα του, καὶ δὲν βρίσκει τίποτε. Καὶ ὅμως τόση ὥρα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς αἰσθανόταν νὰ γίνεταί κάτι μέσα του. Τί συμβαίνει λοιπόν;

Συμβαίνει, ὅτι ἡ τέχνη, ἡ δυνατὴ τέχνη τοῦ Πιραντέλλο, κατορθώνει νὰ θέσῃ στὸν «μοντέρνο» ἄνθρωπο πιὸ συνειδητὰ ἐκεῖνο πού κατὰ μιὰ ἀναπόφευκτη ἀνάγκη εἶναι, ἔστω καὶ ἀσυνειδητὰ, ὁ θησαυρὸς του, ὁ θησαυρὸς πού τοῦ ἐχάρισε ἡ μοντέρνα ζωὴ: Τὸ κενόν. Ἔτσι ὅταν ὁ «μοντέρνος» ἄνθρωπος θὰ παραπονεθῆ ὅτι μολονότι τόσο πολὺ τὸν ἔνοιωσε νὰ τοῦ μιλάῃ, ὥστόσο, ὕστερα αἰσθάνεταί ἄδειο τὸν ἑαυτὸ του, ὁ Πιραντέλλο θὰ μπορούσε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ γιὰ τὸ κομπλιμέντο. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐζήτησε καὶ αὐτός: νὰ κἀνῃ τὸν «μοντέρνο» ἄνθρωπο νὰ νοιώσῃ μέσα του τὸ κενόν.

Κήρυκας τοῦ κενοῦ ὁ Πιραντέλλο, ἔχει ἐπιτύχει γιατί εἶναι εἰλικρινής. Δὲν λέει λόγια τοῦ ἀέρα. Ὅ,τι λέει, τὸ βγάζει ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸν βαθύτερο ἑαυτὸ του. Γιατί ὁ Πιραντέλλο εἶναι ἀληθινὰ «μοντέρνος» ἄνθρωπος. Καὶ κάτι πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἀκόμη περισσότερο: Ὁ Πιραντέλλο ἀνήκει στοὺς καλύτερους τύπους τοῦ ἀπίστου ἀνθρώπου. Στὴν πινακοθήκη τοῦ Ντοστογιέφσκη πού εἶδαμε σὲ περασμένο φύλλο τῶν «Ἀκτίνων» (σελ. 46 τοῦ περυσينوῦ τόμου), ὁ Πιραντέλλο δὲν θὰ ἔπερνε βεβαίως θέσι δίπλα στὸν Σταβρόγκιν!

(*) *Ποβλ. ἓνα ἄρθρο τοῦ H. de Leusse. σὴν «Vie Intelle tuelle» 10 Μαῖου 1937.*

II

Τέκνο τῆς «ἐλεύθερης σκέψης» ὁ Πιραντέλλο ἔκοψε ἀπὸ μικρὸ παιδάκι κάθε ἐπαφὴ ἔστω καὶ μὲ τὴν πιὸ ἐξωτερικὴ θρησκευτικότητα. Καθόλου παράξενο, ἀφοῦ ὁ πατέρας του, ὁ Γαριβαλδινὸς Στέφανο, δὲν ἦταν θρησκευτικὸς ἄνθρωπος. Πατέρας καὶ γιὸς δὲν εἶχαν καμμίαν ἐπίγνωσι τοῦ ὅτι κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς ἀνατροφῆς παιζόταν ἡ τύχη μιᾶς ζωῆς. Ἔτσι ὁ Πιραντέλλο δὲν ἐγνώρισε καθόλου «θρησκευτικὴ ἀγωγή».

Οἱ πρῶτοι στίχοι του εἶναι ἓνας ὕμνος πρὸς τὴν Ἐπιστήμη. Σ' αὐτὴ τῇ θεᾷ κατέφυγε κι' αὐτός, σύμφωνα μὲ τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς του, ζητώντας ἐκεῖ νὰ δώσῃ τὴν πίστι του, τὸν ἑαυτὸ του, ἀπὸ κεῖ νὰ πάρῃ τὴ δύναμι, πού καθέννας χρειάζεται γιὰ τὴ ζωὴ.

Ἄλλὰ τί ἐπῆρε, πραγματικά; Σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μιλάει γιὰ «τὴν ἀγωνία του», γιὰ «τὴ θανάσιμη ἀνορεξία» πού αἰσθάνεταί. Πουθενὰ δὲν βρίσκει ἐνδιαφέρον. Τὸν κουράζει, λέει, ἡ ἐπιδίωξι τῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμαρτία ἐπίσης τὸν κουράζει. Ὅλα εἶναι χωρὶς σημασία. Παντοῦ ἡ πληξίς!

Ἄδικα ψάχνει νὰ βρῆ τὸ νόημα τοῦ πεπρωμένου του. Ἄνθρωπος διανοητικὰ καλλιεργημένος καὶ μὲ καρδιά εὐαίσθητη, δὲν περνᾷ ἀμέριμνα πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς ζωῆς, ἀλλὰ πηγαίνει στὸ βάθος, ὑψώνει ἐρωτηματικὰ καὶ στενάζει.

Ἄναζητεῖ τότε στὴν Τέχνη ἓνα λόγο ὑπάρξεως, καὶ λέει πὼς «θὰ συνθέσῃ ἓνα μοναδικὸ τραγοῦδι», τὸ τραγοῦδι τῆς ἀνθρώπινης ἀπελπισίας.

III

«Τραγοῦδι μοναδικὸ καὶ πολυποίκιλο» ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Πιραντέλλο, δὲν εἶναι, πράγματι, παρὰ μιὰ τραγικὴ προσπάθεια νὰ τραβῆξῃ τὸν πέπλο πού κρύβει τὸ πρόσωπο τῆς ζωῆς. Ὡς ποιητῆς μᾶς ἐκμυστηρεύεταί καθαρά τὴν κούρασι πού αἰσθάνεταί μπροστὰ «στὸν ἄπειρο καὶ μάταιο κόσμο», τὴν ἀγωνία τῆς καρδιάς του μπροστὰ στοὺς «τρόμους» αὐτῆς τῆς γῆς.

Ἔτσι φαίνεται καθαρὰ στὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Πιραντέλλο τὸ μεγάλο ψυχικὸ κενόν πού αἰσθανόταν.

Στο κατοπινό, τὸ κύριο ἔργο του, ὁ ἄνθρωπος ποὺ κρύβεται μέσα στὸν συγγραφέα δὲν φανερώνεται μὲ τὴν ἀληθινὴ του μορφή. Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Πιραντέλλο ὅλες τὶς θλιθερῆς διαπιστώσεις του ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὶς διατυπώνει γελῶντας, παίζει μὲ τὸν θεατὴ καὶ τὸν ἀναγνώστη του, τοῦ παρουσιάζει ἕνα μπέρδεμα, ὅπου καμμιά ἄκρη δὲν μπορεῖ νὰ βρεθῆ. Αὐτὸ τὸ παιγνίδι, μάλιστα, χαρακτηριστικὸ τοῦ ἔργου του, εἶναι ἐνδιαφέρον, κεντρίζει τὴν περιέργεια, προκαλεῖ, ὅπως κάθε τι ποὺ εἶναι ἄγνωστο καὶ περίεργο. Ὁ Πιραντέλλο μᾶς ἐμφανίζεται ἔτσι ὡς ἕνας παράξενος ταχυδακτυλουργός, ποὺ τοῦ ἀρέσει νὰ παίξει ὄχι μὲ μπουτίλιες, κορδέλλες καὶ τ' ἄλλα συνειθισμένα σύνεργα τῶν ταχυδακτυλουργῶν, ἀλλὰ μὲ τὰ ἀνθρώπινα πεπρωμένα, μὲ πὶς ἀνθρώπινες ἀλήθειες, τὶς ιδέες καὶ τὰ ἔργα.

Καταλαβαίνει ὅμως κανεὶς πὼς στὸ βάθος δὲν ὑπάρχει διάθεσις παιγνιδιοῦ, ἀλλὰ πόνος βαθύς. Αὐτὸς ὁ πόνος ζητάει νὰ ξεσπάσῃ μὲ τὴν κοροϊδία. Ὁ συγγραφεὺς ὑποφέρει ἀπὸ τὴν διαπίστωσι τῆς ρευστότητος ποὺ ἔχει ἡ ζωὴ, ἀπὸ τὴν ἀστάθεια καὶ τὸ μυστήριό της. Ἀντὶ ὅμως νὰ θρηνησῆ, βάζει τοὺς ἀνθρώπους—καὶ τὸν ἑαυτό του μαζί—νὰ ζοῦν, μέσα σ' ἕνα ἔργο, (μυθιστόρημα ἢ θέατρο) ὡς μολυβένια στρατιωτάκια, καὶ γελᾷ μὲ τὴν τραγικὴ μοῦρά τους. Παίζει γιὰ νὰ μὴν κλάψῃ.

IV

Ἐνα ἀπὸ τὰ πρῶτα καὶ τὰ πειὸ χαρακτηριστικὰ ἔργα τοῦ Πιραντέλλο εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, τὸ μυθιστόρημα «Pi fu Mattia Pascal» («Ὁ μακαρίτης Ματτία Πασκάλ», 1904). Τί περίεργη ἡ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ Ματτία! Γυρίζει ἀπὸ τὸ Μόντε Κάρλο, ὅπου ἐπλούτησε ἀπὸ τὴ ρουλέττα, ὅταν ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες μαθαίνη ὅτι ὁ..... Ματτίας Πασκάλ αὐτοκτόνησε! Τὸν βρῆκαν νεκρὸ σ' ἕνα ποτάμι—ἡ οἰκογένειά του ἀνεγνώρισε τὸ πτώμα. Ἡ οἰκογένειά του εἶναι ἡ γυναίκα του κι' ἡ μητέρα της, ποὺ τοῦ κάνει τὴ ζωὴ ἀφόρητη. Τ' ἀγαπημένα του πρόσωπα, ἡ δική του μητέρα καὶ τὰ δυὸ του κοριτσάκια ἔχουν πεθάνει λίγο προτιήτερα. Τίποτε δὲν τὸν τραβάει γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν ρόλο τοῦ Mattia Pascal. Σκέπτεται λοιπὸν πὼς... ἀφοῦ πέθανε, ἀφοῦ τὸν ἔκλαψαν καὶ τὸν ἐκήδεψαν, μπορεῖ νὰ μὴν ξαναγυρίσῃ στὸ σπίτι του.

Στὸν πρῶτο σταθμὸ τοῦ τραίνου κατεβαίνει, κι' ἀπὸ τότε ἀρχίζει μιὰ «ἐλευθερὴ» ζωὴ, ὡς Adriano Meis. Ἀργότερα βρίσκει τὴν ἀνάγκη νὰ κυνηγήσῃ κάποιον ποὺ τὸν ἔκλεψε, καὶ θέλει νὰ ξαναπαντρευτῆ. Πὼς ὅμως, ἀφοῦ δὲν εἶναι ὑπήκοος κάποιου Κράτους, ἀφοῦ δὲν ἔχει ταυτότητα, πιστοποιητικά; Ἀποφασίζει νὰ ξαναγίνῃ πάλι

Ματτίας Πασκάλ! Σκηνοθετεῖ μιὰ αὐτοκτονία τοῦ Adriano Meis καὶ ξαναγυρίζει στὸν τόπο του, στὸ Miragno. Ἐκεῖ ὅμως βρίσκει τὴ γυναίκα του ξαναπαντρεμένη—ἔχει μάλιστα κι' ἕνα παιδί—κι' ἀποφασίζει νὰ μὴ φανερωθῆ. Δὲν τοῦ μένει, σκέπτεται, παρὰ νὰ περιμένῃ μ' ἐγκαρτέρησι τὸν τρίτο του θάνατο, τὸν τελευταῖο καὶ ὀριστικὸ. Κάποτε-κάποτε πηγαίνει στὸν τάφο τοῦ Ματτία Πασκάλ:

Κάποιος περίεργος μ' ἀκολουθεῖ ἀπὸ μακριά, κι' ὕστερα, στὸν γυρισμό, μὲ ζυγώνει καὶ μὲ ρωτᾷ: «Μὰ ἐσεῖς, τέλος πάντων, ποῖος εἶστε;» Σηκώνω τοὺς ὤμους, κλείνω τὰ μάτια κι' ἀπαντῶ: «Ἐ, ἀγαπητέ μου, εἶμαι ὁ μακαρίτης Ματτία Πασκάλ».

Αὐτὸς ὁ Ματτία εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἐδέχθηκε τὸ φῶς τῆς πίστεως κι' ἔτσι τὸν καταθλίβει τὸ ἀκατανόητο αὐτῆς τῆς ζωῆς, ποὺ τὴν νοιώθει νὰ γλυστρή μὲσα ἀπ' τὰ χέρια του ὅπως ἡ ἄμμος τοῦ βυθοῦ μεσ' ἀπ' τὰ χέρια τοῦ κολυμβητοῦ. Γιατί; Μὰ, τὸ αἰώνιο «γιατί;», γιὰ ὅλα, καὶ πειὸ πολὺ γιὰ τὸν θάνατο. Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου τοῦ εἶναι «ἡ πειὸ στενόχωρη καὶ ἡ πειὸ θλιθερὴ ἰδέα ποὺ μπορεῖ νάχη κανεὶς στὸ διάστημα τῆς ζωῆς».

Μὰ γιατί νὰ σκεπτόμαστε τόσο τὸ θάνατο; ἀπορεῖ ὁ Meis. Κι' ὁ Παλεάρι, ἕνας θεόσοφος, τοῦ ἀπαντᾷ:

«Γιατί; Γιατί δὲν μπορούμε νὰ καταλάβουμε τὴ ζωὴ ἂν δὲν ἐξηγήσουμε κάπως στὸν ἑαυτό μας τί εἶναι ὁ θάνατος. Ἡ ἀρχὴ ποὺ διευθύνει τὶς πράξεις μας, ὁ μῆτος ποὺ θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ νὰ βγοῦμε ἀπ' αὐτὸ τὸν λαβύρινθο, τὸ φῶς μὲ μιὰ λέξι πρέπει νάρθῃ ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ τὸν θάνατο».

Καὶ ἡ ἀπάντησι:

—Ἄμ εἶναι 'κεῖ τόσο σκοτάδι!....

V

Ὑποφέρει ὁ δυστυχισμένος ὁ Meis, γιὰ τὴν καταλαβαίνει πὼς ζῆ μὲσα σ' ἕνα μεγάλο, ἀχανές, περιβάλλον, ἄγνωστο, μυστηριώδες καὶ ἀνεξερεῦνητο. Αἰσθάνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει μόνον ἡ ἐπίγεια αὐτῆ ζωὴ καὶ βλέπει ἀπὸ κάποιο ρῆγμα στὸν οὐρανὸ, κάποιαν ἄλλη, ποὺ τὸν βασανίζει μὲ τὰ προβλήματα της. Πνίγεται μὲσα στὸ σκοτάδι. Στὴν ὑποβλητικὴ κουβέντα του μὲ τὸν Παλεάρι, μὲσα σ' ἕνα σκοτεινὸ θάλαμο ὅπου ὁ Meis περνᾷ τὶς ὥρες του ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ἐγχείρησι γιὰ στραβισμό, φαίνεται ὅλο τὸ δράμα τοῦ σκοταδιοῦ αὐτοῦ, ποὺ μάταια προσπαθοῦν νὰ τὸ φωτίσουν οἱ ἀνθρώπινες γνώσεις μας:

Ὁ θάνατος, ποὺ τὸν φοβόμαστε τόσο, δὲν σβύνει τὴ ζωὴ, ἀλλὰ φυσᾷ μόνον τὴ φλόγα τοῦ φαναριοῦ, τὴν ἀξιοθρήνητη αἰσθησί μας ὅτι ζοῦμε.

Κι' άλλου:

Είναι τρομερό, αν πάτε όπως εγώ, ως το βάθος αυτής της άπορίας που μπορεί να σου σαλέψη τα λογικά: Να βρίσκεσαι μπροστά σ' έναν άλλον άνθρωπο, να τον κυτάξεις στα μάτια και να νοιώθεις τον έαυτό σου σαν ένα ζητιάνο που στέκεται μπροστά σε μια κλειστή πόρτα, που δεν θ' ανοίξει ποτέ για να τον αφήσει να μπει.

Αν όμως αισθάνεται όλο το φορτίο της ζωής ο Πιραντέλλο, έχει το κουράγιο ν' αρνηθεί κι' όλες τις τεχνητές παρηγοριές που μηχανεύονται οι άνθρωποι για να ξεγελάσουν όπως-όπως τον έαυτό τους. Η τραγικότητα που έχει στο βάθος της αυτή ή προσπάθεια, δεν τον εμποδίζει να βλέπει πόσο είναι κωμική και να την κοροϊδεύει.

Η μοναξιά σ'ας τρομάζει. Και τότε τι κάνετε; Φαντάζεστε ένα πλήθος από κεφάλια, όλα όμοια με σ'α, που μόλις δώσετε το σύνθημα σ'ας πάντουν ναι ή όχι, κατά το κέφι σας. Και αυτό σ'ας δίνει δύναμη κι' ασφάλεια! Ωραία διασκέδασις!

VI

Αυτός είναι περίπου ο Πιραντέλλο ως άνθρωπος. Αφώτιστος από τη θρησκευτική πίστι, έχει όμως κάποια βαθύτητα, αισθάνεται κάποιες αξιώσεις της ψυχής και του νοῦ για αλήθεια και για χαρά. Δεν θέλει να μείνει στη συμβατική κοσμική αλήθεια,, θεωρεί κατώτερη του την προσπάθεια του ανθρώπου να ξεχάσει μέσα σε μια επιπόλαια ζωή ό,τι η ψυχή κάπου-κάπου του φωνάζει. Θέλει να πάη ως το βάθος των πραγμάτων.

Νοιώθει όμως ευθύς αμέσως—κι' όταν κατασιάνεται με τα πειδ' απλά πράγματα—το σκοτάδι, κάτι χειρότερο, τον ήλιγο που φέρνει στην τρέλλα ή στην παθητική αναμονή του θανάτου. Αυτός θα σβύσει την αγωνία της άπορίας, όχι δίνοντάς της απάντησι, αλλά σβύνοντας εκείνον που νοιώθει την άπορία. Αυτή τη θέσι, αυτό το δράμα παρουσιάζει μ' όλο του το έργο ο Πιραντέλλο. Δεν πρόκειται να μ'ας δώση καμμιά από τις συγκινήσεις εκείνες που ανεβάζουν τον άνθρωπο, που τον κάνουν

να αισθάνεται τον έαυτό του ανώτερο και πειδ' χαρούμενο. Δεν θα μ'ας παρορμήση σε τίποτε μεγάλο κι' ευγενικό. Ο θεατής φεύγοντας απ' το θέατρό του δεν αισθάνεται πόν έαυτό του ένισχυμένο, δυναμωμένο, πλούσιο. Δεν είναι περίεργο αυτό, αφού ο συγγραφέας, μέσα σ' όλη την πλοκή των έργων του, στα διλήμματα που όρθώνει μπροστά στους τύπους που παρουσιάζει, όσο κι' αν έπιστρατεύη την δύναμη της τέχνης, έχει ξένη γι' αυτόν την δύναμη π'ας πίστεως. Έτσι άγνοεί και την ζωή της πίστεως, τις ειρηνικές λύσεις που δίνει ή πίστις και στα πειδ' τραγικά προβλήματα.

Έχει όμως έν τουτοις μια άρνητική χρησιμότητα και σημασία το έργο του Πιραντέλλο: Είναι ο συγγραφέας αυτός ένας αντιπρόσωπος του «Κόσμου», του μέρους εκείνου της ανθρωπότητας, που δεν έγνώρισε την πίστι και είχε όλη την ειλικρίνεια να μ'ας φανερώση ποιοι ήταν οι καρποι της τέτοιας ζωής, να μ'ας π'η δηλαδή ότι «τα όψώνια της άμαρτίας θάνατος». Γι' αυτό το έργο του Πιραντέλλο άνασκαλεύει τη ζωή, βοηθεί για να κλονισθή και να πέση ό,τι συμβατικό και ψεύτικο, έτσι φέρνει τον άνθρωπο σε άπορία, σε δέος, τον βγάζει από την ψεύτικη μακαριότητα της ρουτίνας και την φανταστική ασφάλεια του πύργου, που ο άνθρωπος έφτιαξε με τη φαντασία του. Ο Πιραντέλλο δείχνει το "Άπειρο, σ' εκείνους που, κλεισμένοι μέσα στο μαντρι μιας όλοτελα ύλικής ζωής, δεν έχουν ιδέα πως υπάρχει καν αυτό το "Άπειρο. Βέβαια, όταν τους φέρη εκεί, δεν έχει να τους είπ'η τίποτα, δεν μπορεί να τους βοηθήση—και τους πό λέει αυτό καθαρά. Τους άφίνει μονάχους μπροστά στο χάος που τους παρουσίασε, όπως όμοια μονάχος βρίσκεται κι' αυτός μπροστά στο ίδιο σκοτάδι, στο ίδιο κενόν.

Έργασια με θλιβερό καρπό, αλήθεια! Άλλά δεν μπορούσε να γίνη άλλοίως: Κάθε ειλικρινής που κυττάζοντας τη ζωή δεν θέλει να κοροϊδέψη τον έαυτό του, αν άρνηθ'η την Άποκάλυψη, δεν μπορεί παρά να θρηνηί!....

Κλ.

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Στὸ θάλαμο τῶν ἀσθενῶν ὁ γιατρὸς ἐτελείωσε τὴν ἐπίσκεψί του. Πολλοί, βέβαια, ἀπ' τοὺς ἀρρώστους τὴν ἐπίσκεψι αὐτὴ τὴν ἐπερίμεναν μὲ λαχτάρια. Γιὰ ἄλλους ὅμως πάλι ἡ ἐπίσκεψις δὲν εἶχε καὶ τόσο μεγάλο ἐνδιαφέρον. Τὸ τί εἶχαν, τὸ ἤξευραν ἀπὸ καιροῦ. ἤξευραν κιόλα πὼς ὁ γιατρὸς δὲ μπορούσε νὰ τοὺς κάμῃ τίποτα. Κι' ἔτσι ἐκεῖνο πού ἤθελαν περισσότερο ἀπ' ὅλα ἦταν νὰ τοὺς ἀφήσουν ἡσυχους νὰ βράζουν μὲ τὸ ζουμί τους.

Ὅσο γιὰ τὸ Δημητρώ, αὐτὸς, ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι του, ἐκεῖ κάτω στὴ γωνιὰ τοῦ θαλάμου, κάτι περίμενε νὰ γίνῃ. Βέβαια, ὁ γιατρὸς τοῦ τῶχε πῆ κι' ἄλλοτε, πὼς ἡ θέσι του ἦταν σοβαρὴ, γιατί εἶχε μιὰ βαρεῖα πάθησι τῶν νεφρῶν. Αὐτὸς ὅμως δὲ μπορούσε νὰ τὸ χωνέψῃ καλὰ-καλὰ, πὼς δὲ θὰ ξανασηκωνόταν ἀπὸ κεῖ χάμω. Κι' ἔτσι, ὅταν ἔβλεπε τὸ γιατρὸ νὰ μπαίνει, οἱ προσδοκίαις του ἐμεγάλωναν. Μὰ σήμερα πειὰ ἀναγκάσθηκε, θέλοντας καὶ μὴ, νὰ τὸ καταπιῇ. Ὁ γιατρὸς πέρασε κι' ἀπ' αὐτόν, τὸν κύτταξε λίγο, κούνησε τὸ κεφάλι, καὶ χωρὶς νὰ πῆ τίποτα, τράβηξε γιὰ τὸ ἄλλο κρεβάτι.

—Γιατρέ, πὼς πάω; ἐτόλμησε νὰ ρωτήσῃ ὁ Δημητρός.

Ἐκεῖνος δὲν θέλησε νὰ τοῦ δώσῃ λογαριασμό. Τοῦ εἶπε κάτι διφορούμενα λόγια καὶ συνέχισε τὴ δουλειά του.

Ὁ Δημητρός ὅμως ἐκατάλαβε ἀρκετὰ καλὰ, τί νόημα εἶχαν τὰ λόγια αὐτά. Πάει λοιπόν, ἐσκέφθηκε. Δὲ μπορεί νὰ γίνῃ τίποτα. Οἱ λίγες ἐλπίδες, πού ἔτρεφε μέσα στὴν ψυχὴ του, ἔσθυσαν τώρα κι' αὐτές,

κι' ἄφησαν ἓνα ἀπελπιστικὸ κενὸ μέσα του. Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἤρθε νὰ κλάψῃ. Ὑστερα αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ βάλῃ τὶς φωνές. Κι' ὕστερα βυθίστηκε σὲ βαθεῖα μελαγχολία. Ἀκούμπησε στὰ μαξιλάρια του μὲ τὰ μάτια πρὸς τὸν κῆπο. Ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο ἐφαινόταν κάποιος περιβολάρης πού ἐπότιζε τὰ ἄνθη καὶ τὰ χαμῶδενδρα. Ὁ Δημητρός δὲν τὸν ἐπρόσεξε καθόλου. Ἡ θλίψι του τὸν ἔκανε σὰν ἀφηρημένο.

Χίλιες μαῦρες σκέψεις τοῦ τριβελίζουν τώρα τὸ μυαλό. Ὁ λογισμὸς του γυρίζει ἀταχτα στὰ περασμένα καὶ στὰ τωρινά. Θυμᾶται τὰ γλέντια καὶ τὶς διασκεδάσεις πού ἔκανε πέρσι τέτοιον καιρὸ μὲ τὶς παρές. Τοῦ ἔρχεται ὕστερα στὸ μυαλό καὶ τὸ τελευταῖο ἐκεῖνο ξενύχτι, τὶς περασμένες Ἀποκρηές. Τότε τοῦ ἔτυχε καὶ τοῦτο τὸ κακό. Ἀλήθεια, ἐκεῖνο τὸ βράδυ τῶχαν παρακάμει. Θυμᾶται—δηλαδὴ δὲ θυμᾶται τίποτα, παρὰ μονάχα τοὺς πόνους πού τὸν χτύπησαν σ' ὅλο τὸ κορμί καὶ περισσότερο στὴ μέση. Ἔβαλε τὶς φωνές. Σηκώθηκαν δυὸ-τρὶς τῆς συντροφιάς νὰ τὸν ἀρπάξουν. Τίποτ' ἄλλο δὲν ἔχει κρατήσῃ στὸ μυαλό του. Καὶ νὰ τος τώρα μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἄσυλο, καρφωμένος σ' ἓνα κρεβάτι, ἐκεῖ στὴ γωνιὰ τοῦ θαλάμου, μὲ μόνη συντροφιά τὰ βογγητὰ καὶ τοὺς στεναγμοὺς τῶν ἀρρώστων, πού κάνουν πειὸ ἀνυπόφορους τοὺς δικούς του πόνους. Ἐρμος, ἀπένταρος, ἀρρωστιάρης, σακατεμένος. Τί τύχη!

Εἶν' ἀλήθεια, πὼς ἐδῶ μέσα τὸν εἶχαν δωρεάν. Τί τὸ ὄφελος ὅμως; Δὲν ἀκοῦς τὸ γιατρό; Οἱ μέρες του ἦταν πειὰ μετρη-

μένες. Και θά πέθαινε μακριά από κάθε φίλο και δικό του, μακριά απ' τὸ σπίτι του, ἔτσι, σάν τὸ σκυλι στ' ἀμπέλι. Τὸ σπίτι του τὸ εἶχε ἐγκαταλείψει. Τῆ γυναῖκα του τὴν ἄφησε μὲ τὰ τρία τους παιδιά

Ἄμ' οἱ φίλοι; Ἄς τους νὰ πᾶνε ἀπὸ κεῖθε, τοὺς φεῦτες! Οὔτε γύρισε κανένας νὰ τὸν δῆ. Ζῆ; πέθανε; κανένας τους δὲ νοιάστηκε νὰ μάθῃ. Καρφὶ δὲν τοὺς ἐκαίγεται. Δὲν εἶδες; Σαραντα μέρες ἐδῶ μέ-

Πῶς τὰ περνώς ἐδῶ μέσα; ρώτησε ὁ Στρατιῆς...

στὸ χωριό. Εἶχε ἔρθει στὴν Ἀθήνα, τάχα γιὰ νὰ δουλέψῃ και νὰ τῆς στέλνῃ λεφτά, μὰ δὲν εἶχε πεντάρα. Ὅσα ἔδραζε, τὰ ξώδευε ὅλα στὰ ξενύχτια μὲ τις παρέες. Οὔτε γράμμα δὲν τῆς εἶχε στείλει, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνες.

σα, και δὲ φάνηκε ψυχὴ νὰ ρωτήσῃ και γι' αὐτὸν τί γίνεται, νὰ τὸν δῆ, νὰ τοῦ μιλήσῃ μὲ λίγη στοργή. Στους ἄλλους ἀρρώστους ἐρχόνταν κάθε Κυριακὴ ἀπόγευμα μάνα, γυιὸς, ἀδέρφια, φίλοι, νὰ τοὺς κάμουν λίγες ὥρες συντροφιά, νὰ τοὺς γε-

λάσουν λίγο, να τους δώσουν λίγη παρηγοριά, να τους προσφέρουν κάτι.

Μὰ γι' αὐτὸν τίποτα. Κανείς. Ποῦ εἶν' οἱ τόσο τῆς παρέας του, πού γλεντοῦσαν μαζύ, πού ξεφάντωναν μαζύ, πού ξώδευε μαζύ τους ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε; Οὔτε ξεμύτισε κανένας τους κατὰ κεῖθε. Καὶ σ' ἓναν ἀπ' αὐτοὺς ποῦχε δώσει κάποτε καὶ διακόσες δραχμές, τοῦ ἔγραψε ἐδῶ καὶ δέκα μέρες πῶς ἔτσι κι' ἔτσι καὶ βρίσκουμαι σὲ χάλια, καὶ τοῦτο καὶ τ' ἄλλο, μὰ ἂν τὸν εἶδατε σεῖς, τὸν εἶδε καὶ κείνος. Οὔτε φωνή, οὔτε ἀκρόασι.

Μόνο τοῦτος ἐδῶ ὁ διπλανὸς ἄρρωστος εἶχε δεῖξει κάποια συμπόνια, μὰ καὶ τοῦτος τί νὰ σοῦ κάμη, ζαβὸς ἄνθρωπος, παθιασμένος, χειρότερος ἀπ' αὐτόν, "Ἄς τα νὰ πᾶνε κατὰ μέρος. Τί ἔχει πειὰ νὰ περιμένῃ ἀπ' τῆ ζωῆ; Δὲ βαρυνέσαι. Μιὰ κι' ὄξω, νὰ ξεμπερδεύουμε. Ἄμ' τί; Καί, νὰ σοῦ πῶ, ἂν δὲν ἦταν ἰσόγειος ὁ θάλαμος... "Ἄν ἦταν πειὸ ψηλὰ τὸ παράθυρο... Τί σήμερα, τί αὔριο; Νὰ ξεμπερδεύουμε, ἀδερφέ, μιὰ ὥρα γρηγορώτερα, νὰ παίρνῃ τέλος ἡ ὑπόθεσι.....

Ποιὸς ξέρει πόσα κι' ἄλλα θᾶλεγε μὲ τὸ μυαλό του ἐκεῖνο τ' ἀπόγειμα ὁ Δημητρός. Μὰ ἔξαφνα οἱ σκέψεις του σταμάτησαν κι' ὀλόκληρος ὁ θάλαμος ἀντήχησε ἀπ' τὶς φωνές του:

—Ρὲ Στρατῆ, Στρατῆηηηη!

Τί ἦταν; Ἐξω στὸν κῆπο ὁ περιβολάρης ἐπότιζε ἀκόμη. Κρατῶντας τὸ μακρὺ λαστιχένιο σωλῆνα τοῦ νεροῦ, περπατοῦσε σιγὰ-σιγὰ κι' ἔρριχνε τὸ νερὸ ὅπου χρειαζόταν. Ὁ Δημητρός δὲν τὸν εἶχε προσέξει στὴν ἀρχή. Κάποια στιγμή ὅμως, πού αὐτὸς ποτίζοντας εἶχε πλησιάσει στὸ παράθυρο μὲ τὸ πρόσωπο πρὸς τὰ ἐκεῖ, ὁ Δημητρός τὸν ἐγνώρισε. Ἦταν ἓνας φίλος ἀπὸ κείνους τῆς παρέας. Κι' ἔβαλε τὶς φωνές:

—Στρατῆ, ἔ Στρατῆ.....

Ὁ περιβολάρης ἐσήκωσε τὸ κεφάλι καὶ κύτταξε κατὰ κεῖθε.

—Βρὲ Δημητρώ, ἐσὺ μωρέ; Ἐδῶ σὲ φέρανε;

—Ἄστα, ἄστα. Δὲν περνᾷς ἀπὸ μέσα;

—Ἐχω πότισμα τώρα. Κάτσε νὰ τελει-

ώσω κι' ἔφτασα.

—Ἀργολαβία τῶχεις; Ποῦ σὲ πετύχαγε; Κι' ἐμένα γιατί δὲν ἦρθες νὰ μὲ βρῆς; Φίλος νὰ σοῦ πετύχη!

—Καὶ τὸ λοιπὸ, τί χαμπαράκια; Πῶς τὰ περνᾷς ἐδῶ μέσα; τὸν ρώτησε ὁ Στρατῆς καθὼς ἐκαθόταν στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ.

—Κακὰ καὶ ψυχρά.

—Καὶ πότε θὰ βρῆς; Κοντεύεις; Τί σοῦπαν οἱ γιατροί;

Ἁ Δημητρός ἀναστενάξε.

—Οἱ γιατροὶ μοῦ τῶκοφαν ξεκάθαρα.

—Δηλαδή, τί σοῦπανε;

—Εἶναι, λέει, χαλασμένα τὰ νεφρά μου. Ἐγχείρησι, λέει, δὲν παίρνει, γιατί, λέει, ἅμα τὰ βγάλουν καὶ τὰ δυό, θὰ πεθάνω, λέει, τὴν ἴδια ὥρα. Ἐνῶ, λέει, ἅμα μείνω ἔτσι, ἔχω πέντ' ἔξη μῆνες ζωὴ ἀκόμα.

—Ἐ, λοιπόν;

—Τί λοιπόν; Κακὰ καὶ ψυχρά. Δὲ σοῦπα; Πέντ' ἔξη μῆνες! Καὶ τί τοὺς θέλω ἐγὼ πέντ' ἔξη μῆνες; Γιὰ βάσανο; Γιὰ νὰ μὲ τρώῃ νύχτα μέρα ἢ ἔγνοια, σήμερα θὰ πεθάνω, αὔριο θὰ πεθάνω; Ὁχι, τίποτα! Πάει, τελείωσε.....

Τὰ μάτια του ἄστραψαν. Ἄρπαξε τὸ συνομιλητῆ του ἀπὸ τὸ μπράτσο.

—Ρὲ Στρατῆ, ἄκου νὰ σοῦ πῶ.

—Τί θές;

—Μιὰ κι' ἦρθες ἐδῶ, θὰ μοῦ κάμῃς μιὰ δουλειά. Λεφτὰ δὲν ἔχω νὰ σοῦ δώσω....

—Σοῦ ζήτησα λεφτὰ;

—Πάψε τώρα. Λεφτὰ δὲν ἔχω, πεντάρια. Ἐκεῖνος ὁ ἀχαίρευτος πού τοῦχω δώσει τὶς διακόσες δραχμές, οὔτε φάνηκε κατὰ δῶθε. Ἄνοιξε ἡ γῆς καὶ τὸν κατάπιε. Ἄς εἶναι. Τὸ λοιπόν, ἔχω ἓνα ρολόι. Τὸ βλέπεις αὐτό; Τῶχω ἀπὸ παληά.

Καὶ λέγοντας αὐτά, ἔβγαλε κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλό του ἓνα ρολοῖ μὲ τὴν ἀλυσιδίτσα του καὶ τοῦ τῶδωσε.

—Πάρ' το.

—Τί νὰ τὸ κάμω; Ἐγὼ ρολοῖ δὲν ἔχω βάνει ἀπάνω μου ποτές μου. Ἄμα πεινάσω, θάναι μεσημέρι. Ἄμα ξαναπεινάσω εἶν' ὥρα γιὰ τὴν ταβέρνα. Ἐκεῖ δὲν κάθομαι μὲ τὸ ρολοῖ. Κατὰ τὸ κάθισμα καὶ κατὰ τὸ μεζεδάκι. Δὲν τὰ ξέρεις τώρα; Κράτα τὸ ρολοῖ σου τὸ λοιπόν.

—"Άσε με τώρα να σου μιλήσω, ρέ Στρατή, καταλαβαίνεις; Άσε με. Λοιπόν, θα πάρης τὸ ρολόι και θα πᾶς ἴσια να τὸ πουλήσης. Κατάλαβες; Θα τὸ πουλήσης. "Όσα σου δώκουνε. Μὴν κάμης καυγάδες. "Υστερα θα πᾶς στὰ φαρμακεία και θα μὸυ πάρης, σκύψε να σ' τὸ πῶ στ' αὐτί.

"Εκείνος ἔσκυψε. "Ο Δημητρός κάτι τοῦ φιθύρισε.

—Κατάλαβες; Κύττα, μὴ σου φέρουν ἀντίρρηση. Θα τὰ γυρίσης ὄλα, ὥσπου να τὸ καταφέρης.

—Γιὰ ἀρχάριο με πέρασες; Μὴ σε γνοιάζει. Μὰ δὲ μὸυ λές, τί τὸ θές; Εἶναι φάρμακο για τὰ νεφρά, μαθές;

Και τοῦ ἔκλεισε τὸ μάτι κουτοπόνηρα.

—"Αντε τώρα, τράβα. Μὴ ρωτᾶς περισσότερα, ἀκοῦς; Τράβα.

Τὸν ἔσπρωξε νευρικά, ἄγρια.

"Εκείνος ἔχωσε τὸ ρολόι στὴν τσέπη, ἔρριξε στραβά στὸ κεφάλι τὴ βρώμικια τραγιάσκα, πὸυ κρατοῦσε ὡς τότε στὴν ἀμασχάλη, και τράβηξε βιαστικά, με μεγάλες δρασκελιές. Βγήκε ἀπ' τὸ θάλαμο, πέρασε τὸ διάδρομο τοῦ κήπου και τὸ κατῶφλι τῆς ἐξώπορτας και βρέθηκε στὸ δρόμο μονολογῶντας:

—Ρέ τὸ φίλο! "Ασκημο σκοπὸ ἔχει. Φαρμάκι σου λέει, ἀκοῦς; Σὰν ποντικὸς θα πάη. Ρέ τὸν καχομοίρη. Μὰ, να σου πῶ, ἄσκημα θα κάμη; Μπᾶ, μπᾶ, κι' ἐγὼ νᾶμωνα στὴ θέσι του....

*

Πάσχα. Μέρα χαρᾶς και παρηγοριᾶς. Κι' οἱ ἄρρωστοι ἀκόμα κάτι νοιώθουν ἀπὸ τὴ γλύκα και τὴ χαρὰ ἐτούτης τῆς μέρας. "Ο ἀνοιξιάτικος ἥλιος τ' ἀπομεσήμερου μπαίνει ζεστός ζεστός ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα τοῦ θαλάμου, και σὰν να θέλη να δώση ζωὴ στ' ἄρρωστημένα κορμιά. Ἡ ἀντικρυνὴ ἀκακία, ὀλανθισμένη, στέλνει ὡς ἐκεῖ μέσα τὴ γλυκειὰ τῆς μοσχοβολή, κι' ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές τῆς μουριάς, πειὸ πέρα, πετοβολοῦν με φλύαρη ζωηρότητα χίλια-δυὸ μικροπούλια. "Ο Δημητρός, ἀκουμπισμένος στὰ μαξιλάρια του, ἔχει καρφώσει τὸ βλέμμα πρὸς τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ, ὅπου ταξιδεύουν ράθυμα λίγα ξεφτίδια τῆς χει-

μωνιάτικης συνεφιᾶς.

Στὰ χέρια του πασπατεύει νευρικά ἕνα ἄσπρο σκονάκι. "Ο Στρατῆς τὰ εἶχε καταφέρει μιὰ χαρὰ στὴν παραγγελία πὸυ πήρε. Κι' ἔτσι, τώρα τῶχει στὰ χέρια. Πάει πειὰ, συλλογίζεται. Σήμερα τελειώνουν τὰ ψέμματα.

Τί θα τῶκανε τώρα; "Εγνοια σου. "Ηξερε αὐτός. Τὰ εἶχε σκεφθῆ ὄλα. Στὸ τραπεζάκι του, ἐκεῖ δίπλα, ἡ νοσοκόμα εἶχε πάντα ἕνα ποτήρι νερό. Θα τῶρριχνε μέσα. Κι' ὕστερα, μιὰ και κάτω. "Οξω βᾶσανα. Τοῦ φαινόταν κιόλα πὸς ἄρχισε να παγώνη τὸ σῶμα του. Πρῶτα-πρῶτα τὰ πόδια. Θᾶχω και πόνους; ἔσυλλογιζόταν. Μπᾶ, δὲ φαντάζομαι. Μὰ και νᾶχω τί; λίγες στιγμές θᾶναι αὐτὴ ἡ δουλειὰ. "Υστερα θα ἡσυχάσω για πάντα. "Ετσι; Βέβαια, θα ἡσυχάσω. Οὔτε στενοχώρειες πειὰ, οὔτε....

"Απλωσε τὸ χέρι και πήρε τὸ ποτήρι με τὸ νερό. "Εγύρισε ἀργὰ πρὸς τ' ἄλλο τὸ πλευρό, κατὰ τὸν τοῖχο, ξεδίπλωσε σιγά-σιγά με προσοχὴ τὸ σκονάκι κι' ἔρριξε στὸ νερό τὴν ἄσπρη σκόνι. Τὸ νερό ἐθόλωσε. Τὸ κράτησε δυὸ στιγμές στὰ χέρια, τὸ κίνησε λίγο για να διαλυθῆ, κι' ὕστερα τὸ σήκωσε και τῶφερε στὰ χεῖλη.

Μὰ τί τρέχει; Μηχανικά ἐκράτησε τὸ χέρι και γύρισε πρὸς τὴν πόρτα τὰ μάτια. "Ενας θόρυβος ἀκούεται κατὰ κεῖθε.

Μπᾶ! "Ενα σωρὸ κοριτσάκια, ὀχτώ, δέκα, δώδεκα χρονῶν, ἄρχισαν να μπαίνουν στὸ θάλαμο. Σχολεῖο θᾶναι, ἐσκέφθηκε ὁ Δημητρός και στάθηκε σὰν κάτι να ἐμπόδιζε τὰ χέρια του. Να τὸ πιῆ, να μὴν τὸ πιῆ τώρα; "Άσε. Καλύτερα ὕστερα, να μὴν τὸν πάρη κανεὶς εἶδησι.

"Εσκυψε σιγά κι' ἐτοποθέτησε τὸ ποτήρι στὸ μικρὸ τραπεζάκι, πίσω ἀπὸ κάποιο μπουκάλι, ἔτσι, πὸυ να μὴ μπορῆ κανένας να τὸ δῆ, κι' ὕστερα ἐγύρισε πρὸς τὰ παιδιά. Μηχανικά, κάτι ἔπαιρνε τὸ αὐτί του ἀπὸ ὅ,τι ἔλεγε ἡ δασκάλα. Δὲν καταλάβαινε τίποτα, δὲν ἠθελε να καταλάβη. Τί; Κατηχητικὸ Σχολεῖο; Τί λέει; Χριστὸς ἀνέστη; Να μᾶς εὐχηθοῦν τὴν παρηγοριὰ πὸυ δίνει ὁ Θεός;

—Μωρὲ δὲν μᾶς ξεφορτώνεσαι κι' ἐσύ; ἔμουρμούρισε.

Κι' ἐγύρισε τὶς πλάτες, καταφουρκισμένος.

Ἔστερα οἱ μικρὲς ἄρχισαν μὲ μιὰ σιγανή, γλυκειὰ φωνή, νὰ τραγουδοῦν ἕνα τραγουδι, ἕνα πασχαλινὸ ὕμνο τοῦ σχολείου τους. Ὁ Δημητρός, ποῦχε γυρίσει τὶς πλάτες, δὲ μπορούσε νὰ κλείσῃ καὶ τ' αὐτιά. Σιγὰ-σιγὰ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ κι' αὐτός, ἐγύρισε πάλι πρὸς τὸ μέρος τῶν παιδιῶν. Ὁμολογοῦσε μέσα του, πῶς, ἀλήθεια,

ζει μέσα στὴν ψυχὴ του; Τὰ εἶχε δοκιμάσει ποτέ; Δὲ θυμᾶται. Μακάρι νὰ ψάλλουν ἀκόμα λιγάκι. Ἄ, νά, τώρα λένε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη». Αὐτὸ πειὰ τὸ ξέρει κι' αὐτὸς ἀπ' τὰ μικρά του χρόνια. Κι' ἡ φαντασία του ἀναπολεῖ τότε τὰ παιδικὰ του χρόνια, ἐκείνη τὴν εὐτυχημένη ἐποχὴ, τὰ χρόνια τῆς ἀμέριμνης καὶ τῆς ἀθώας χαρᾶς. Θυμᾶται ποῦ ἡ μάνα του τὸν ξυπνοῦσε νύχτα-νύχτα τὸ Πάσχα γιὰ τὴν ἐκκλη-

Μὴν κλαῖτε! Θὰ γίνετε γρήγορα καλά...

ψάλλουν πολὺ ὁμορφα. Σιγὰ-σιγὰ ἀρχίζει νὰ παρακολουθῇ καὶ μὲ κάποια προσοχή. Ὅσο γιὰ τοὺς ἄλλους ἀρρώστους, αὐτοί, καθὼς βλέπει, ἔχουν πανηγῦρι. Ἐκεῖνος ἐκεῖ ὁ ἀντικρυνὸς κλαίει ἀπὸ συγκίνησι. Κάποιος ἄλλος παρακεῖ δοκιμάζει ν' ἀνασηκωθῇ, γιὰ ν' ἀκούσῃ καλύτερα.

—Νὰ ζήσετε, παιδάκια μου, φωνάζει ἕνας τρίτος. Καὶ τοῦ χρόνου. Νὰ σᾶς χαίρωνται οἱ γονιοὶ σας.

Ὁ Δημητρός βλέπει, ἀκούει, παρακολουθεῖ ὀλοένα μὲ πειὸ μεγάλη προσοχή. Σιγὰ-σιγὰ ἡμερεύει κι' αὐτός. Περίεργο! Τὶ ἀλλόκοτα αἰσθήματα εἶν' αὐτὰ ποῦ δοκιμά-

σιά. Θυμᾶται π' ἀντιλαλοῦσε τὸ χωριὸ κι' ὡς πέρα οἱ λόγγοι κι' οἱ ρεματιές ἀπ' τῆς καμπάνας τοὺς χαρμόσунους χτύπους. Θυμᾶται ποῦ οἱ χωριάτες μὲ τὰ γιορτινά τους, κρατῶντας λαμπάδες στὰ χέρια, σιγὸφελναν χαρούμενοι τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» μαζὺ μὲ τὸν ψάλτη τοῦ χωριοῦ. Θυμᾶται, ὦ πόσα θυμᾶται! Χίλια-δυὸ πράματα, χίλια-δυὸπραματάκια ἀπλᾶ, μὰ τόσο γλυκά, τόσο ὁμορφα!

Ἔστερα παύει ἡ φαλμωδία. Τί θὰ κάμουν τώρα; Θὰ φύγουν; Ἄ, ὦραϊα, δὲν φεύγουν ἀκόμα. Μοιράζονται σὲ μικρὲς ὀμάδες καὶ σκορπίζουν χωρὶς θόρυβο στὰ

κρεβάτια. Τρία ἐδῶ, τέσσερα πειὸ πέρα, περικυκλώνουν μ' ἀγάπη τοὺς ἀρρώστους. Πλησιάζουν καὶ σ' αὐτὸν δυό. "Ὡστε ἐνδι-αφέρονται καὶ γι' αὐτόν; Δὲν τὸ περίμενε. Κι' αὐτὸς τοὺς εἶχε γυρίσει τίς πλάτες!... Καὶ τί συμπαθητικὲς φυσιογνωμίες! Δὲν θάβαι παραπάνω ἀπὸ ἐννιά-δέκα χρονῶν. "Ἐρχονται κοντά του. "Ακουμπᾶνε συμπο-νετικά στὸ κρεβάτι του. Καὶ τοῦ μιλάνε τό-σο γλυκά!

"Ὁ Δημητρὸς ἐσυγκινηθήκε. Ἡ καλω-σύνη τους τοῦ ἐμάλαξε τὴν καρδιά. "Απλω-σε στοργικά τὸ χέρι καὶ τ' ἀκούμπησε στὸ κεφάλι τῆς μικρῆς πού στεκόταν πειὸ κον-τά του.

—Πῶς σὲ λέγε; τὴ ρώτησε.

—Φρόσω, ἀπήντησε ἡ μικρὴ καὶ τὸν κύτταξε μὲ τὸ ἀθῶο παιδιάστικο βλέμμα τῆς.

"Ὁ Δημητρὸς σὰν νὰ ἐταράχτηκε λίγο ἀκούοντας ἐκεῖνο τ' ὄνομα.

—Φρόσω! ἐφιθύρισε. Τῆς Φρόσως, τῆς κόρης μου τ' ὄνομα....

—"Ἐχετε κόρη; Ποῦ εἶναι; Πόσων χρο-νῶν εἶναι;

—Στὴν ἡλικία σου.

—"Α, τί καλά! Θὰ γίνωμε φίλες. Ποῦ εἶναι; Θάρθῃ σήμερα ἐδῶ νὰ σᾶς βρῆ; Καὶ βέβαια θάρθῃ. Τέτοια μέρα δὲ μπορεί νὰ ξεχάσῃ τὸ μπαμπάκα τῆς.

"Ὁ Δημητρὸς μὲ δυσκολία τώρα μπορού-σε νὰ πνίξῃ τὴ συγκίνησι πού τοῦ ἐφού-σκωνε τὰ στήθια. Στὴν ἀνάμνησί του τώρα ἦταν ὀλοζώντανες οἱ μορφές τῶν παιδιῶν του. Τοῦ ἤρθε νὰ κλάψῃ. "Ἐνας κόμπος τοῦ ἔσφιγγε τὸ λαιμό.

"Ὡστόσο οἱ δυὸ μικρὲς ἐξακολούθησαν νὰ τοῦ μιλάνε μὲ ὄλη τους τὴν ἀφέλεια.

—Πηγαίνει στὸ Σχολεῖο ἡ Φρόσω σας; Σὲ ποιά τάξι εἶναι;

—Δὲν ξέρω... ἀπήντησε ὁ Δημητρὸς μὲ στεναγμό.

"Ἀνοιξαν διάπλατα τὰ μεγάλα τους μά-τια.

—Δὲν ξέρετε; Πῶς δὲν ξέρετε;

—Εἶναι στὸ χωριό.

—"Α, τί κρῖμα! Τὸ ξέρει πὼς εἶσαστε ἀρρωστος; Βέβαια, θὰ τὸ ξέρῃ. Θὰ τῆς τὸ γράψατε ἐσεῖς. Μὰ γιατί κλαῖτε; "Ἐννοια σας. Θὰ γίνετε γρήγορα καλά. Θὰ σᾶς κά-

μη καλά ὁ Χριστούλης. Ἡ κορούλα σας θὰ κάνη τὴν προσευχὴ τῆς γιὰ σᾶς. Βέβαια, θὰ σᾶς κάνη καλά καὶ σᾶς ὁ Θεός. Θὰ πᾶτε νὰ δῆτε τὴ Φρόσω σας. Μὴν κλαῖτε, μὴν κλαῖτε!....

Λέγοντας αὐτά, ἀνοιξαν τίς σακουλίτσες καὶ τὰ κουτιά πού κρατοῦσαν, κι' ἄρχισαν νὰ βγάζουν ἀπὸ κεῖ ἓνα σωρὸ δῶρα. Σο-κολάτες, γλυκά, φρούτα, κι' ἓνα μπουκετά-κι ἀπὸ ὄμορφα λουλούδια. Τὸ τραπεζάκι ἐγέμισε. Τὰ ἐταχτοποίησαν ὄμορφα ὄμορ-φα, κι' ὕστερα γύρισαν νὰ τὸν ἀποχαιρε-τήσουν.

Τὰ μάτια του ἦταν ἀκόμη βουρκωμένα. Ἐπῆρε τὰ χεράκια τους μέσα στὰ δικά του χέρια, τὰ ἔσφιξε μὲ στοργὴ καὶ τὰ φίλησε μ' εὐγνωμοσύνη. Κάτι θέλησε νὰ τοὺς πῆ, μὰ δὲ μπόρεσε. Ψιθύρισε μόνο δυὸ λέξεις:

—Σᾶς εὐχαριστῶ!

Κι' ἀναλύθηκε σὲ λυγμούς....

*

"Ὅταν πέρασε ἡ πρώτη συγκίνησι, ὁ θάλαμος εἶχε ἀδειάσει πειὰ ἀπ' τὰ παιδιά. Τώρα οἱ γλυκειὲς τους ψαλμωδιὲς ἀκούον-ταν πειὸ ἀσθενικὲς. Εἶχαν πάει σ' ἄλλο θά-λαμο, νὰ σκορπίσουν κι' ἐκεῖ ἓνα κομμάτι ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς ἀθῶας ψυχῆς τους.

"Ὁ Δημητρὸς, συγκινημένος ἀκόμα, ἔ-σκυψε καὶ πῆρε ἀπ' τὸ τραπεζάκι τὸ μι-κρὸ μπουκέτο. Πόσο ὄμορφα μύριζαν τὰ λουλούδια του! "Ἀρχισε νὰ τὰ χαϊδεύῃ, νὰ τὰ φιλῇ, σὰν' νὰ εἶχαν ψυχὴ. Τοῦ φαινό-ταν πὼς τὸ γλυκό τους μοσχοδόλημα ἦταν τῆς καρδιάς τῶν παιδιῶν ἐκείνων. Ἐξα-κολουθοῦσε ἀκόμη νὰ ἔχῃ τὴν ἐντύπωσι, πὼς δυὸ ἀγγελούδια εἶχαν ἀπλώσει τίς φτεροῦγες τους πάνω ἀπ' τὸ κρεβάτι του γιὰ λίγες στιγμές.

Κι' ὁ νοῦς του πετάει ἀκόμα ἐπίμονα στὸ σπῆτι του, στὰ παιδιά του. "Ὡ, γαί. Τὰ βλέπει. Τὰ βλέπει μπροστά του καὶ τὰ τρία. Τὸν κυττᾶνε μὲ ἀγάπη, μὲ στοργή. Κι' ὁ μικρὸς ὁ Χρηστάκης ἀπλώνει τὰ χεράκια του καὶ θέλει νὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ, νὰ τὸν φιλή-σῃ. Τὰ βλέπει... Ἡ φαντασία τοῦ τὰ φέρ-νει μπροστά του. Μὰ εἶν' ἀληθινό; "Α, ὄ-χι, ὄχι! Ψέμμα εἶναι! Τὰ παιδιά του δὲν τὸν κυττᾶνε μὲ στοργή. Δὲν ἔρχονται νὰ

τόν ἀγκαλιάσουν. Ἐκεῖ μακριά, στό χωριό τους, κλαίνε τήν ὀρφάνια τους καί θυμοῦνται πῶς κάποτε εἶχαν ἕναν πατέρα... Κι' ἡ μητέρα τους, ἡ γυναῖκα του, προσπαθεῖ νά γλυκάνῃ τήν πίκρα τους καί νά λαφρώσῃ τόν πόνο τῆς ὀρφάνιας, μὰ πού νά βρῆ κουράγιο στήν ἐρημιά, στήν ἐγκατάλειψί της;

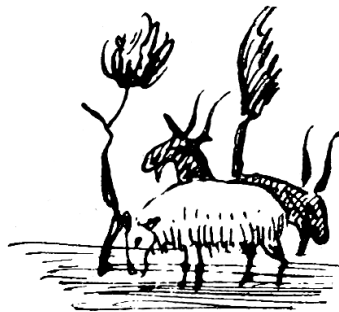
"Αχ! Νά μπορούσε νά γίνῃ καλά! Νά μπορούσε νά ζήσῃ! Θά πήγαινε νά τους εὔρισκε. Θά ζούσε πειά μαζί τους. Θά δούλευε γι' αὐτούς. Θά μεγάλωνε τὰ παιδιά του. Θά προστάτευε τή γυναῖκα του. "Αχ, νά μπορούσε νά ζήσῃ! Ναί, ἤθελε νά ζήσῃ. "Ω, ἄς ἔβγαιναν ἀληθινά τὰ λόγια τῶν καλῶν αὐτῶν παιδιῶν!

Τὰ μάτια του ἔπεσαν πάλι στό τραπεζάκι μὲ τὰ δῶρα τους. Πειὸ πέρα, ἐκεῖ πίσω ἀπ' τὸ μπουκάλι μισοκρυμμένο, ἦταν τὸ ποτήρι τοῦ νεροῦ... Μιὰ ἀνατριχίλα ἔννοιωσε νά περνᾷ τὸ σῶμά του, καθὼς τὸ ἔπαιρνε πάλι στά χέρια του. Μὰ δὲν τὸ κράτησε πολὺ. Μὲ μιὰ κίνησι ζωηρή, τὸ ἔχυσε ἔξω ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο. Τότε τοῦ φάνηκε νά γεμίξῃ ἡ ψυχὴ του σὰν ἀπὸ κάποιο αἶσθημα ἀπολυτρώσεως. Καί ἀνέπνευσε ἐλεύθερα.

Ὁ ἥλιος τοῦ ἀνοιξιάτικου ἀπομεσήμερου ἔστελγε ἀκόμη τὴ γλυκεῖα ζεστασιά στ' ἀρρωστημένα κορμιὰ ἀπ' τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα τοῦ θαλάμου. Κι' ἀπὸ τ' ἀντικρυνὸ περίπτερο τοῦ Νοσοκομείου ἀκούονταν πάλι τῶν παιδιῶν οἱ γλυκεῖες ψαλμωδίες....

Στὸ κύλισμα τῶν χρόνων καί τῶν καιρῶν, τὸ Πάσχα ἔρχεται καί περνᾷ καί ξανάρχεται πάλι. Καί στό μικρὸ χωριουδάκι, ἐκεῖ μακριὰ ἀπ' τὴν Ἀθήνα, κάθε Πάσχα, κάθε χρόνο τὴ μεγάλη νύχτα, οἱ καμπάνες χτυπᾶνε πάλι χαρμόсуна κι' ἀντιλαλεῖ στους χτύπους των τὸ χωριὸ κι' ὡς πέρα οἱ ρεματιῆς κι' οἱ λόγγοι. Κι' οἱ χωριανοὶ φορᾶνε πάλι τὰ γιορτινά τους, καί κρατῶντας λαμπάδες στά χέρια, ψάλλουν μαζὺ μὲ τὸν ψάλτη τοῦ χωριοῦ χαρούμενοι τὸ «Χριστὸς ἀνέστη». Ἀνάμεσά τους κι' ὁ Δημητρός.... Κι' ὅταν ἐκεῖνοι γυρίζουν στά σπίτια τους, γυρίζει κι' αὐτὸς χαρούμενος στό μικρὸ του τὸ σπιτάκι, κι' ἐκεῖ, τριγυρισμένος ἀπ' τὰ τρία γελαστὰ παιδάκια του καί τὴν εὐτυχισμένη του γυναῖκα, τοὺς διηγεῖται πάντα τὴν ἱστορία του, πού ναι ἴσως ἱστορία καί πολλῶν ἄλλων....

A. ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ

ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΑΥΤΟΠΤΩΝ ΚΑΙ ΜΥΘΟΙ ΑΠΟΚΡΥΦΟΙ

Οἱ ἀναγνώσται τῶν «Ἀκτίνων» θὰ ἔχουν, ἴσως, ἀκούσει περὶ τῆς προσπαθείας, ἢ ὁποῖα καταβάλλεται παρὰ διαφόρων ὀρθολογιστῶν, ὅπως παρασταθῆ ἢ πίστις εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, ὡς παράδοσις εἰλημμένη παρ' ἄλλων θρησκειῶν καὶ ὄχι ὡς ἀλήθεια βεβαιωθεῖσα καὶ διαδοθεῖσα παρ' αὐτοπτῶν μαρτύρων. Εἰδικώτερον χαρακτηρίζουν, τινὲς ἐξ αὐτῶν, τὰς περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφηγήσεις τῶν εὐαγγελίων ὡς μῦθον καὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ μῦθος οὗτος προῆλθεν ἐξ ἐπιδράσεως τῶν διαφόρων εἰδωλολατρικῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν. Αἱ ἀφηγήσεις περὶ Ἀναστάσεως-λέγου-ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ τὰς θρησκείας αὐτάς, εἶνε δάνεια ἀπὸ εἰδωλολατρικῆς παραδόσεως.

Ἡ περὶ «δανείων» εἰκασία αὐτὴ εἶχε ἀρχικῶς τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἢ περὶ Ἀναστάσεως διδασκαλία ἐλήφθη ἀμέσως ἀπὸ ἄλλας, εἰδωλολατρικῆς πηγῆς. Εἶναι ἐν τούτοις ἀξιοσημεῖωτον ὅτι σήμερον ἢ ὑπόθεσις τῶν ἀμέσων δανείων ἐκ τῶν ἐθνικῶν θρησκειῶν θεωρεῖται γενικῶς ἀπαράδεκτος καὶ τοῦτο διότι εἶνε πρόδηλος ἢ ὀξεῖα ἀντίθεσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ περιῆλθεν ὁ Χριστιανισμὸς πρὸς τὸν εἰδωλολατρικὸν κόσμον. Δέχονται διὰ τοῦτο ὅτι ὑπάρχουν ἔμμεσα, οὕτως εἰπεῖν, δάνεια, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ περιβάλλοντος, ὡς ἐνδιαμέσου τινὸς ἀγωγοῦ μετεδόθησαν εἰς τὸν γεννώμενον χριστιανισμόν. Καὶ ἢ περὶ ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἰδέα εἶνε λοιπὸν, λέγουν, δυνατόν νὰ ἐδέχθη—οὐδεὶς κατὰ τὸν L. de Grandmaison(*) λέγει ὅτι ὠρισμένως καὶ βεβαίως ἐδέχθη—τὴν ἐπίδρασιν ἐκ τῶν τότε εὐρύτατα διαδεδομένων ἀ-

νὰ τὸν ἐθνικὸν κόσμον ἰδεῶν περὶ θεῶν σωτήρων ἀποθνησκόντων καὶ ἀνισταμένων. Ὁ H. Gunkel(*) ἐκθέτει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὡς ἐξῆς: Ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶνε ὁ μόνος ἢ ὁ πρῶτος τῶν θεῶν ὄντων, εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ὁποίου ἐπίστευσαν οἱ ἄνθρωποι. Ἡ πίστις εἰς τὸν θάνατον θεῶν ἐπακολούθουμενον ὑπὸ ἐπανάδου τούτων εἰς τὴν ζωὴν, ὑφίστατο κυρίως μὲν ἐν Αἰγύπτῳ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐν Βαβυλῶνι, Συρίᾳ καὶ Φοινίκῃ. Ἀρχεγόνως ἐπρόκειτο περὶ φαινομένων φυσικῶν λαμβανομένων ὡς στιγμῶν θείας ζωῆς. Οἱ θεοὶ τοῦ ἡλίου ἢ τῆς βλαστήσεως ἀναγεννῶνται τὴν πρωίαν ἢ τὸ ἔαρ. Ἀναμφιβόλως εἶνε δύσκολον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ σύμβολα καὶ αἱ ἰδέαι αὗται ἔσχον ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ αὐτῷ δὲν ὑπῆρχεν ἴχνος τι ἰδεῶν συγγενῶν; Βεβαίως ὁ ἐπίσημος Ἰουδαϊσμός τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ ἠγνώνει πάντα ταῦτα. Ἀλλὰ ποῖος θὰ εἴπη, ὅτι ἢ ἰδέα αὕτη δὲν κατέστη δυνατόν νὰ σχηματισθῆ εἰς ἰδιαιτέρους τινὰς κύκλους, ἀπομακρυσμένους; Τοσοῦτω δὲ μᾶλλον, ὅσῳ ὁ χρόνος, καθ' ὃν τοποθετεῖται ἢ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, καθιστᾷ τὴν ὑπόθεσιν πιθανωτέραν. Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ λέγεται, ὅτι ἔλαβε χώραν τὴν πρωίαν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Τυχαία εἶνε ἢ σύμπτωσις αὐτή; Ὁ νεκρὸς θεὸς εἰς τὰς ἀνατολικὰς θρησκείας ἀνεγεννᾷ τὴν πρωίαν μετὰ τοῦ ἡλίου, τοῦ ὁποίου ἦτο ἢ προσωποποιήσις, καὶ κατὰ τὸ ἔαρ. Ἄς προχωρήσωμεν ἔτι πλέον. Ὁ Χριστὸς ἀνέστη τὴν τρίτην ἡμέραν ἢ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν. Διὰ τί; Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἔλεγον: Διότι τοῦτο εἶχε προφητευθῆ. Ἄλλ' ἐὰν θέλη τις νὰ ἐξηγήσῃ, πόθεν προέρχεται ἢ ἰδέα αὐ-

(*) Ἄρθρον ἐν A. D' Alès, Dictionnaire apologétique de la foi catholique, τόμ. II στήλ. 1504.

(*) Zum religionsgeschichtlichen Verstandnis des N. T., σελ. 76—82.

τη τῆς τρίτης ἡμέρας καὶ ἡ σπουδαιότης, ἡ ἀποδιδομένη εἰς αὐτήν, πρέπει νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰς ξένας θρησκείας. Ὁ ἀριθμὸς τρία εἶνε πράγματι ἱερὸς ἀριθμὸς εἰς πολλὰς ἀνατολικὰς θρησκείας. Καὶ ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ παραδόσει παίζει ἐξ ἴσου ρόλον τινά.... Ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ὁ Ἀπόλλων τὴν τετάρτην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησίν του μεταβαίνει εἰς τὸν Παρνασσὸν καὶ φονεῦει τὸν ὄφιν Πύθωνα. Ἐν συνόλῳ καὶ κατὰ τὴν Γραφήν τρεῖς ἢ τρεῖς καὶ ἡμίσεος εἶνε ὁ χρόνος τοῦ κακοῦ θριαμβεύοντος, τοῦ χάους, τῆς κακοποιουῦ δυνάμεως, τὸν ὁποῖον διαδέχεται ἡ νίκη τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ φωτός, τῆς ἀγαθοποιουῦ δυνάμεως. Ὁ χειμὼν, τὸν ὁποῖον διαδέχεται τὸ ἔαρ, καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἡλίου διαρκεῖ τρεῖς μῆνας ἢ τι πλεόν. Ἐκ τούτου συνάγεται λοιπὸν ἐξηγήσις τις τοῦ θαυμασίου ἀριθμοῦ τρία ἐφαρμοζομένου εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ἐξηγήσις αὕτη εἶνε, ὅτι πρὶν ἢ ὁ Ἰησοῦς ὑπάρξῃ, ὑφίστατο εἰς τὰ περιβάλλοντα τὰ Ἰουδαϊκοσυγκρητιστικὰ πιστις εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. (*)

* * *

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐλέγχεται ἀσύστατος διὰ τοὺς κάτωθι λόγους:

1) Ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν πηγῶν τῆς ἐπιδράσεως.

Ὁμολογεῖται, ὡς εἶπομεν ἤδη, ὅτι ἡ ἄμεσος ἐκ τῶν ἐθνικῶν θρησκειῶν ἐπίδρασις εἶνε ἀπίθανος καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀδύνατος. Ὁμολογεῖται ὡσαύτως ὅτι καὶ ἡ ἔμμεσος ἐπίδρασις δὲν ἐγένετο διὰ τοῦ ἐπισήμου Ἰουδαϊσμοῦ, ἀλλ' ἐξ ἰδιαιτέρων τινῶν κύκλων μεμακρυσμένων. Ὁ ἐπίσημος Ἰουδαϊσμός δηλαδὴ ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος καὶ θὰ ἐπηρεάζεται ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὰ εἰδωλολατρικὰ στοιχεῖα ἔλαβε θέσιν ἐχθρικωτέραν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ;

2) Ἐκ τῆς βεβιασμένης συμφωνίας τῶν ἀριθμῶν.

Ἡ Γραφή ὁμιλεῖ περὶ τριῶν καὶ ἡμίσεος καιρῶν. Καὶ ὑποστηρίζεται, ὅτι τρεῖς καὶ ἡμίσεος καιροὶ ἐκπροσωποῦσι τὴν χρο-

νικὴν περίοδον τῆς κυριαρχίας τοῦ κακοῦ. Ποία συμφωνία δύναται πράγματι νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ τριῶν καὶ ἡμίσεος καιρῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τριῶν ἡμερῶν οὐχὶ πλήρων ἀφ' ἑτέρου; Ἡ, πῶς δύναται νὰ ταῦτισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν τεσσάρων ἡμερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὰς τρεῖς μὴ πλήρεις ἡμέρας τῆς ταφῆς καὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου;

3) Ἐκ τῆς ἀοριστίας καὶ αἰσχροτήτος τῶν εἰδωλολατρικῶν μύθων.

Περὶ τῶν σωτήρων τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν, ἐὰν περιορισθῶμεν νὰ συμβουλευθῶμεν ἓνα μόνον συγγραφέα τῆς ἀρχαιότητος, ἐνδέχεται νὰ πλανηθῶμεν καὶ νὰ νομίσωμεν, ὅτι αἱ περὶ αὐτῶν πληροφορίαι εἶνε ὠρισμέναι καὶ συγκεκριμέναι. Ὅταν ὁμως ἐρωτήσωμεν πλείονας τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τότε, καθὼς παρατηρεῖ ὁ H. Pinard de la Boullaye, (*) διαπιστοῦμεν μεταξὺ τῶν πληροφοριῶν των διαφορὰς σχεδὸν ἀπελπιστικάς. Ἐὰν δὲ συγκρίνωμεν καὶ ἐγγράφους μαρτυρίας διαφόρων ἐποχῶν ἡ ἀσυμφωνία ὀξύνεται.

Ἡ ἱστορία ἐνὸς ἐκάστου τῶν μυθικῶν τούτων θεῶν χάνεται εἰς τὴν ἀοριστίαν τῶν μύθων. Ὁ θάνατος δὲ καὶ ἡ ἀναβίωσις του ἔχουν τὴν πλαστικότητα τῶν συμβόλων καὶ τὴν αἰσχροτήτα τῶν φυσικῶν μύθων. Ὑπὸ τὰ διάφορα ὀνόματα τῶν θεῶν τούτων συμβολίζονται αἱ ἀφανεῖς καὶ ἀνώνυμοι τῆς φύσεως δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι καθορίζουσι τὰς κυρίας φάσεις τοῦ δράματος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκτυλίσσονται τὰ παθήματα καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ μυστηριακοῦ θεοῦ. Εἰς τὰ δράματα ταῦτα περιγράφονται περιπέτειαι φανταστικάι, καί, ἐκλαμβανόμενα ταῦτα ἀλληγορικῶς, ἐκφράζουσιν ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου ἢ τὰ ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα ἢ τὰς μεταβολὰς τῆς βλαστήσεως καὶ καρποφορίας τῆς γῆς.

Πρέπει, ὁμως, νὰ ληφθῇ ἐπὶ πλεόν ὑπ' ὄψει καὶ τοῦτο: εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλων τούτων τῶν μύθων δὲν εἶνε ἓν μόνον πρόσωπον, ἀλλὰ ζεῦγός τι θεοῦ καὶ θεᾶς, ἡ πρώτη δὲ θεῖσις ἀνήκει εἰς τὴν γυναῖκα καὶ ἡ περὶ αὐ-

(*) Πρβλ. καὶ L. de Grandmaison ἐνθ' ἄν.

(*) Jésus Messie, Paris 1930. σελ. 46.

τὴν ὑφανθεῖσα ἐν τῇ ἀρχῇ ἀπεχθῆς καὶ μυσαρὰ ἱστορία δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐξαλειφθῇ διὰ τῶν στοιχείων τῆς ἀλληγορίας, τὰ ὁποῖα μεταγενεστέρως συνυφάνθησαν. Ὅλως τοῦναντίον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν παθημάτων καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχομεν τὸ συγκεκριμένον καὶ σαφῶς καθωρισμένον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν μόνον τὰ αὐθεντικὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἐχομεν ἐνταῦθα ἀληθῆ ἄνθρωπον, πρόσωπον ἱστορικόν, εἰς ἐπακριβῶς ὠρισμένην ἐποχὴν γεννώμενον καὶ θνήσκον, διωκόμενον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του, ἱστορικῶν καὶ τούτων προσώπων, καὶ σταυρούμενον ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν μαθητῶν του καὶ ὑπὸ τὴν ἐγκρισιν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, πρόσωπον ἱστορικόν, εἶνε Θεὸς ἐνανθρωπήσας, ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκει καὶ ἀνίσταται διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς πιστοὺς του εἰς νέαν ἐσωτερικὴν ἠθικὴν ζωὴν καὶ μετὰ θάνατον ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν αἰώνιον βασιλείαν. Τοιαύτην ιδέαν καὶ τοιοῦτον ἀπολυτρωτικὸν θάνατον καὶ ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος Θεοῦ εἰς οὐδεμίαν τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν ἀνευρίσκομεν. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἐπίθετον Σωτῆρ δὲν ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν μυστηριακῶν τούτων θεοτήτων καὶ δὲν ἀποδίδεται εἰς αὐτὰς πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ (*). Εἰς οὐδεμίαν δὲ τῶν μυστηριακῶν τούτων θρησκειῶν δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν θεὸν ἐνδιαφερόμενον νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν ἁμαρτωλὸν ἀνθρωπότητα. Ἡ σωτηρία, τὴν ὁποίαν ὑπόσχονται αἱ μυστηριακαὶ θρησκείαι τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου, εἶνε ὄλως ἐξωτερικὴ καὶ πρόσκαιρος, ἀναφερομένη εἰς τὰς καταδρομὰς τῆς εἰμαρμένης, καὶ δὲν εἶνε συνδεδεμένη πρὸς πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ μύστου.

4) Σ τ η ρ ί ζ ε τ α ι ἐ π ἰ ἀ ν α χ ρ ο ν ι σ μ ο ῦ.

Αἱ μεγάλαι ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὰ πρῶτα γραπτὰ μνημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιβεβαιοῦται ρητῶς τὸ πάθος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀναπτύσσεται ἡ ἀπολυτρωτικὴ καὶ κοσμοσωτήριος σημασία τούτων, ἐδημοσιεύθησαν κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ἥμισυ

τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ αἰῶνος. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὄχι μόνον αἱ λατρεῖαι τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Βαβυλῶνος ἦσαν ἐλάχιστα γνωστὰ εἰς τὸν Ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἀνατολικαὶ λατρεῖαι τοῦ Διονύσου, τοῦ Μίθρα, τῆς Ἴσιδος καὶ τῆς Κυβέλης, ἦσαν ἐλάχιστα διαδεδομένα. Ἡ ἀνὰ τὸν ἐθνικὸν κόσμον διὰδοσις τῶν θρησκειῶν τούτων συνετελέσθη μεταγενέστερον (*).

5) Ἐ κ τ ῆ ς ἐ π ἰ μ ἔ ρ ο υ ς σ υ γ κ ρ ἰ σ ε ω ς τ ο ῦ ἀ ν α σ τ ἄ ν τ ο ς Ἰ η σ ο ῦ , π ρ ὸ ς τ ο ῦ ς π ἄ τ ρ ω ν α ς τ ῶ ν ἐ θ ν ι κ ῶ ν θ ρ η σ κ ε ι ῶ ν.

Ἀπλῆ ἀντιπαραβολὴ μεταξὺ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἀφ' ἑνός, καὶ τοῦ δράματος τῶν παθημάτων καὶ τοῦ θριάμβου ἑνός ἐκάστου ἐκ τῶν πατρῶνων τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν ἀφ' ἑτέρου, πείθει ὅτι οὐδὲ σύγκρισις δύναται νὰ χωρήσῃ μεταξὺ τούτων.

Οὕτως, ἐξ ὅλων τῶν θεῶν τῶν θανόντων, ὁ Ὅσιρις εἶνε ὁ περισσότερον μαρτυρούμενος. Ὁ Ὅσιρις εἶνε ἡ προσωποποίησις τῆς βλαστήσεως, τῆς εὐφόρου φύσεως τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ ζωοπαρόχου ὕδατος τοῦ Νείλου. Αὐτὸς τακτοποιεῖ τὸ χάος βοηθούμενος ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς ἅμα καὶ συζύγου αὐτοῦ Ἴσιδος, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σήθ ἢ Τυφὼν, ὅστις εἶνε ἡ προσωποποίησις τῆς καυστικῆς ἐρήμου, τὸν ἐπιβουλεύεται καὶ δι' ἀπάτης κατορθώνει νὰ ἐγκλείσῃ αὐτὸν εἰς κιβώτιον, ὅπερ ἐρρίφθη εἰς τὸν Νεῖλον, καὶ νὰ σφετερισθῇ τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ὀλίγον ἔπειτα ὁ Σήθ κατακόπτει εἰς τεμάχια τὸ πτώμα τοῦ Ὅσιριδος καὶ διασκορπίζει αὐτά. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸ πάθος τοῦ Ὅσιριδος. Ποῖαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχη τοῦτο πρὸς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου;

Ἄλλὰ καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα τὸ πάθος τοῦ Ὅσιριδος οὐδεμίαν σχέσιν ἢ ὁμοιότητα παρουσιάζουσι πρὸς τὰ μετὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου. Διότι κατὰ τὴν αἰγυπτιακὴν μυθολογίαν, ἡ Ἴσις, ἀνευροῦσα εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου πάντα τὰ τεμάχια τοῦ πτώματος τοῦ Ὅσιριδος, χάρις εἰς τὴν μαγικὴν αὐτῆς δεξιότητα, δὲν ἐπιτυγχάνει

(*) L. de Grandmaison Jesus-Christ τόμ. II σελ. 531.

(*) Ποβλ. Pinard de la Boullaye ἐνθ' ἀν. σελ. 17.

μὲν παρὰ τὰς ἀποπείρας αὐτῆς ὅπως ζωοποίησι τὸ ἀνασυσταθὲν πῶμα, ἀνασυνθέτει ὁμως αὐτὸ καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ γονιμοποιηθῇ ὑπ' αὐτοῦ καὶ νὰ γεννήσῃ υἱὸν αὐτοῦ τὸν Ὀρον, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐκδικήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ. Πράγματι ὁ Ὀρος ὡς πρώτην φροντίδα αὐτοῦ ἐκδηλοῖ ν' ἀποδώσῃ τὰς ὀφειλομένας ἐπικηδείους τιμὰς εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς του, χάρις δὲ εἰς τὴν ταρίχευσιν καὶ τὰς τιμὰς ταύτας, ὁ Ὀσιρις δύναται νὰ θεοποιηθῇ καὶ νὰ ζήσῃ νέαν τινὰ ζωὴν εἰς ἄλλον κόσμον. Τὰ μυστήρια οὕτω τοῦ Ὀσιριδος ἐξετυλίσσοντο εἰς τρία δράματα ἢ τρεῖς κυρίας ἀναπαραστάσεις· τὰς ἀναπαραστάσεις τοῦ θανάτου, τῆς ταφῆς καὶ τοῦ θριάμβου τοῦ Ὀσιριδος. Περί ἀναστάσεως ὁμως τοῦ Ὀσιριδος δὲν γίνεται λόγος, ἀλλὰ μόνον περί θεοποιήσεως αὐτοῦ. Ὁ Ὀσιρις ἀνίστατο εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ὀρου. (*)

Διόνυσος ὁ Ζαγρεὺς εἶνε ὁ πατρὸν τῶν Ὀρφικῶν μυστηρίων. Ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Διὸς βιάσαντος τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Περσεφόνην καὶ παρίσταται κερασφόρος. Ὁ Ζεὺς, φοβούμενος τὰς παγίδας τῆς ζηλοτύπου Ἑρας, ἐνεπιστεύθη τὴν ἀσφάλειαν τοῦ μικροῦ Διονύσου εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ Κουρήτας. Παρὰ ταῦτα ὁ μικρὸς Διόνυσος κατεσπαράχθη ὑπὸ τῶν Τιτάνων καὶ κατετεμαχίσθη ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ἄλλα μὲν ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων κατεβροχθίσθησαν ὑπὸ τῶν Τιτάνων, ἄλλα δὲ ἐτάφησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. Μόνη δὲ ἡ καρδία τοῦ μικροῦ Διονύσου παρέμεινε πάλλουσα καὶ μετεφέρθη ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸν Δία. Καὶ κατὰ μίαν μὲν ἔκδοσιν κατεβροχθίσθη αὕτη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Διὸς, κατ' ἄλλην δὲ ὑπὸ τῆς Σεμέλης καὶ ἐδόθη οὕτω γέννησις εἰς δευτερον Διόνυσον. Ἴδού, τί θέλουν νὰ παρουσιάσωσιν ὡς πάθος καὶ ἀνάστασιν τοῦ Διονύσου, παρατηρεῖ ὁ de la Boullaye (**). Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς δικαίας ὀργῆς μιᾶς θεᾶς ὁ μικρὸς οὗτος θεός, ὁ Διόνυσος, ἀποθνήσκει χωρὶς νὰ σκέπτεται τι περὶ τῶν

ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἀκόμη δὲν ἔχουν δημιουργηθῆ, ἀναγεννᾶται δὲ ὡς ἄλλος Διόνυσος εἰς ἄλλην προσωπικότητα (*).

Ὁ Ἄδωνις, θεὸς Σῦρος, προερχόμενος ἐκ Μεσοποταμίας, ὅπου ὑπὸ τὸ ὄνομα Θαμμουζ κατεῖχε σπουδαίαν θέσιν εἰς τὸ πάνθεον τῶν Σουμεριῶν, ὑπῆρξε νέος ὠραῖος ἀγαπώμενος συγχρόνως ὑπὸ τε τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς Περσεφόνης. Φονευθεὶς δὲ ὑπὸ ἀγριοχοίρου τινὸς διεκδικεῖται ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν θεῶν, ἕως οὔ ὁ Ζεὺς ἀποφασίζει νὰ διέρχεται ὁ Ἄδωνις τέσσαρας μῆνας μετὰ τῆς μιᾶς θεᾶς καὶ τέσσαρας μετὰ τῆς ἑτέρας, τοὺς δὲ λοιποὺς τέσσαρας νὰ διαθέτῃ κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του. Κατὰ τὰς τελετὰς τοῦ Θαμμουζ-Ἀδωνιδος ἐπειδὴ οὗτος καθ' ἕκαστον ἔτος ἔπρεπε ν' ἀποθάνῃ καταβαίνων εἰς τὸν Ἄδην καὶ τιθέμενος εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Περσεφόνης, ἐγένετο κλαυθμὸς καὶ κοπετὸς ἐπὶ τοῦ ἐρωμένου τῆς Ἀφροδίτης (τῆς ἄλλως γνωστῆς ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀστάρη καὶ ἐν Βαβυλῶνι ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰστάρ), ἧτις ἦτο ἡ προσωποποιήσις τῆς γεννητηρίου δυνάμεως καὶ ἡ ὁποία καθ' ἕκαστον ἔτος μετέβαινε εἰς τὸν Ἄδην πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἐρωμένου αὐτῆς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας τῆς Ἀφροδίτης ἐγένοντο θρηνοὶ ἐπικηδαιοὶ μετὰ πενθίμων ᾠδῶν περὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Ἡ ὄλη τελετὴ μετὰ τῶν ἡρώων αὐτῆς ἐξεκόνιζε τὴν φύσιν μετὰ τῆς βλαστήσεως καὶ γονιμοποιήσεως τῆς γῆς, ἡ ὁποία ὑπὸ τὸν καύσωνα τοῦ θέρους κάμπτεται καὶ θερίζεται, ἵνα ταφῇ κατὰ τὸν χειμῶνα οὐχὶ ὁμως καὶ ἄνευ ἐλπίδος τινὸς ἐπανόδου (**).

Ὁ Ἄττις καὶ ἡ Κυβέλη εἶνε θεότητες Φρυγικαί, ἐκ τῶν ὁποίων κυρίως ἡ Κυβέλη λατρεύεται, γνωστὴ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ δ' ὡς θεὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «μεγάλῃ μῆτηρ θεά», ἢ «ἡ μῆτηρ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀν-

(*) Πρὸβλ. Leon de Grandmaison, *Jésus-Christ* II σελ. 511 καὶ ἐξῆς. Pinard de la Boullaye ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 53—54.

(**) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 53.

(*) Πλείονα περὶ τῶν Ὀρφικῶν μυστηρίων καὶ τοῦ Διονύσου ἴδε Π. Τρεμπέλα, *Μυστηριακαὶ θρησκείαι καὶ Χριστιανισμός*, Ἀθήναι 1932 σελ. 104 καὶ ἐξῆς.

(**) L. de Grandmaison ἐνθ' ἄνωτ. II σελ. 520 καὶ ἐξῆς. Pinard de la Boullaye ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 53.

θρώπων». Ὁ Ἄττις παραμένει καὶ ζῆ ἐν τῇ σκιᾷ τῆς Κυβέλης, ἀντικείμενον καὶ θυμα ἅμα τῆς ἀγάπης της. Ὑπάρχουσι διάφοροι ἐκδόσεις τοῦ περὶ Ἄττεως καὶ Κυβέλης μύθου. Κατὰ τὴν παρ' Ὀβιδίου, Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου καὶ Σαλλουστίου προτιμωμένην ὁ Ἄττις, ἐκτεθεὶς ἅμα τῇ γεννήσει του εἰς τοὺς καλαμῶνας τοῦ ποταμοῦ Γάλλου, ἐσώθη ὑπὸ τῆς Κυβέλης, ἡ ὁποία ἐρᾶται τούτου καὶ ἀποσπᾷ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θὰ ἠγάπα ποτὲ ἄλλην γυναῖκα. Ἄλλ' ὁ νεαρὸς ποιμὴν, συναρπαγείς ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς νύμφης Σαγγαρίας, δείκνυται ἄπιστος πρὸς τὴν θεάν. Ἡ Κυβέλη ὅμως εἰδοποιηθεῖσα ὑπὸ λέοντος, ἐν ἐκρήξει ζηλοτυπίας, συντελεῖ τὸν ὄλεθρον τῆς ἀντιζήλου καὶ ὀδηγεῖ εἰς παραφροσύνην τὸν Ἄττιν, ὅστις εἰς τὰς πρώτας στιγμὰς τῆς ἀπελπισίας αὐτοῦ ἀκρωτηριάζει ἑαυτόν. Ἡ Κυβέλη τότε ἀναλαμβάνει αὐτὸν ἀχώριστον σύντροφόν της. Κατ' ἄλλους ὅμως ὁ Ἄττις ὑπέκλυεν ὑπὸ τὸ τραῦμα αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ Κυβέλη ἐπέτυχεν νὰ παραμείνῃ τὸ σῶμά του ἀδιάφθορον, παραχωρήσαντος ἐπὶ πλεόν τοῦ Διός, ἵνα ἡ κόμη τοῦ Ἄττεως ἐξακολουθῇ ἀυξάνουσα, ὁ δὲ μικρὸς δάκτυλός του κινῆται πάντοτε.

Πάντως αἱ παλαιότεραι ἐκδόσεις τοῦ περὶ Ἄττεως μύθου δὲν ὀμιλοῦσι περὶ θανάτου καὶ ἀναστάσεως αὐτοῦ. Τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ παρουσιάζοντα τὸν Ἄττιν θνήσκοντα καὶ ἀνιστάμενον εἶνε πολὺ μεταγενέστεραι προσθήκαι. Τὰ περὶ ἀναστάσεως μάλιστα τοῦ Ἄττεως δὲν ἀπαντῶσιν εἰς οὐδεμίαν τῶν εἰδωλολατρικῶν ἐκδόσεων τοῦ μύθου, ἀλλὰ μνημονεύονται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Firmicus Maternus εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ 346 καὶ 350 συγγραφέν ἔργον αὐτοῦ De errore profanarum religionum. Μεταξὺ τῶν κυρίων τελετῶν τῶν μυστηρίων τῆς Κυβέλης, κατὰ τὰ ὁποία ἐξετελιόσσαντο θεάματα αίματηρὰ καὶ αὐτοακρωτηριασμοὶ εἰς τιμὴν τῆς θεᾶς, ἦτο καὶ τὸ κριοβόλιον ἢ τὸ ταυροβόλιον, οὗτινος ὅμως «οὐδὲν ἴ-

χνος ἀπαντᾶται πρὸ τοῦ β' αἰῶνος μετὰ Χριστόν» (*).

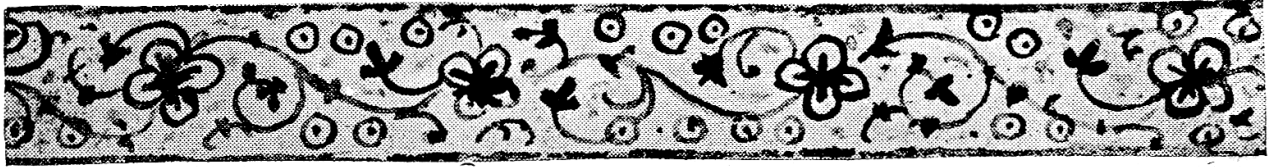
Ἐκ τῆς ἀνωτέρω συντόμου ἐπισκοπήσεως γίνεται φανερόν, ὅτι οὐδεμία ἀναλογία ἢ ὁμοιότης πραγματικὴ ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν εἰς τὰς μυστηριακὰς θρησκείας τοῦ ἐθνισμοῦ μυθολογουμένων περὶ τῶν πατρῶνων ἢ τῶν σωτήρων θεῶν. Τοιαύτη δὲ εἶνε ἡ ἀπόστασις ἢ χωρίζουσα τοὺς μύθους τούτους ἀπὸ τῶν περιστατικῶν τῆς ταφῆς καὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ὥστε, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ de la Boullaye (**), οὐδ' αὐτὸς ὁ Κέλσος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐμπαθῆ συγγραφὴν αὐτοῦ δὲν ἔσχε τὴν σκέψιν νὰ παρομοιάσῃ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς μύθους τούτους τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν, εἰς τοὺς ὁποίους συγγραφεῖς σύγχρονοι πρὸς ἡμᾶς διατείνονται, ὅτι ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς. Εὐρίσκει ὁ Κέλσος ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου τοὺς μύθους τοῦ Ὀρφέως, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Θησέως (***) οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς μύθους, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνατρέχουσι σήμερον οἱ ὀρθολογισταί. Ἄλλ' εἶνε ἄρα γε παράδοξον, ὅτι, μὲ τὴν ἀχαλίνωτον φαντασίαν ὡς μόνον ὀδηγόν, οἱ σύγχρονοι ὀρθολογισταί ὑπεστήριξαν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πολέμοι τοῦ Χριστιανισμοῦ—οἱ ὁποῖοι, βεβαίως, ἦσαν πολὺ περισσότερον τῶν συγχρόνων εἰς θέσιν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὰ ἐκ τῆς εἰδωλολατρικῆς θρησκείας ὄπλα—οὐδὲ νὰ διανοηθοῦν ποτὲ ἀπετόλμησαν;

T.

(*) J. Toutain, Les cultes païens dans l' Empire romain τόμ. I 2 σελ. 88. Περὶ ταυροβολίου ἴδε καὶ Π. Τρεμπέλα ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 51 καὶ ἐξῆς. Περὶ τῶν μυστηρίων τῆς Κυβέλης πρβλ. καὶ L. de Grandmaison ἐνθ' ἀν. σελ. 524 καὶ ἐξῆς καὶ de la Boullaye ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 53-54.

(**) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 55.

(***) Ὀριγένους κατὰ Κέλσου βιβλ. II 55 Migne.

ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

ΟΤΑΝ ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΖΩΝΤΑΝΕΥΟΥΝ

Κλεισμένοι μέσα στα γραφεία τους, μέσα στη θαλπωρή όλων των κομφορ, οί διάφοροι άρνηται έκαναν κριτική κατά του Χριστιανισμού, ότι δέν έχει έμπρακτη συμπόνοια για τους φτωχούς και τους αδυνάτους, και μόνο για τους «ευνουμένους τής τύχης» ενδιαφέρεται. Και, όταν έλθη ή ώρα να πάρουν τό τσάι των—φάιβ ο'κλόκ—θυμούνται πάλι τους πεινασμένους και τους δυστυχισμένους, για να βρούν ευκαιρία να καταφερθούν κατά του χριστιανισμού, ότι άδιαφορεί κλπ. κλπ. Τήν ώρα εκείνη χιλιάδες, πολλές χιλιάδες ανθρώπων έχουν άφίσει κάθε άνεσι τής ζωής και καταγίνονται εις τήν έμπρακτη ανακούφισι των θλιμμένων και των δυστυχισμένων. Μεγάλη ή ποικιλία των τρόπων πού μ' αυτούς εκδηλώνεται ή ευεργετική αυτή δρασις. Συστήματα διάφορα, αναλόγως πρὸς τίς τοπικές και χρονικές συνθήκες. Και όμως ένα κίνητρο, μιὰ πηγή δυνάμεως, ένα όνομα, πού συγκεντρώνει, τονώνει, διαιωνίζει τήν προσπάθεια αυτή. Και τό όνομα αυτό—θά μās επιτρέψουν οί κύριοι άρνηται να παρατηρήσουμε—δέν είναι ούτε τό όνομα τής «ελεύθερης σκέψης» ούτε τό όνομα τής ύλης, αλλά είναι τό όνομα του Χριστού!

Θά ήταν, πράγματι, άξιο κάθε προσπάθειας να παρακολουθήσουμε τίς διάφορες εκφάνσεις τής ευεργετικής αυτής δράσεως. Μία απ' αυτές είναι και ή προσπάθεια πού καταβάλλεται για χάριν των «άποκλήρων τής ζωής» πού βρίσκονται μαζεμένοι στα «σλάμς» του Λονδίνου. Αντι μιās συστηματικής περιγραφής, θα εκθέσουμε ένα χαρακτηριστικό επεισόδιο, όπως μās τό άφηγείται—παρμένο από τήν πραγματικότητα πέρα για πέρα—ό W. J. Smart στο βιβλίο Christ of the Thames Embankment.

“ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ ΜΕΘΥΣΜΕΝΟΣ,”

Στό δυτικό τμήμα του Λονδίνου, λίγο παραπέρα από μεγαλοπρεπείς λεωφόρους με πλούσια σπίτια και φανταχτερά καταστήματα, βρίσκεται και μιὰ συνοικία, άγνωστη ίσως στους πολλούς και πού ντροπιάζει τον πολιτισμό. Ό,τι χυδαιότερο, έγκληματικότερο και χαμηλό μπορεί να παρουσιάσει ή ανθρώπινη φύσις, βρίσκεται στην περιφέρεια αυτή. Οί δρόμοι άκάθαρτοι, με σωρούς από σκουπίδια, χαρτιά και μικρά, βρώμικα, ξυπόλυτα παιδιά, πού έτοιμάζουν όλα τα στελέχη των έγκληματιών και των γυναικών του δρόμου. Καπηλειά πλαισιώνουν τα πεζοδρόμια και πολυκατοικίες, απ' όπου σκορπίζονται αναθυμιάσεις όλων των ειδών. Σκαλοπάτια σαρακοφαγωμένα, ρημαγμένα, όπου γυναίκες ξεχύνονται με τα μωρά τους κάθε βράδυ, παράθυρα και πόρτες, από όπου όρμα μέρσα αλόπητα ή βροχή και ό άέρας, γιατί από καιρό τα ξύλα τους έχουν καή, για να δώσουν κάποια ζεστασιά, όλόκληρη ατμόσφαιρα, μολυσμένη και θλιβερή. Μιὰ έξαχρείωσις είναι διάχυτη, όχι μονάχα στους άνδρες και γυναίκες αυτής τής περιφέρειας, αλλά ακόμη και σ' αυτές τίς πέτρες του δρόμου και σ' αυτά τα ξεχαρβαλωμένα σπίτια.

Έδω, ανάμεσα σ' αυτή τή θλιβερή και ανήκουστη ανθρώπινη κατάπτωση, έρχεται να προσφέρει τίς υπηρεσίες... ποιός; Ό όρθολογισμός; Άστεία ύπόθεσις! Ό σοσιαλισμός; Έχει αποκηρύξει αυτά τα «άποβράσματα». Έδω έρχεται, μόνος παρήγορος άγγελος, ό Χριστιανισμός με τους πιστούς του!

Κάθε μέρα, μέλη διαφόρων οργανώσεων χριστιανικών, όπως ό «Στρατός τής Σωτηρίας», επισκέπτονται αυτήν τήν περιφέρεια, κουβεντιάζουν με τα χειρότερα στοιχεία, πηγαίνουν μέσα στα καπηλειά για

νά γλυτώσουν απ' τὸ πιετό τὸς ἐκ γενετῆς μεθύσους, ἀποσποῦν τὶς γυναῖκες απ' τὴ διαφθορά, κάθονται καὶ συντροφεύουν τὸς ἐτοιμοθανάτους, μέσα στὶς ρυπαρὲς τοὺς πολυκατοικίες, φροντίζουν νά γλυτώσουν τὰ μικρὰ παιδιὰ απ' τὸν βουρκο.

Καὶ ποῦ ἔγκειται τὸ μυστικὸ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὀργανώσεων αὐτῶν; Τὰ στελέχη τῶν ἀποτελοῦνται, σὲ μεγάλο ἀριθμὸ, ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἦταν κάποτε διεφθαρμένοι, δυστυχεῖς καὶ τιποτένιοι καὶ πού, μετὰ τὴν ἀνόρθωσί τους, ψάχνουν νά βροῦν καὶ νά σώσουν ἀνθρώπους τῆς δικῆς τους ὑποστάσεως, ποὺ τὸς νιώθουν καὶ τὸς ξέρουν, μὰ ποὺ ἀκόμη εἶναι πεσμένοι βαθεῖα στὴν κατάπτωσι καὶ τὴν θλίψι. Ὅπως λέγει ὁ ἰδρυτῆς τοῦ «Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας», ὁ Booth, «τὸ σπουδαιότερο βῆμα εἰς τὸ νά σωθοῦν οἱ ἀπόκληροι τῆς Κοινωνίας εἶναι νά τοὺς κἀνὴ κανεῖς νά νιώσουν ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀνθρωπίνη ὑπαρξις, ποὺ φροντίζει γι' αὐτούς, ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ζωὴ τους ἢ τὸν θάνατό τους».

Ἐνα μικρὸ παράδειγμα τῆς πραγματικῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς ἐργασίας εἶναι καὶ ἡ συγκινητικὴ ἱστορία ἐνὸς γέρου ἐκφύλου, ἀλκοολικοῦ ἐκ γενετῆς, ποὺ εἶναι διαλεγμένη μέσα ἀπὸ πάμπολες ἄλλες ἐξ ἴσου συνταρακτικῆς.

Ζοῦσε κι' αὐτὸς στὴ βρωμερῆ αὐτὴ συνοικία τοῦ Λονδίνου καὶ ὅλοι οἱ γνωστοὶ του τὸν ἤξεραν μ' ἕνα ὄνομα: «Γερο-μεθύστακας». Ἀνάμεσα' στοὺς πειὸ ποταποὺς τύπους, αὐτὸς παρουσίαζε τὴν πειὸ ἀποκρουστικὴν κατάπτωσι καὶ ἐξαθλίωσι, ὅπου μπορεῖ ἕνα πάθος νά ρίξῃ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Παιδὶ ἀλκοολικῶν γονέων, γεννήθηκε μέσα στὸ πιετό, γεννήθηκε, ὅπως ἔλεγε τὸ περιβάλλον του, μεθυσμένος. Ἀπὸ παιδάκι μικρὸ, οἱ δικοὶ του τὸν ἔμαθαν πῶς νά πίνῃ καὶ ἔτσι ἀπέκτησε μίαν ἄσβυστη δίψα τοῦ πιετοῦ, ποὺ πιά στὰ σαρανταπέντε του χρόνια τὸν ἔκαμε νά εἶναι ποτισμένος πέρα ὡς πέρα απ' αὐτό.

Όταν τὸν πρωταντίκρυζε κανεῖς, δὲν ἦταν τόσο τὰ ρυπαρὰ καὶ συχαμένα ροῦχά του ποὺ παρατηροῦσε, οὔτε ἡ ἀσθενικὴ του μορφὴ, ἀλλὰ τὰ μάτια του. Ἐνα βλέμμα ποὺ οὔτε ἀδυναμία ἔδειχνε, οὔτε πανουργία, οὔτε ἐξαχρείωσι, ἀλλὰ κάτι τρο-

μερώτερο. Ἐνα εἶδος ἀναισθησίας. Ἦταν σὰν νά εἶχε πέσει σὲ λήθαργο. Ἐβλεπε τὰ μάτια ἐνὸς ἀνθρώπου, ποὺ οὔτε ζωντανὸς ἦταν, μὰ οὔτε καὶ πεθαμένος. Ἐδειχναν σὰν ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς νά μὴν εἶχε ποτὲ ζήσει, οὔτε ὅμως ὅτι θὰ μπορούσε ποτὲ καὶ νά πεθάνῃ, τὰ μάτια μιᾶς αἰώνιας καὶ ἀπλανοῦς χαννώσεως. Καὶ τὰ μάτια αὐτὰ μόλις διακρινόνταν, γιὰ τὰ πλάδαρὰ βλέφαρα σκέπαζαν τὴν κόρη καὶ τὰ πρισμαμένα ἄτονα μάγουλα τὰ κουκούλωναν τελείως. Ἐκεῖνο ποὺ φαινόταν μόνο, ἦταν ἕνας γυάλινος δίσκος, ποὺ ἀντικατόπτριζε ἕνα χαῶδες βλέμμα, μιὰ ζωὴ ποὺ ἔσβυνε καὶ χανόταν μέσα σὲ μιὰ τέλεια ἀναισθησία.

Καὶ ὅμως κι' αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος εἶχε τὴ θέσι του μέσα στὸ πολιτισμένο Λονδίνο. Ὅσο ἀποκρουστικὸς κι' ἂν ἦταν, ἦταν ὅμως ἕνας σύγχρονός μας καὶ γιὰ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία ἀντιπροσώπευε καὶ αὐτὸς μιὰ ψυχὴ. Γι' αὐτὸ ἕνας ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἐργάτας, μέλος τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας, ἀνέλαβε νά σώσῃ κι' αὐτὸ τὸ ἀπόβρασμα τῆς Κοινωνίας.

Πῆγε καὶ τὸν βρῆκε καὶ τοῦπε πῶς ἤθελε νά τοῦ μιλήσῃ, νά τὸν βοηθήσῃ, νά σηκωθῇ απ' τὸν βόρβορο, νά τὸν ξανακάνῃ ἀνθρώπο. Τὸν παρεκάλεσε νά τὸν ἀφίση μιὰ μέρα νά πάῃ στὸ σπίτι του. Ἐκεῖνος στὴν ἀρχὴ τὸν ἐκύτταξε μὲ τὰ χαννωμένα του μάτια καὶ δὲν καταλάβαινε τί τοῦ ἔλεγε. Στὸ τέλος κάτι κατάλαβε καὶ τοῦ ἔδωκε τὴ διεύθυνσί του.

Ἡ «κατοικία» του ἦταν ἕνα μόνο δωμάτιο, ποὺ μόλις ἀνοιγες τὴν πόρτα μιὰ φρικτὴ μυρωδιὰ σοῦκοβε τὴν ἀναπνοή. Ὁ Guy de Maupassant μιλάει κάπου γιὰ τὴν μυρωδιὰ μιᾶς χωριάτικης κατοικίας, ὅπου σμίγουν μαζὶ ἀνακατωμένες μυρωδιὲς ἀπὸ γάλα, μῆλα, καπνὸ καὶ αὐτὴ ἡ ἀπροσδιόριστὴ μυρωδιὰ ποῦχουν τὰ παλῆρὰ σπίτια, τοῦ χῶματος τῶν τοίχων, τῶν ἐπίπλων, μυρωδιὰ ἀπὸ σοῦπες χυμένες ἀπὸ καιρὸ χάμα, ἀπὸ περασμένες μπουγάδες, ἀπὸ ἀνθρώπιλα καὶ μυρωδιὰ ζῶων ζυμωμένες μαζὶ, μιὰ μυρωδιὰ χρόνων, παλῆρὰ καὶ περασμένη, ἢ μυρωδιὰ τοῦ χρόνου. Κάτι τέτοις, μὲ τὴν ἴδια πνιγερὴ ἀπόπνοια, αὐξημένη απ' τὴ ρυπαρότητα τῆς φτωχογειτο-

νιας, σκέπαζε βαρεια τον αέρα αυτής της τρώγλης του γερο-μεθύστακα. "Όλες οι μυρωδιές ήταν ανακατωμένες εκεί μέσα, ακόμη και μυρωδιές ζώων, γιατί η τρώγλη αυτή έμοιαζε σα θηριοτροφείο. Νόμιζες ότι η βρωμα σχημάτιζε όμίχλη μέσα σ' αυτό το δωμάτιο, όπου τοίχοι, ταβάνια και πατώματα ξεπερνούσαν το ένα το άλλο στη δυσωδία.

Και ανάμεσα σ' αυτή την καταχνιά μιá σιλουέττα ξεπετάχτηκε, λιγνή, ταλαιπωρημένη, θλιβερή, ντυμένη με παληούς σάκκους, χειρότερη και απ' τα ζώα, ανάμεσα στα όποια ζούσε. Κι' αυτή η γυναίκα αγαπούσε τον «γερο-μεθύστακα». Ήταν η γυναίκα του. Ποιός θα μπορούσε ποτέ να φαντασθί πώς θα βρισκόταν κάποιος που να μπορέσει ν' αγαπήσει αυτόν τον άνθρωπο; Και όμως είχαν και ένα παιδί, ένα αγόρι. Και αυτά τα δυό όντα, που βρισκόταν κάτω απ' το ανθρώπινο επίπεδο, καμάρωναν το γυιό τους και ήθελαν να μη γίνη σαν κι' αυτούς. Κι' έκαμαν όλες τις θυσίες για να τον εύχαριστήσουν.

ΑΓΑΠΗ ΠΟΛΥΜΗΧΑΝΟΣ

Αυτό το υπόλειμμα της ανθρώπινης ύποστάσεως, αυτή την αγάπη στο παιδί, έχρησιμοποίησε ο χριστιανός επισκέπτης, για να αρχίσει το έργο του. Έρχόταν, τους μιλούσε για τ' αγόρι τους, τους έλεγε ότι έπρεπε και αυτοί να σιάξουν για χατήρι του. 'Αλλά κανείς τους δεν πίστευε ότι αυτό μπορούσε ποτέ να γίνη. Πώς ήταν δυνατόν να παύσει ο γερο-μεθύστακας το πιότό, αφού γεννήθηκε μέσα σ' αυτό; Και η γυναίκα και ο άνδρας εύρισκαν ότι ακόμη και η ιδέα ότι μπορούσε ποτέ να το παύσει, ανήκε σε μιá σφαίρα πέρα από κάθε πιθανή δυνατότητα.

'Αλλά ο υπομονητικός χριστιανός εργάτης δεν έχασε το θάρρος του. Τους έπεισε με χίλια βάσανα, να πάνε μιá μέρα σε μιá χριστιανική συγκέντρωση. Καθισμένοι πίσω-πίσω άκουαν την μουσική, τους ύμνους, το κήρυγμα, αλλά το ίδιο απλανές βλέμμα πλανιόταν μέσ' στα μάτια τους. Έρχόνταν κ' έφευγαν χωρίς τίποτε να μπαίνη μέσα τους. Είχαν πέσει κάτω απ' την ανθρώπι-

νη αντίληψη. Η απόλυτη αναισθησία που είχαν, σκέπαζε σαν ένας βαρύς κι' άδιαπέραστος πέπλος τις ψυχές τους και δεν τους άφινε να ιδούν το φώς. Κανείς δεν μπορούσε να φτάσει ως μέσα τους. Γιατί αυτοί δεν μπορούσαν να καταλάβουν.

Και τότε ένας άλλος, της ιδικής τους σειράς, που είχε σωθί με το έργο του Στρατού της Σωτηρίας και τώρα έψαχνε να σώσει τους άλλους, σκέφθηκε να κάμη κάτι έξαιρετικό: Μιá παρέλασι στους πειό πυκνοκατοικημένους δρόμους αυτής της συνοικίας απ' όλους τους πρώην μεθύσους, κακούργους κ' εγκληματίας, που σώθηκαν χάρις στο έργο αυτό και ζούσαν τώρα ζωή έντιμη και ανθρώπινη, και που θα έδειχναν την προηγούμενη θλιβερή ζωή τους και την σωτηρία που βρήκαν στο Ευαγγέλιο.

Ο κόσμος που ήταν χυμένος σ' αυτούς τους δρόμους και είδε την παράξενη αυτή παρέλασι, πλημμύρισε το βράδυ την αίθουσα. "Υστερα από μιá σύντομη προσευχή, άρχισαν ένας ένας να θγαίνη στη μέση της αίθουσής και μπροστά σ' όλους, να διηγίται την πρώτη του ζωή μέσα στο βούρκο και την ανηθικότητα και την τωρινή του ανόρθωσι και εύτυχία. Και ήταν μερικοί απ' αυτούς γνωστοί τρομοκράται άλλοτε, απ' τις ίδιες γειτονίες, που η σωτηρία τους προκαλούσε κατάπληξι στους παληούς συντρόφους τους. Στη συντροφιά αυτή προσετέθησαν σιγά σιγά και άλλοι που στην αρχή παρακολουθούσαν με ψυχρή περιέργεια. Τελευταίος παρουσιάστηκε ο γερο-μεθύστακας με τη γυναίκα του. Ο χριστιανός εργάτης, που είχε οργανώσει την συγκέντρωσι, ξαφνιάστηκε. "Όστε χάθηκε πια η αναισθησία αυτού του ανθρώπου; Άρχισε μήπως να καταλαβαίνη; Τον πλησίασε. Τουδωκε το χέρι του. Και τότε αυτός μέσα απ' την καρδιά του ξεφώνησε: «Θέλω και γώ να γίνω σαν τον Τζώ! (έναν απ' τους παληούς γνωστούς του κακούργους, που είχε μεταμορφωθί από την πίστι). "Όταν άκουσα τον Τζώ να μιλά και ήξερα τί ήταν πριν, σκέφτηκα πώς αν παρακαλούσα κ' εγώ τον Θεό, ίσως θα μ' έκανε σαν τον Τζώ. Και αποφάσισα να ζητήσω τον Θεό. Και ξαφνικά... νά,... ένιω-

σα να φτάνη επάνω μου τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ.....»

ΚΑΙ Η ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ

Ἡ ἔνωσις ὅμως τώρα φοβόταν μήπως ὁ πειρασμὸς κάποτε ὑπερνικοῦσε τὴν γενναία αὐτὴ ἀπόφασί του καὶ σκέφτηκαν μήπως θὰ ἦταν καλλίτερα νὰ ἀλλάξῃ ἐπάγγελμα, γιατί μὲ τὶς ἐφημερίδες πὺν πολοῦσε, σύχναζε σ' ὅλα τὰ καπηλειὰ καὶ ἔτσι θὰ εἶχε μιὰ καθημερινὴ πάλῃ μὲ τὸν πειρασμό. Ὁταν τοῦ εἶπαν τὴ σκέψι τους, ὁ «γερο-μεθύστακας» κούνησε τὸ κεφάλι του: «Ὁχι, δὲν θέλω ἄλλη δουλειά. Θέλω νὰ δείξω ὅτι ἔχω ἀλλάξει». Ἡ ἀρχηγὸς τοῦδειξε ὅτι στὴν ἀρχὴ κάθε ἀλλαγὴ ἔχει πολλοὺς κινδύνους, ἀλλὰ αὐτὸς ἐπέμεινε: «Ὁχι, ἔχω ἀλλάξει!»

Καὶ πραγματικά! Ἐνα Σαββατόβραδο μπῆκε νὰ πουλήσῃ ἐφημερίδες σ' ἕνα καπηλειό, γεμάτο ἀπὸ ἐργάτες. Εἶχαν ὅλοι κέφι. Εἶχαν πάρει τὰ μεροκάματά τους καὶ ἦρθαν νὰ τὰ πιοῦν. Μόλις τὸν εἶδαν, ἀρχισαν νὰ τὸν κοροϊδεύουν καὶ νὰ τὸν προκαλοῦν μὲ χωρατὰ καὶ βωμολοχίες: «—Ἐ, γερο-μεθύστακα, ἔλα νὰ δοκιμάσῃς λίγη μπύρα. Κερνάω ἐγώ!»

Ἐκεῖνος οὔτε πλησίασε. Οἱ ἄλλοι πάλι μὲ γέλια τὸν προσκαλοῦσαν:

—«Ἐλα γέρο, θὰ σοῦ δώσουμε ἕνα σελίνι. Φτωχὸς εἶσαι, δὲν θέλεις τὰ λεφτά;»

Ἐκεῖνος ἔμεινε πάλι ἀνένδοτος.

—«Δὲν θέλεις νὰ πιῆς; Ἐπιμένεις; Νὰ λοιπόν!»

Κ' ἕνας ἐργάτης χαχανίζοντας τοῦ χύνει ὀλόκληρο ἕνα ποτήρι μπύρα στὸ πρόσωπο.

«Ἀφοῦ δὲν τὴν θέλεις ἀπὸ μέσα, νά, κ' ἐγὼ σοῦ τὴν δίνω ἀπ' ἔξω, Ἐ, πῶς σοῦ φαίνεται μπάριμπα; Νόστιμη, ἔ; Ἄντε

τώρα μπάριμπα, δὲν πειράζει, πιὲς ἕνα ποτήρακι!»

Καὶ ὁ τύραννος, μαζὺ μὲ τοὺς φίλους του, κρατώντας ἕνα γεμάτο ποτήρι κάτω ἀπ' τὸ στόμα τοῦ γέρου, σπαρταροῦσε στὰ γέλια.

Ἄλλὰ ὁ «γερο-μεθύστακας» ἔμεινε ἀκλόνητος. Βρεμμένος, λερωμένος, κοροϊδευμένος, βγήκε ἀπ' τὸ καπηλειό, χωρὶς νὰ ὑποκύψῃ. Ἐφυγε σὰν ἕνας ἥρωας.

Χρόνια πέρασαν. Καὶ ὁ «γερο-μεθύστακας» δὲν ξανάβαλε πιὸτὸ στὸ στόμα του. Μὲ τὶς οικονομίες του ἀνοῖξε ἕνα μικρὸ μαγαζάκι καὶ τὸ κορύφωμα τῆς εὐτυχίας του ἦταν ὅταν ἡ γυναῖκα του καὶ ὁ γιοῦς του μπῆκαν σὲ μιὰ χριστιανικὴ ὀργάνωσι, στὸ «Στρατὸ τῆς Σωτηρίας». Naί, ὁ γιοῦς του τώρα θὰ δούλευε γιὰ νὰ σώσῃ κι' ἄλλους σὰν τὸν πατέρα του. Τί ἄλλο μπορούσε νὰ λαχταρήσῃ; Ἐκεῖνος δὲν μπορούσε νὰ προσφέρῃ τίποτε στὸ χριστιανικὸ ἔργο, ἀλλὰ τὸ ζωντανό του παράδειγμα ἔδινε δύναμι καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους σὰν κι' αὐτόν.

Ἀκόμη ἡ φτωχογειτονιά αὐτὴ τοῦ Λονδίνου, θυμᾶται τὸν «γερο-μεθύστακα», πὺν ἔδειχνε μὲ τὴ ζωὴ του τί μπορεί νὰ κάμῃ τὸ Εὐαγγέλιο στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ ἡ κηδεῖα του ἔμοιαζε μὲ τὴν κηδεῖα ἑνὸς πρίγκηπος. Χιλιάδες κόσμου, πὺν ἤξεραν τὴν πάλῃ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἦλθαν νὰ τὸν ἀποχαιρετήσουν στὴν τελευταία του κατοικία.

Καὶ ζωντανὸς ὁ ἄνθρωπος αὐτός—τὸ παλῆθ ἔλεεινὸ ἀπόβρασμα τῆς κοινωνίας—καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του ἐμπνέει, δυναμώνει, σώζει καὶ δίνει ζωὴ—ὄση ὅλοι μαζὺ οἱ μεγαλόστομοι καὶ μεγαλόλογοι κύριοι τῆς ἀρνήσεως δὲν μπόρεσαν, οὔτε θὰ μπόρεσουν ποτὲ νὰ δώσουν.

ΨΑΛΜΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Μὴ μοῦ τὸ λέτε θλιβερά καὶ μὴ μοῦ ἐπιμένετε,
«Πὼς ἡ ζωὴ εἶνε ὄνειρο πού σβύνει, τὸ ξεχνάτε»
Γιατί ἡ ψυχὴ ἔν' ἕνας νεκρὸς πού ἐλαφροκοιμᾶται,
Καὶ κάθε τι πού βλέπομε δὲν εἶνε ὅπως φαίνεται.

Εἶν' ἡ ψυχὴ μας κάτι τι πραγματικό, πού πάντα ζῆ,
πού δὲν θὰ λυώση μέσ' στή γῆ μέ τὸ κουφάρι μας μαζύ.
Ἄν «εἶσαι χῶμα» σοῦπανε «καὶ θὲ νὰ πᾶς στὸ χῶμα».
Δὲν τῶπανε γιὰ τὴν ψυχὴ, σοῦ τῶπαν γιὰ τὸ σῶμα.

Σκοπὸς δὲν εἶνε τῆς ζωῆς τὰ γέλια καὶ τὰ κλάματα,
στὴν νιότη γλέντια καὶ χαρὲς καὶ πόνοι στὰ γεράματα·
Μ' ἀπὸ τὸ χτέσ τὸ σήμερα καλλίτερο νὰ κάνωμε,
Νὰ προχωροῦμε ἀκούραστοι, καὶ πειὸ μακρὰ νὰ φτάνωμε.

Στὴν Τέχνη τέλος δὲν θὰ βρῆς κ' οἱ μέρες μας περνοῦνε,
Καὶ οἱ καρδιές μας, δυνατὲς κ' ἂν εἶνε καὶ λιοντάρια,
Σὰν σκεπασμένα τύμπανα περίλυπες χτυποῦνε
Κηδεῖας ἐμβατήρια, νεκρώσιμα τροπάρια.

Στὴν Τύχη μὴν πιστεύεσαι νὰ λάμψη τὸ ἐγὼ σου!
Ἄς θάψη πεθαμένους του τὸ Παρελθόν σου τὸ νεκρόν!
Κ' ἐργάζου, ἐργάζου ἀκούραστα στὸ ζωντανό σου τὸ Παρόν!
Μὲ τὴν καρδιά στὸ στήθος σου, μὲ τὸν Θεὸ ὁδηγό σου!

Ἄλλα τὰ ἔργα κ' ἡ ζωὴ τῶν δοξασμένων μας ἀνδρῶν
Μᾶς δίνουν τὸ παράδειγμα πῶς ἔνδοξοι νὰ ζήσωμε,
Κι' ὅταν σημάνη ἡ ὥρα μας νὰ φύγωμε, ν' ἀφήσωμε
Ἄπισω μας πατήματα πάνω στὴν ἄμμο τῶν καιρῶν.

Ἴσως κανένας ἀδελφὸς καραβοτσακισμένος,
Μέσ' στῆς ζωῆς τὸ πέλαγος σ' ἀκρογιαλιά ριγμένος,
Ἴσως τ' ἀχνάρια μας αὐτά, ἴσως τὰ δῆ στὴν ἀμμουδιά,
Καὶ βρῆ ἔλπιδα στὴν ψυχὴ καὶ πάρη θάρρος στὴν καρδιά.

Λοιπὸν ἐπάνω! Κ' ἔτοιμοι γιὰ ἔργα νὰ βρεθοῦμε·
Στῆς τύχης τὰ καμώματα ἀδιάφοροι νὰ μένωμε,
Μὲ κάθε μας κατόρθωμα γι' ἄλλο νὰ προσπαθοῦμε,
Νὰ μάθωμε ν' ἀντέχωμε ὡς κάτι νὰ προσμένωμε.

LONGFELLOW

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΩΝ «ΜΥΘΩΝ».

Η ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

Εἰς ἓνα προηγούμενον φύλλον τῶν «Ἀκτίνων», εἶδαμεν πόσον ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἀπέδειξεν ἀσυστάτους τὰς κατηγορίας πού ἐξετόξευσεν (ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, ὅπως ἐνόμιζαν) ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ κατὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅτι δῆθεν ὅσα γράφει εἶναι μυθεύματα κλπ. Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ ἀπασχοληθῶμεν, εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον, μὲ ἓνα ἄλλο σημεῖον, πού ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀσθενὲς σημεῖον τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἰσχυρὸν σημεῖον τῆς ὀρθολογιστικῆς Ἀρνήσεως. Καὶ τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι ἡ ἀφήγησις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ συγκεκριμένως τοῦ βιβλίου τῆς «Γενέσεως», σχετικῶς πρὸς τὸν βίον τοῦ Ἀβραάμ καὶ τὰ γεγονότα πού συνδέονται μὲ τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν «Γένεσιν», ὁ Ἀβραάμ ἔζησεν.

Ἡ ἀφήγησις τῆς «Γενέσεως», ἔλεγαν οἱ «κριτικοί», προϋποθέτει ἓνα πολιτισμὸν ὁ ὁποῖος ἐκράτει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Οὐρ τῶν Χαλδαίων, ἀπὸ ὅπου ἐξεκίνησε, κατὰ τὴν «Γένεσιν» πάντοτε, ὁ Ἀβραάμ. Ἐ, λοιπόν, ἐδῶ εἶναι ἓνας μεγάλος ἀναχρονισμὸς. Ἡ Γραφή, ἐδῶ ἀποδεικνύεται ὅτι λέγει ἀνακριθείας. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραάμ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχη τέτοιος πολιτισμὸς, ὅπως ἡ Γραφή προϋποθέτει; Ἐπομένως ἡ ὅλη περὶ τοῦ Ἀβραάμ ἀφήγησις τῆς Γραφῆς—ἔλεγαν ἐν θριάμβῳ οἱ «κριτικοί»—εἶναι, ἀπλοῦστατα, ψεύτικη.

Κατὰ σύμπτωσιν, ἡ Οὐρ τῆς Χαλδαίας, τὸ ὀρμητήριον τοῦ Ἀβραάμ κατὰ τὴν «Γένεσιν», ἐγνώρισεν ἀρκετὰ καλὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν σκαπάνην, καὶ τὰ συμπεράσματα τῶν ἀνασκαφῶν ἐδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα ἔργα. Ὡς προσιτώτερα διὰ τὸ πολὺ κοινὸν δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «The Royal Cemetery», πού ἐδημοσιεύθη τῷ 1934 καὶ τοῦ Sir Leonard Woolley, Ur of the Chaldee, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφόρησε καὶ εἰς Γαλλικὴν ἔκδοσιν Ur en Chaldée. Ἰδιαιτέρως ὁμως θὰ

ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Sir Charles Marston The Bible is True, εἰς τὸ ὁποῖον κυρίως ὀφείλομεν τὰς παρατιθεμένας πληροφορίας.

Εἶναι, πράγματι, καταπληκτικὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῶν, μαρτυροῦντα ἓνα θαυμάσιον πολιτισμὸν, ὅστις ἐπεκράτει εἰς τὴν Οὐρ τῶν Χαλδαίων, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅπου, κατὰ τὴν «Γένεσιν», ἔζησεν ὁ Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ χίλια ὀλόκληρα χρόνια ἐνωρίτερα!

Η ΠΟΛΙΣ ΟΥΡ ΚΑΙ Ο ΑΒΡΑΑΜ

Ἄς ἐξετάσωμεν ὁμως, πρῶτα-πρῶτα, κατὰ πόσον ἐπικυροῦται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν ἀρνητῶν, ἀρνούμενων ὅτι ὁ Ἀβραάμ ἀνετράφη εἰς τὴν Οὐρ τῶν Χαλδαίων, ὅπως λέγει ἡ Γραφή.

Διάφορα δεδομένα πείθουν, ὅτι ἡ φυλὴ ἐκ τῆς ὁποίας κατήγετο ὁ Ἀβραάμ, ὑπηρέτησεν ἐπὶ ἑξακόσια περίπου ἔτη εἰς τὸν μισθοφορικὸν στρατὸν καὶ διεξήγαγεν ἐμπόριον μεταξὺ τῶν Βαβυλωνίων τῶν Ἀσσυρίων κλπ, καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ Θάρα, ὁ κατὰ τὴν Γένεσιν πατὴρ τοῦ Ἀβραάμ, εὐρίσκετο ἐκεῖ ὡς ἔμπορος ἢ μισθοφόρος. Μάλιστα κατὰ μίαν μεταγενεστέραν πληροφορίαν ἐνὸς ἀποκρύφου βιβλίου τῆς Παλ. Διαθήκης, τὴν ὁποίαν ὅλοι ἐχαρακτήριζον ὡς καθαρὸν μῦθον, ὁ Θάρα παρουσιάζεται ὡς ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλώνος. Ἴδου ὁμως ὅτι τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ἤλθε νὰ τὴν ἐνισχύσῃ μία πλάξ ἐνεπίγραφος, ἡ ὁποία περιγράφει τὸν πόλεμον μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῶν Σιδωνίων Κερὲτ καὶ τῶν φυλῶν Ζαβουλῶν καὶ Ἀσήρ ἀφ' ἐνός, καὶ τῶν Ἐδωμιτῶν ἀφ' ἐτέρου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θάραχ, πρᾶγμα ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἡ ἡχώ τῶν κατορθωμάτων τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπομένως ὁ Ἀβραάμ ἀνετράφη εἰς τὴν Οὐρ, ὅπου ὁ πατὴρ του τόσο ἐξέχουσαν θέσιν εἶχε καταλάβει. Καὶ πράγματι, ὁποῖος δια-

βάση τὴν «Γένεσιν» ἠθὰ δὴ ποῖος ἀέρας ἀληθινῆς ἀρχοντιᾶς χαρακτηρίζει ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ Ἀβραάμ. «Πλούσιος σφόδρα κτήνεσι καὶ ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ», ὅπως λέγει διὰ τὸν Ἀβραάμ ἡ Γραφή. Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὰ εὐρήματα τῆς Οὐρ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔφυγεν ὁ Θάρα μετὰ τῆς οἰκογενείας του, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Χαράν καὶ ἔπειτα εἰς Χαναάν. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν τὴν Οὐρ, μίαν πόλιν, τῆς ὁποίας αἱ οἰκίαι εἶναι πολὺ καλύτεραι ὅχι μόνον ἀπὸ... τὰ σπίτια μερικῶν παλαιῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς περισσοτέρας τῶν ἐπαρχιακῶν μας πόλεων, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν καὶ τῶν Ἀθηνῶν τῆς σήμερον. Ἄς σημειωθῇ μόνον ὅτι ἦσαν διόροφοι με δώδεκα περίπου δωμάτια καὶ ὅτι ἦσαν ἐφωδιασμένοι ὅχι μόνον με τὸ ἀπαραίτητον ἐκείνο μέρος, τὸ ὁποῖον ἔλειπε καὶ ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα ἀκόμη τῶν Βερσαλλιῶν, ἀλλὰ καὶ με αἰθούσας ὑποδοχῆς, με ἰδιαιτέρον παρεκκλήσιον, ἀκόμη δὲ καὶ με δωμάτιον ὑπηρεσίας καὶ με λουτρά, με κουζίναν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ μαγειρευθῇ πλουσιώτατον σημερινὸν γεῦμα. Μερικὰ δὲ οἰκοδομήματα καὶ μερικοὶ κλιμακωτοὶ πύργοι δεικνύουν ἀρχιτεκτονικὴν προηγμένην εἰς μεγάλον βαθμόν. Σκευὴ δὲ ἀργυροποιικίλτα καὶ ὀλόχρυσα μουσικὰ ὄργανα—τὸ σπουδαῖον ὅτι εὐρέθησαν καὶ πλάκες με χαραγμένα μουσικὰ σημεῖα—ἀργυροῦν καλλιτεχνικώτατα κατεσκευασμένον πλοιάριον, πλήρες ζατρίκιον, στέφανος χρυσοῦς, θαυμασίας τέχνης καὶ λεπτότητος, βραχιόλια καὶ δακτυλίδια, πού εὐρέθησαν εἰς τὸν τάφον τῆς βασιλίσσης τῆς Οὐρ Σχούμπαντ, μαρτυροῦν τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας.

Ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Οὐρ κατεῖχον μόρφωσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν οἰκιῶν των, ὅπως ἀποδεικνύουν αἱ ἐνεπίγραφοι πλάκες, αἱ ὁποῖαι ἀνευρέθησαν. Ὑμνοὶ λειτουργικοί, κείμενα ἱστορικά, ἀριθμητικὴ, μαθηματικὰ καὶ ἀστρονομία ἀκόμη, εἶναι τὸ περιεχόμενον των. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, θὰ παραπέμφωμεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν πάσης προσοχῆς ἀξίαν, μελέτην τοῦ κ. Α. Σ. Ἀ ν α σ τ α σ ι ἄ δ ο υ «Ἱστορία τῶν Μαθηματικῶν παρὰ τοῖς Μεσοποταμίαις», δημοσιευθεῖσαν προσφάτως εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἑλλ. Μαθηματικῆς Ἐ-

ταιρείας (τεῦχος Β', Γ', τοῦ 1939).

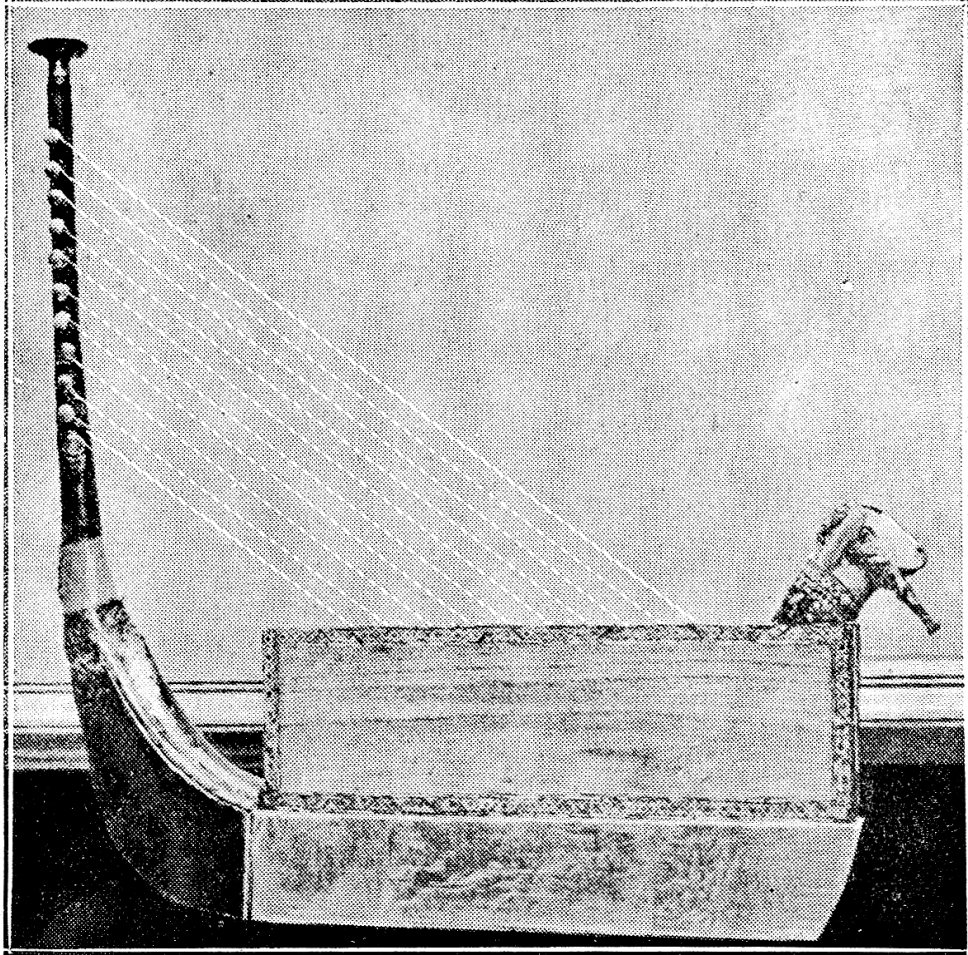
Δὲν θὰ συνεβουλεύαμεν τὸν μὴ κατέχοντα ἐπαρκῶς ἀνώτερα μαθηματικὰ, νὰ καταπιασθῇ με τὴν μελέτην τῶν μαθηματικῶν προβλημάτων, με τὰ ὁποῖα ἠσχολοῦντο οἱ μαθηματικοὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς χώρας ἐκείνης, ὅπως ἀποδεικνύουν πλάκες με μαθηματικούς ὑπολογισμοὺς πού δεικνύουν καταπληκτικὴν, ὄντως, ἀνάπτυξιν τῶν μαθηματικῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς Οὐρ διεκρίνετο διὰ τὴν τελειότητά του. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου Χαμουραβῆ ἰδρυθεῖσα βιβλιοθήκη ἦτο μοναδική.

Ἀλλὰ ἀνεξαρτήτως τῶν μαθηματικῶν, τὸ περιεχόμενον τῶν ἐνεπιγράφων πλακῶν πού ἀνεκαλύφθησαν, μᾶς εἶναι κατὰ τοῦτο πολύτιμον, διότι μᾶς παρέχει μερικὰς πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς διαφωτίζουν ὡς πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ Ἀβραάμ. Ἐν πρώτοις τὸ ὄνομα Ἀβραμ, ἀπάντᾳ συχνὰ εἰς συμβόλαια καὶ ἄλλα ἔγγραφα τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐκεῖ. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι, ὅτι αἱ πλάκες αὐταὶ μᾶς βοηθοῦν νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποίαν ἔζησεν ὁ Ἀβραάμ σύμφωνα με τὴν Ἀγ. Γραφήν (περὶ τὸ 2000 π. Χ), εἶναι ἀπολύτως ἀκριβής. Ὅπως εἴπομεν, ἀνεκαλύφθησαν καὶ μερικαὶ πλάκες, τῶν ὁποίων τὸ ἀστρονομικὸν περιεχόμενον διὰ τῶν ἐρευνῶν τῶν ἐιδικῶν κατωρθώθη νὰ καθορισθῇ. Κατωρθώθη δηλαδὴ νὰ ὀρισθῇ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον ἤκμασε σειρὰ ὀλόκληρος βασιλέων τῶν Βαβυλωνίων, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ περίφημος νομοθέτης καὶ βασιλεὺς τῶν Βαβυλωνίων, ὁ γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα Hammurabi. Φαίνεται, οἱ ἐιδικοὶ συμφωνοῦν πλέον, ὅτι ὁ Hammurabi οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἀμραφὲλ τὸν ὁποῖον ἡ Ἀγία Γραφή ἀναφέρει ὡς βασιλεύοντα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀβραάμ. Ἰδίως ἐνδιαφέροντα εἶναι ὅσα λέγει, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἐπιστήμων τῆς αὐθεντίας τοῦ Langdon εἰς τὸ ἔργον του Semitic Mythology. Ὅποιος θέλει, τώρα, νὰ λάβῃ μίαν ιδέαν περὶ τοῦ πῶς ἔγιναν οἱ ἀστρονομικοὶ αὐτοὶ ὑπολογισμοί, (βασιζόμενοι, ἰδίως, εἰς τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ πλανήτου Ἀφροδίτη, παρατηρήσεις πού διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν), ἄς διαβάσῃ τὸ βιβλίον τῶν Langdon καὶ Fothering-

Χρυσᾶ δοχεῖα, ἀνευρεθέντα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Οὐρ, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 3500-3150 π. Χ.

(ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ch. Marston).

Κιθάρα με ἕνδεκα χορδάς, ἡ ὁποία εὑρέθη εἰς τὰς ἀνασκαφάς τῆς Οὔρ, εἰς τὸν τάφον βασιλίσσης.

(ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ch. Marston)

ham, The Venus Tablets of Ammizaduga.

Ἄλλὰ μόνον ἡ Οὐρ; Ἀρχαιολόγοι, ὅπως ὁ Albright (The Archaeology of Palestine and the Bible) μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ὄλαι αἱ πόλεις τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἡ Γένεσις ὅτι ὑφίσταντο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραάμ, πράγματι ὑφίσταντο καὶ δὴ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν (2000—1600 π. Χ.). Συχέμ, Βαιθήλ, Ἀϊέ, Σαλήμ, Γέραρα, Δεδάν, ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἴσως ὁ ἀναγνώστης τῆς «Γενέσεως» πηδᾷ χωρὶς νὰ τοὺς ἀποδίδῃ προσοχὴν, τώρα ἐμφανίζονται ἐκ νέου, διὰ νὰ ἀποδείξουν μέχρι πάσης λεπτομερείας τὴν ἀλήθειαν τῶν περιγραφῶν ποὺ μᾶς δίδει ἡ «Γένεσις».

ΚΑΙ ΜΙΑ "ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ,"

Εἶναι λυπηρὸν, ὅτι ὁ χαρακτήρ τοῦ περιοδικοῦ τούτου δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθωμεν εἰς περισσοτέρας λεπτομερείας, τόσον μᾶλλον, ὅσον θὰ χρειασθῆ νὰ διαθέσωμεν χῶρον καὶ διὰ τινὰς εἰκόνας, ποὺ δείχνουν παραστατικώτατα τὸν πολιτισμὸν ὁ ὁποῖος, συμφώνως πρὸς τὰς ἀφηγήσεις τῆς Γραφῆς καὶ εἰς πείσμα τῶν διαβεβαιώσεων τῶν «κριτικῶν» τῆς Γραφῆς, ἤκμαζεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀβραάμ. Δὲν ἠμποροῦμεν ὅμως νὰ κλείσωμεν τὸ ἄρθρον τοῦτο, πρὶν ἀναφέρωμεν ἕνα ἀκόμη χαρακτηριστικὸν περιστατικόν:

Εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Γραφῆς εἶναι, ἴσως, γνωστὴ μία ἀφήγησις τῆς Γενέσεως (κεφ. ΙΔ', 1—12) περὶ μιᾶς μάχης μετὰ πέντε βασιλέων τῆς περιοχῆς τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρων, σχετικῶς πρὸς αἰχμαλωσίαν τοῦ Λὼτ καὶ ἀπελευθέρωσίν του ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ. Ἀξιίζει τὸν κόπον νὰ παραθέσωμεν ἐδῶ τὴν σχετικὴν περικοπήν:

Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῇ Ἀμαρφᾶλ βασιλέως Σενναάρ, καὶ Ἀριὼχ βασιλέως Ἐλλασάρ, Χοδολλογομὸρ βασιλεὺς Ἐλάμ καὶ Θαργάλ βασιλεὺς ἐθνῶν ἐποίησαν πόλεμον μετὰ Βαλλὰ βασιλέως Σοδόμων καὶ μετὰ Βαρσά βασιλέως Γομόρρας καὶ μετὰ Σενναάρ βασιλέως Ἀδαμὰ καὶ μετὰ Συμοθὸρ βασιλέως Σεβωείμ, καὶ βασιλέως Βαλάκ (αὕτη ἐστὶ Σηγῶρ). πάντες οὗτοι συνεφώνησαν ἐπὶ τὴν φάραγγα τὴν ἀλυκὴν (αὕτη ἡ θάλασσα τῶν ἁλῶν). δώδεκα ἔτη αὐτοὶ ἐδούλευσαν τῷ Χοδολλογομὸρ, τῷ δὲ τρισκαίδεκάτῳ ἔτει ἀπέστησαν. ἐν δὲ τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ ἔτει ἦλθε Χοδολλογο-

μὸρ καὶ οἱ βασιλεῖς μετ' αὐτοῦ καὶ κατέκοψαν τοὺς γίγαντας τοὺς ἐν Ἀσταρῶθ καὶ Κιρναίν, καὶ ἔθνη ἰσχυρὰ ἅμα αὐτοῖς καὶ τοὺς Ὀμμαίους τοὺς ἐν Σαυῆ τῇ πόλει καὶ τοὺς Χορραίους τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι Σηείρ, ἕως τῆς τερεβίνθου τῆς Φαράν, ἣ ἐστὶν ἐν τῇ ἐρήμῳ. καὶ ἀναστρέψαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως (αὕτη ἐστὶ Κάδης) καὶ κατέκοψαν πάντας τοὺς ἄρχοντας Ἀμαλήκ καὶ τοὺς Ἀμορραίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀσασονθαμάρ. ἐξῆλθε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων καὶ βασιλεὺς Γομόρρας καὶ βασιλεὺς Ἀδαμὰ καὶ βασιλεὺς Σεβωείμ καὶ βασιλεὺς Βαλάκ (αὕτη ἐστὶ Σηγῶρ) καὶ παρετάξαντο αὐτοῖς εἰς πόλεμον ἐν τῇ κοιλάδι τῇ ἀλυκῇ, πρὸς Χοδολλογομὸρ βασιλέα Ἐλάμ καὶ Θαργάλ βασιλέα ἐθνῶν καὶ Ἀμαρφᾶλ βασιλέα Σενναάρ καὶ Ἀριὼχ βασιλέα Ἐλλασάρ, οἱ τέσσαρες βασιλεῖς πρὸς τοὺς πέντε. ἡ δὲ κοιλάς ἡ ἀλυκὴ, φρέατα ἀσφάλτου. ἔφυγε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων καὶ βασιλεὺς Γομόρρας καὶ ἐνέπεσαν ἐκεῖ, οἱ δὲ καταλειφθέντες εἰς τὴν ὄρεινὴν ἔφυγον. ἔλαβον δὲ τὴν ἵππον πᾶσαν τὴν Σοδόμων καὶ Γομόρρας καὶ πάντα τὰ βρώματα αὐτῶν καὶ ἀπῆλθον. ἔλαβον δὲ καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ Ἀβραμ καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτοῦ καὶ ἀπώχοντο ἦν γὰρ κατοικῶν ἐν Σοδόμοις.

—Λοιπὸν, αὕτη πάντως ἡ ἀφήγησις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀληθής! Ἡ πορεία αὕτη τῶν βασιλέων πρὸς τὴν Νότιον Παλαιστίνην δὲν ἔλαβε χῶρον διότι ἀπλούστατα, ἦτο διὰ λόγους φυσικοὺς ἀδύνατος τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην!

Εἶναι πρὸς τιμὴν ἐνὸς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζαν αὐτά, τοῦ ἀρχαιολόγου Albright, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὡς συμπέρασμα τῶν ἀνασκαφῶν ποὺ ἔκαμε καὶ τῶν ἐπιτοπίων ἐρευνῶν ἀναφέρει τὴν διάψευσιν τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς. Ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶχα ὑποστηρίξει, μᾶς λέει στὸ βιβλίον του «The Archaeology of Palestine and the Bible», ὅτι ἡ πορεία αὕτη, εἶναι ἡ καλυτέρα ἀπόδειξις, ὅτι ἡ σχετικὴ ἀφήγησις τῆς Γενέσεως εἶναι μυθώδης. Καὶ ὅμως τὸ 1929 ἀνεκαλύφθησαν στήλαι μεγάλαι, χρονολογούμεναι ἀκριθῶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, (ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραάμ κατὰ τὴν Γραφήν) ποὺ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν πορείαν τῶν βασιλέων, ποὺ ἀναφέρει ἡ Γένεσις ὅπως τὴν περιγράφει ἡ σχετικὴ περικοπή!

ΟΥΜΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΣΚΕΨΙΣ

Ένας από τους πιο εύχυμους καρπούς της αναγεννήσεως έθεωρήθηκε ο ούμανισμός, γιατί εστάθηκε το λαμπρότερο δείγμα της έλευθερίας της σκέψεως και του ρασιοναλισμοῦ. Απαλλαγή από τα δεσμά και τις προλήψεις της χριστιανικῆς ήθικῆς, πέταγμα κάθε μεταφυσικῆς, ένδιαφέρον για τόν άνθρωπο και τή γῆ πού πατοῦσε, επίγειες κατακτήσεις πού θά προσέφεραν παραδεισιακή εὐτυχία, ἴδρυσις ἀληθινῆς κοινωνίας και χίλια δυο άλλα διαμάντια, πού ἦσαν θαμμένα χρόνια όλόκληρα κάτω από τή μεσαιωνική ἀμάθεια...

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

Εἶναι καιρός πιά νά σταματήσει τὸ ὄπιο τῆς θρησκείας, φώναζε ὁ φυσικός τοῦ 19ου αἰῶνος, και νά δώσουμε στὸν ἄνθρωπο νά καταλάβη τὴν ἀξία του και νά ἐκτιμήσῃ τὴν φωνή τῆς λογικῆς. Γιατί νά κουραζώμαστε μὲ ἀποδείξεις τῆς «ὑπερφυσικῆς δημιουργίας», ἀφοῦ ἔχομε στὰ χέρια μας τὴν ἴδια τὴν φύσι και μπορούμε νά τὴν ὑποτάξωμε, ὅταν τὸ θελήσωμε; Κι' ἀφοῦ ὅλα τὰ κοσμικὰ φαινόμενα ἀποκτοῦν τὴν ἀξία τους, ὅταν περάσουν ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ και πάρουν ἐκεῖ μέσα θέσι (esse in solo intellectu), τὸ μεγαλύτερο φαινόμενο τῆς δημιουργίας, ὁ ἄνθρωπος, ἔπρεπε νά πάρῃ κι' αὐτὸς τὴ θέσι του μέσα στὴ διάνοιά μας.

Ἔτσι τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα θά ἔφτιαχναν μιὰ κοινωνία ἀφιερωμένη ἀποκλειστικῶς σ' αὐτά, μακρὰ ἀπὸ τὴς εὐθῦνες τῆς παραδοχῆς ἐνὸς Θεοῦ, πού ἔφερενε πάντα μπροστά στὰ μάτια μας τὴς ἀτέλειες και τὴς ἀδυναμίες μας. Καὶ ἡ συνέπεια προχωρεῖ. Ἄντὶ τῆς χριστιανικῆς μεταφυσικῆς, πού βάζει κάπου ἄλλοῦ τὸ κέντρον τοῦ βάρους, ὁ οὔμανισμὸς ἔβαλε για σκοπὸ τὴν ὑπερδημιουργία, πού θά ἦταν ἀποκλειστικὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου. Θά ἀναπτύξωμε τὴς ἀνθρώπινες ἰκανότητες, θά καλυτερεύσωμε τὴς βιωτικῆς συνθῆκες, θά κάνωμε ἀνθρώπινῃ ἐπιστημονικῇ ήθικῇ, θά

δημιουργήσωμε καινούργιους δεσμοὺς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, θά... θά...

“ΟΡΘΟΣ ΛΟΓΟΣ,, ΚΑΙ ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΗΜΑΤΑ

Ἄν στὸ ὄνειρο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου παίρῃ διαζύγιο μὲ τὴν πραγματικότητα, ἡ Ἄναγέννησις φαίνεται πὼς ἔζησε ἀρκετὰ χρόνια ὄνειροπαρμένη μ' ὅλη τὴν ἄνθησι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Σὲ λίγες ἐποχῆς ἡ λογικὴ δέχθηκε τόσα πλήγματα, ὅσα στὴν Ἄναγέννησι. “Ὅσο κι' ἂν φαίνεται παράξενο, ὁ ὀρθὸς λόγος δὲν γεμίζει ἔξ ὀλοκλήρου τὴν ἐποχὴ τῆς Ἄναγεννήσεως, κι' ἂς εἶναι καύχημά της. Ἔχει μέσα της ἕνα πλῆθος ἀπὸ ἀντιφάσεις, πού στὸ τέλος μπορεῖς νά τὴν ἀναφέρῃς ὡς ἕνα ἐπιχείρημα ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Εἶναι μοιραῖο φαίνεται, ὅταν ἡ λογικὴ ὀδηγῆται κι' ἀπὸ ἄλλες δυνάμεις και θέλωμε σώνει και καλὰ νά τὴν βάλωμε πρώτη στὴ γραμμῇ, νά σκοντάφτῃ και πρώτη. Ἡ Ἄναγέννησι ἐπρόβαλε μέσα ἀπὸ τὰ σκοτάδια σὰν τὴν πεντάμορφη πριγκίπισσα τοῦ παραμυθιοῦ, μὲ τὸ λαμπρὸ φωτοστέφανο τῆς νίκης τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως πάνω στὰ μυστήρια τοῦ σύμπαντος. Καὶ γύρω της μαζευτήκανε φανατικοὶ οἱ ἀγωνισταὶ και τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα φούντωσε για τὸν ἀγῶνα τοῦ οὔμανισμοῦ. Βάλετε στὴ θέσι τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπο και τραβήξετε μπροστά, φώναζαν τὰ «φωτισμένα» μυαλά, ζαλισμένα ἀπὸ τὴς ἐκτυφλωτικῆς λάμπεις τῶν πυροτεχνημάτων τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Και τὸ ἀποτέλεσμα; Ἐνας νέος πύργος τῆς Βαβέλ. Πολίται τὴν οὔμανιστικῆς κοινωνίας μὲ ἀλγεβρικοὺς ἀριθμοὺς στίς πλάτες των, ζητοῦσαν λίγη εὐσπλαγχνία και ἔλεος για τὴς κνηγημένες ψυχῆς των στὸ ἀπέραντο χάος τῆς καινούργιας ἰδανικῆς κοινωνίας.

Στεῖρα και ἄγονη λοιπὸν ἡ Ἄναγέννησις; Ὅχι βέβαια! Ἄς μὴ σπεύσῃ νά χαμογελάσῃ εἰρωνικὰ ὁ πρωτοπόρος ὀπαδὸς τῆς «ἐλευθέρως σκέψεως» για τὴν «μεσαι-

ωνική» μου νοοτροπία. Ἡ Ἀναγέννησις ἦταν, φυσικά, ἓνα ἀξιόλογο πνευματικὸ σκίρτημα, πού, ὅμως, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἔκοψε τὴν συνέχεια μὲ τοὺς ἀληθινούς θησαυρούς τῆς ψυχῆς, δὲν μπόρεσε νὰ ξεφύγῃ τὴν αὐθαιρεσία οὔτε, φυσικά, τὶς συνέπειες τῆς αὐθαιρέσιος. Θαυμάσιο, μὰ ἀνερμάτιστο καράβι, σκάλωσε στὰ ρηγά. Ἡ τραγικὴ μοῖρα τῆς ἀποστασίας!

ΞΕΝΑ ΥΛΙΚΑ

Ἡ μάχη μὲ διαφορετικὰ ὄπλα ἀπὸ ἐκεῖνα πού διαθέτει ὁ ἀντίπαλος σοῦ δίνει τὴν εὐχάριστη ἐλπίδα τῆς νίκης. Μὲ χίλια-δύο στολίδια τῆς παραστρατημένης ἐλευθερίας (πού τὴν ἀντέταξαν στὴν ἔννοια τῆς ὑποταγῆς) ἔφτιαξαν τὸ μαγικὸ καθρέφτη πού θάβλεπε μέσα τὸ εἶδωλό του μὲ περισσὴ αὐταρέσκεια ὁ νέος ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Στὴν ἀρχὴ τίποτε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, κατόπιν, ἐκεῖ πού σταματᾷ ἡ ἐμπειρία—βλέπετε κάπου σταματᾷ κι' αὐτὴ—ἀρχίζει ἡ διαλεκτικὴ. Φτιάνομε τὴν κοσμοθεωρία τοῦ νατουραλισμοῦ κι' ἐκεῖ μέσα ἄνετα πιά μπορεῖ νὰ κινηθῇ ὁ οὐμανισμὸς σὰν πρακτικὴ ἐκδήλωσι τοῦ νέου πνεύματος.

Καὶ ὁ θεωρητικὸς τῆς ἐποχῆς ἐθαύμαζε τὸ στέρεο οἰκοδόμημα. Κι' ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα. Τὸ οἰκοδόμημα ἔγινε μὲ δανεικὰ ὑλικά, πού ἀνακατεύθησαν μὲ ξένα καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ ἀνθέξῃ στὸ χρόνο. Τὰ πιὸ πολύτιμα ὑλικά στὸ οἰκοδόμημα πού ὠνομάσθηκε οὐμανισμὸς τὰ ἔδωκε ὁ Χριστιανισμὸς.

Αὐτὸ ὑποστηρίζει σ' ἓνα καινούργιο ἐνδιαφέρον βιβλίον τοῦ «La pensée au moyen âge» ὁ Paul Vignaux. Ὁ μεσαιὼν, ὡς πνευματικὸς σταθμὸς, ἐθεωρήθη ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἐποχὴ σκότους καὶ ἀμαθείας. Κι' ὁ καθένας ἐλογάζιαζε τὸν ἑαυτό του εὐτυχῆ, πού δὲν ἔζησε σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ σκοταδιοῦ. Σ' ἓνα ἑλληνικὸ βιβλίον, πού ἔχω μπροστά μου, διαβάζω τὰ ἑξῆς φοβερὰ πράγματα γιὰ τὴ σκέψι κατὰ τὸν μεσαιὼνα: «Ἡ σκέψις εἶχε καταδικασθῆ εἰς νέκρωσιν. Ἡ Ἁγία Γραφή ἐθεωρήθη πηγὴ πάσης γνώσεως καὶ πάσης ἀληθείας, καταβαλλομένης ἀγωνιώδους προσπαθείας, ὅπως συμμορφωθοῦν τὰ πορίσματα τῆς ἀρχαιοελληνικῆς φιλοσοφίας πρὸς αὐτήν».

Καὶ ὅμως ἡ φυσικὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους, πού κυριαρχεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχαία κληρονομία στὸ μεσαιὼνα, πλησιάζει πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ γίνεται χρήσιμη, ἀπαραίτητη βάσις γιὰ τὴν ἰσορροπία στὸν ἄνθρωπο. Ἀντὶ τοῦ τρομεροῦ ἀγῶνος τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ φύσι, παρουσιάζεται ἡ συνεργασία πνεύματος καὶ ὕλης, πού ὀδηγεῖ στὴν ἀρμονία καὶ τὴν ἰσορροπία μὲ τὴν ἐλεύθερη ὑποταγὴ τῆς ἀνθρωπίνης στὴ θεϊκὴ φύσι.

Ἡ ΔΙΑΝΟΗΣΙΣ ΚΑΙ Ἡ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ

Δὲν εἶναι σωστό, μᾶς λέει ὁ Vignaux, νὰ κρίνομε μιὰ ἐποχὴ μὲ τὴν δική μας προοπτικὴ. Κάθε ἐποχὴ ἔχει τὰ ιδιαίτερά της χαρακτηριστικά, χαρακτηριστικά πού τὰ ὑπαγορεύουν λόγοι ζωτικοὶ καὶ ἀναπόφευκτοι. Καὶ τὰ ιδιαίτερα αὐτὰ χαρακτηριστικά δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττουν, ἀν δὲν θέλωμε νὰ εἴμεθα ἐπιπόλαιοι ἄνθρωποι. Ποτέ σου δὲν θὰ ἐκπλαγῆς, ἀν, πηγαίνοντας νὰ μελετήσης τὰ ἥθη μιᾶς πολιτείας, ἰδῆς τοὺς ἀνθρώπους τῆς νὰ φορᾶνε ἀλλοιώτικα ροῦχα ἀπὸ τὰ δικά σου καὶ τῶν ἄλλων. Τὸ ἀντίθετο θὰ ἐσήμαινε ἀρχοντοχωριατισμὸ. Δὲν ἔχομε σκοπὸ νὰ παρουσιάσωμε ἐδῶ τὴ δικαίωσι τοῦ μεσαιωνοῦ. Αὐτὸ εἶναι ἄλλη ὑπόθεσις. Ἄλλ' ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ ἄνθρωπος, καὶ μάλιστα ὁ Εὐρωπαῖος, ἀντιμετώπιζε τὸ ὑπερφυσικὸ ἀπὸ μιὰ ἐντελῶς καινούργια ἄποψι, καί, ἐπομένως, πολὺ φυσικά, μὲ ἓνα ξεχωριστὸ ζῆλο. Ἡ σχέσις τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως μὲ τὴν πίστι ἀπασχολοῦσε τὸν ἄνθρωπο—καὶ οἱ ὁπαδοὶ τῶν «δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου» θὰ παραδεχθοῦν, βέβαια, ὅτι ἡ ἀπασχόλησις αὐτὴ ἦταν, στὸ τέλος-τέλος, δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μεσαιωνοῦ. Ὅπως ἐπίσης δικαίωμά του—τοῦλάχιστον—τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ τακτοποιήσῃ τὴν ἱεραρχία μεταξὺ ἀνθρωπίνου μυαλοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ Ἀπειρου, ἀκόμα νὰ βγάλῃ καὶ νὰ διατυπώσῃ τὶς συνέπειες μιᾶς τέτοιας ἱεραρχίας.

Αὐτὲς τὶς συνέπειες διέτύπωσε ἡ μεσαιωνικὴ διανόησις. Philosophia auctilla theologiae. Nemo intrat in coelum nisi per philosophiam. Ξέρουμε πιά ἐκεῖνο πού λείπει ἀπὸ τὴ φύσι γιὰ τὴν ὑπερφυσι-

κή τελειοποίησι. Ἐάν δὲν πιστεύης δὲν πορεῖς νὰ καταλάβῃς τίποτε, ἔλεγε ὁ Ἄνσελμος (*).

Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος διαθέτει μιὰ ἐξαιρετική δύναμι γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸ του, τοὺς ἄλλους καὶ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, πὺ χωρὶς τὸν Θεὸ θὰ τοῦ ἦσαν ξένα καὶ ἀκατάληπτα. Ὁ Θεὸς *idem est principium essendi et cognoscendi* καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι παντογνώστης, ἀλλὰ διαθέτει τὴν «ἐνεργὸ νόησι» καὶ τὴν «λανθάνουσα νόησι». Μὲ τὴν πρώτη φθάνει σ' ἓνα σημεῖο μονάχα τῆς γνωριμίας τῶν πραγμάτων, μὲ τὴ δεύτερη, καθαρὴ θεϊκὴ λειτουργία, καταλαβαίνει τὸ βάθος τῆς ἀλήθειας καὶ τὶς ψυχὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων (Θωμᾶς Ἀκινᾶτος, Αὐγουστίνος).

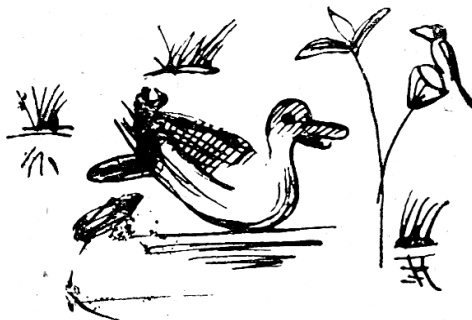
ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΟΥΜΑΝΙΣΜΟΣ

Ἡ θεωρία αὐτὴ τῆς γνώσεως δίνει ἀξία στὴ Φύσι καὶ συνεπῶς καὶ στὸν ἄνθρωπο, ὅπως ἀνέπτυξε ὁ περίφημος ἀντίπαλος τοῦ Ἀκινᾶτου Duns Scot. Σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ βαθύτερη ἔννοια τοῦ μεσαιωνικοῦ οὔμανισμοῦ, γράφει ὁ Paul

Vignaux. Κι' ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν περίφημη ψυχολογικὴ τριάδα *mens, notitia, amor*, (πνεῦμα, γνῶσι, ἀγάπη), ὅπως ἔλεγαν τότε, δημιουργοῦνται ὠρισμένα βάρη καὶ ὑποχρεώσεις στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, γιὰ νὰ ἱκανοποιοῦνται οἱ ψυχολογικὲς τοὺς ἀνάγκες. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὺ ὁ ἄνθρωπος ἐπιστρέφει στὴ θεότητα, γράφει ὁ Bergson, βλέπει μέσα του μιὰ μονάχα κίνησι ἐκεῖ πὺ πρὶν ὑπῆρχαν δυὸ ἀντίθετες. Ἔτσι βλέπει καὶ τὸν διπλανό του μὲ τὴ σωστὴ ἀντίληψι τῆς ἀξίας του, πὺ θὰ δημιουργήσῃ καὶ κοινωνικοὺς νόμους.

Καὶ τὸ συμπέρασμα; Μά, τὸ γνωστό, δοκιμασμένο συμπέρασμα, πὺ ἐπαληθεύει μιὰ φορὰ ἀκόμα: Ὅ,τι ἐκράτησε ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ ὁ οὔμανισμός, αὐτὸ στέκεται σὰν στολίδι τοῦ ἀνεκτίμητο καὶ σὰν πολῦτιμος θῆσαυρός γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅπου ὁ οὔμανισμός αὐτὸς ἐζήτησε νὰ ἀρνηθῇ καὶ νὰ πετάξῃ τὸν Χριστιανισμὸ, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀναρχία καὶ τὴν καταστροφὴ.....

(*) Αὐτὸ ἄλλως τε τὸ λέγει καὶ ἡ Γραφή: «Ἐάν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε» (Ἡσ. 7, 9).

ΑΥΤΑΠΑΤΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

I

Μέσα στην ατμόσφαιρα τής κοινωνικής ζωής, ζυμωμένοι μαζί της, υπάρχουν διάχυτοι κάποιοι ήθικοι νόμοι, νόμοι βασικοί, που ρυθμίζουν την ζωή ατόμων και κοινωνιών. Τους κατηγορούν συνήθως για την ηλικία τους—είναι αλήθεια πως αιώνες πολλοί τους έχουν υποβάλει στη δοκιμασία τους. Έχουν επίσης το μειονέκτημα ότι δεν άρέσουν εκ πρώτης όψεως και ότι η φύσις των είναι τέτοια, ώστε ο άνθρωπος νομίζει ότι θα μπορέσει να ξεφύγει την τιμωρία, αν τους παραβή. «Δεν βαρυνέσαι, θα ξεφύγεις» σκέπτεται ο ένας και ο άλλος. Και ξεφεύγει με την ιδέα, ότι οι νόμοι αυτοί οι αιώνιοι επιμύθησαν στον άνθρωπο αυτόν προσωπικώς, τουλάχιστον.

Αυτή όμως η αντίληψις είναι μία ψευδαίσθησις, μία αυταπάτη. Κι' έτσι βλέπει κανείς τον άνθρωπο, που προσπάθησε να τους παραβή, να καταστρέφη όλη τή ζωή του! Πάει να «γλυτώσει» από κάτι, που το φαντάζεται δυσάρεστο γιατί εμφανίζεται ως «θυσία» (κατά βάθος κάθε άλλο παρά δυσάρεστο είναι), και καταλήγει.... να υφίσταται, εφ' όρου ζωής πολλές φορές, ένα δλόκληρο μαρτύριο, τις συνέπειες τής λιποταξίας από τον ίδιο δρόμο. Τραγική αλήθεια, με τις οδυνηρές της συνέπειες, αφροσύνη. Και όμως η αφροσύνη αυτή είναι εξαιρετικά διαδεδομένη. Και ένα θέμα όπου η αφροσύνη αυτή δείχνεται στην πειο τραγική της μορφή, είναι το κρισιμώτερο ίσως για τή ζωή του ανθρώπου ζήτημα, ή υπόθεσις του γάμου.

II

Υπάρχουν πολλοί—υπήρξαν μάλλον, γιατί και ή αποψις αυτή ανήκει στο παρελθόν—που άρνήθηκαν όλως διόλου την αξία του γάμου ως θεσμού, και τον έθεώρησαν ένα από τα «δεσμά» που εμπόδιζαν την «ελευθερή» ζωή. Άλλα δεν πρόκειται γι' αυ-

τούς τώρα. Το πρόβλημα είναι γενικώτερο. Γιατί κι' από εκείνους που δεν τολμούν να άρνηθούν στη θεωρία την ιερότητα του γάμου, ως ένός θεσμού που αποτελεί βασική προϋπόθεσι για μιá γερή κοινωνία, πόσοι, στ' αλήθεια, δεν νομίζουν πως ο γάμος είναι ένα φορτίο, μία θυσία που όποιος μπορεί θα έπρεπε να την αποφύγει!

Φυσικά δεν πρόκειται εδώ για κάθε περίπτωση άγαμου βίου. Γιατί υπάρχει και ή περίπτωση τής άγαμίας που υπαγορεύεται από άνωτέρους λόγους, τής άγαμίας των ανθρώπων, που εκράτησαν τον εαυτό τους άπερίσπαστο από φροντίδες βιωτικές, για να τον διαθέσουν δλόκληρο στην ύπηρεσία των άλλων. Άλλα αυτές οι περιπτώσεις είναι, φυσικά, εξαιρετικές. Συνήθως ή αποφυγή του γάμου σημαίνει διαφθορά και οι αιτίες της είναι κάθε άλλο παρά άνωτεροι λόγοι.

III

Η σπουδαιότερη δικαιολογία που παρουσιάζεται για την αποφυγή του γάμου είναι ή οικονομική δυσκολία, ή αδυναμία ένός νέου, που σαν τέτοιος είναι οικονομικά ανεξέλικτος, ν' ανταποκριθή στις δαπάνες που θ' απαιτήση το «άνοιγμα σπιτιού». Δεν υπάρχει άμφισβησία πως ένα μεγάλο μέρος αλήθειας κρύβεται μέσα στην αντίρρηση αυτή. Τήν κρίσι, τήν άνεργία, όλα τα δεινά τής συγχρόνου οικονομικής και κοινωνικής ζωής, ο νέος θα τα δοκιμάσει και αυτός κυρίως θα τα υποστή. Όσοι έχουν τρυπώσει σε μιá «θέσι» που τους εξασφαλίζει τον βιοπορισμό τους, βλέπουν βλοσυρά τον νέο που θέλει να βρή κάπου λίγον τόπο και για τον εαυτό του. Είναι λοιπόν αλήθεια πως θάπρεπε να βοηθηθούν οι νέοι, ιδίως όσοι θέλουν να δημιουργήσουν οικογένεια.

Είναι όμως πέρα για πέρα αληθινή αυτή ή δικαιολογία, ή —ας είπούμε—οικονομική; Μία προσεκτικώτερη έρευνα των πραγμάτων, πείθει πως πρέπει να δοθή άρνητι-

κή ἀπάντησις στό ἐρώτημα αὐτό. Γιατί τίς περισσότερες τουλάχιστον φορές, ἐκεῖνος πού θέλει μέ αὐτόν τόν τρόπο νά δικαιολογηθῆ, ἔχει τὰ οἰκονομικά μέσα πού θά τοῦ ἐπέτρεπαν νά δημιουργήσῃ οἰκογένεια. Καί ἂν ἀκόμη ἐξαιρέσωμε τίς περιπτώσεις ἐκεῖνες, ὅπου ἡ οἰκονομική δικαιολογία εἶναι ἐντελῶς ἀστεία, ὅταν δηλαδή αὐτός πού δικαιολογεῖται ἔτσι εἶναι ἱκανός νά δαπανήσῃ, γιά μιὰ βραδυά γλεντιοῦ, ὅσα θά ἀρκοῦσαν γιά νά συντηρηθῆ μιὰ οἰκογένεια ἐπὶ ἓνα δλόκληρο μῆνα—καί δέν εἶναι καθόλου σπάνιες αὐτές οἱ περιπτώσεις—τίς περισσότερες φορές ὑπάρχουν τὰ ἀπαράτητα ὑλικά μέσα γιά μιὰ κανονική διαβίωσι. Ἀλλά λησμονεῖται ὁ ρόλος τῆς συζύγου ὡς οἰκονόμου, ἡ οἰκονομία πού φέρνει μαζί του τὸ νοικοκυριό, τὸ σπίτι. Συνήθως ὁ νέος πού ἀρκεῖται σήμερα σὲ μιὰ κανονική ζωή, τοποθετεῖ ὅλες τίς φιλοδοξίες του γιά λοῦσα καί κοινωνική ἐπίδειξι στήν ἐποχή πού θά πανδρευθῆ. Στὸ γάμο, ὁ ἄνθρωπος αὐτός, βλέπει μιὰ εὐκαιρία νά κάνη κοινωνικό «ἐμφέ», ἔστω καί ἂν καμμιά φορά τὸ ἄνοιγμα τοῦ σπιτιοῦ, μέ τέτοιες συνθήκες, θά δώσῃ στίς ἀπαραίτητες κακὲς γλώσσες εὐκαιρία νά θυμηθοῦν τὸν ἀρχοντοχωριάτη τοῦ Μολιέρου.

Ἐνα ἄλλο, πού κάνη τὸν νέο νά νομίζῃ ὅτι «δέν ἔχει τὰ μέσα γιά νά πανδρευθῆ», εἶναι τὸ ὅτι δέν θέλει μέ κανένα τρόπο νά μοιρασθῆ τὰ ἔξοδα τῆς ζωῆς μέ ἓναν ἢ περισσότερους ἄλλους. Σκέπτεται δηλαδή, ὅτι, τὰ εἰσόδημά του, πού σήμερα τὸ διαθέτει δλόκληρο γιά τὸν ἑαυτό του, θά πρέπη νά καλύψῃ καί τίς ἀνάγκες τῆς συζύγου καί τῶν παιδιῶν. Δέν θά διατίθεται λοιπὸν ὁλόκληρο γιά τὸν ἑαυτό του, καί, ἄρα, θά πρέπει νά περιορισθοῦν μερικὰ ἔξοδα, μερικὲς διασκεδάσεις, κάποια λοῦσα, ἴσως καί μερικὲς δευτερεύουσες ἀνάγκες. Αὐτὴ ἡ θυσία τοῦ φαίνεται δυσάρεστη καί θέλει νά τὴν ἀποφύγῃ, περιμένοντας πάντα τὴν ἐποχὴ πού τὰ οἰκονομικά μέσα «θὰ τοῦ περισσεύουν», ἐποχὴ δηλαδή πού δέν ἔρχεται ποτέ. Αὐτὴ ἡ ἐγωϊστικὴ ἀντίληψις, δέν ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο νά ἐννοήσῃ ὅτι μέ τὴν «θυσία» αὐτῆ, μέ τὸν γάμο, ἔχουν συνδεθῆ καί ὠφελήματα κυριολεκτικῶς ἀνεκτίμητα γιά τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, καί μάλιστα ἐ-

κείνου πού ζῆ μέσα στὴ σημερινὴ κοινωνία. Ὅταν ὅμως ξεφύγαμε ἀπὸ τὴ φυσικὴ τάξι, ὅταν τὴν ἐνοθεύσαμε, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐχρησιμοποίησε τὴν ἐξυπνάδα του γιά νά κατεργαρευτῆ τοὺς ἄλλους, τὸν ἑαυτό του, ὡς κι' αὐτὴ τὴ φύσι, τότε τί θά τὸν σπρώξῃ νά ζητήσῃ τὸν γάμο ὡς σύνολο, μέ τὴ θυσία πού φέρνει μαζί του, μέ τίς ὑποχρεώσεις, τίς ἐγνοιες καί τίς εὐθύνες του; Ἐτσι ἡ διαφθορὰ διώχνει τὸν γάμο κι' αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν κυριώτερη αἰτία τῆς ἀποφυγῆς του.

Δέν εἶναι λοιπὸν μόνον ἡ οἰκονομικὴ δυσκολία πού ἐμποδίζει, δέν εἶναι καὶ αὐτὴ κυρίως. Γιατί ἂν ἡ διαφθορὰ δέν ἐμπόδιζε τὸν νέο, τὸν νέο τῆς σημερινῆς κοινωνίας, νά αἰσθανθῆ τὴν ἀνάγκη νά τακτοποιήσῃ τὴ ζωὴ του μέσα στήν ἱερὴ ἐστία τῆς οἰκογενείας πού θά ἰδρῦσῃ, θά εὕρισκε τότε αὐτὸς μόνος του (ὄχι, βέβαια, σ' ὅλες τίς περιπτώσεις, ἀλλὰ στίς περισσότερες) ὅτι καί τὸ μικρὸ του ἀκόμα εἰσόδημα ἀρκεῖ, ὅταν ἀφεθοῦν κατὰ μέρος τὰ ἀνόητα φούμαρα, γιά τὴ συντήρησι μιᾶς οἰκογενείας, κατὰ τὰ πρῶτα τῆς τουλάχιστον χρόνια. Ἀλλὰ λείπει ὅλως διόλου ἡ διάθεσις τῆς θυσίας, ἀκόμη κι' αὐτῆς τῆς περιορισμένης pro domo sua θυσίας πού χρειάζεται γιά νά συντηρήσῃ κανεὶς δικούς του ἀνθρώπους τὴ γυναῖκά του καί τὰ παιδιὰ του.

IV

Ἀλλὰ θά μπορούσε κανεὶς νά προχωρήσῃ καί παραπέρα, σὲ σκέψεις πού, ἂν δέν μπορούν ν' ἀποτελέσουν κανόνες μέ ἀντικειμενικὴ ἀπολύτως ἐφαρμογὴ, ἔχουν ὅμως μέσα τους μεγάλο μέρος ἀλήθειας. Ἄν οἱ διεφθαρμένες σχέσεις τῆς ἐποχῆς δέν ἀπορροφούσαν ἀπὸ τὸν νέο κάθε ἰκμάδα αἰσιοδοξίας, θάρρους, ἐργατικότητος ἀκόμη, ζωῆς μέ μιὰ λέξι, ἂν ὁ νέος δέν ἔχανε ἐκεῖ ὅλο τὸ περίσσευμα τοῦ καιροῦ του, (καί ὄχι μόνον τὸ περίσσευμα) ἂν δέν διέθετε πρὸς τὴν κατεύθυνσι αὐτῆ ὅλο τὸ κέφι καί τὴν δυναμικότητα πού ἔχουν τὰ νεῖατα, θά ἦταν περισσότερο ἱκανὸς μέσα στὴ ζωὴ καί θά ἦταν τότε ἡ προσδοκία τοῦ γάμου ἓνα σπουδαῖο (γιά τὸν νέο τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα ἴσως) κίνητρο γιά δρᾶσι καί προκοπή. Εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ ἐπίδρασις τοῦ σεξουα-

λικού παράγοντος στὴ ζωὴ τοῦ νέου. Αὐτὴ ἢ δύναμις, ἀπ' τὴν ὁποίαν σήμερα τόσο δεινοπαθεῖ ἢ νεότης ἰδίως, θὰ ἐσπρωχνε πρὸς περισσότερη φρονιμάδα, πρὸς καλύτερη χρησιμοποίησι τοῦ καιροῦ, πρὸς τὴν ἐργατικότητα, τὴν ἀγάπη τοῦ καλοῦ μόχθου πρὸς τὴν εὐσυνειδησία, καί, στὸ τέλος-τέλος, πρὸς περισσότερη τόλμη. Μιὰ πού τὰ νειᾶτα ρέπουν πρὸς ὅ,τι εἶναι ριψοκίνδυνο, θὰ ἐρριψοκινδύνευαν τοῦλάχιστον ὄχι σὲ σκοτεινὲς ἐπιχειρήσεις ψυχικῆς καὶ σωματικῆς καταστροφῆς, ἀλλὰ στὸ τόλμημα ἐνὸς γάμου χωρίς, ἔστω, ὅλα τὰ οἰκονομικὰ ἐφόδια. Καὶ τέτοιες «τρέλλες», ὅταν γίνονται γιὰ νὰ σωθῇ ἢ ὑγεία μιᾶς ψυχῆς, ἔχουν ὅλες τὶς πιθανότητες ὅτι θὰ ἀποδειχθοῦν πολὺ σοφώτερες ἀπὸ μερικὲς «ἐξυπνάδες». Ἀλλὰ τὸ κίνητρο αὐτό, τῆς ἰδρύσεως οἰκογενείας, ἔχει σήμερα ὀλότελα ἀχρηστευθῆ, ἢ μᾶλλον ἔχει διοχτευθῆ (κι' ἐδῶ συνέχεια τῆς διαστροφῆς καὶ τῶν φυσικῶν ἐνστίκτων) σ' ἄλλες ἀνομολόγητες ἐπιδιώξεις. Ὅ,τι λοιπὸν θάπρεπε νὰ σπρώχνῃ πρὸς θετικὴ δράσι καὶ δημιουργία, σκάθει μέσα στὸ βάθος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς φυτεῦει τὴν ἀποκαρδίωσι, τὸν κόρο, τὴ δυστυχία τῆς ἀμαρτίας, τὴν ἀποσύνθεσι.

Ὅσο ὅμως ἡ διαφθορὰ φέρνει τὴν ἀποφυγὴ τοῦ γάμου τόσο, πάλι ἡ ἀποφυγὴ τοῦ γάμου (ἐκείνη, ἐπαναλαμβάνομε, πού δὲν ἔχει ἀνώτερα, ἡρωϊκὰ κίνητρα) αὐξάνει τὴ διαφθορὰ. Ἔτσι δέρνεται ὁ ἄνθρωπος πότε ἀπὸ δῶ καὶ πότε ἀπ' ἐκεῖ, μέσα σ' ἕνα φαῦλο κύκλο. Κι' ὅταν ἀκόμη, μετὰ καιρὸ συνήθως ἔλθῃ καὶ ἡ ὥρα τοῦ γάμου, ὁ γάμος αὐτός (τὶς περισσότερες πάλι φορές), δὲν εἶναι τέτοιος ὥστε νὰ μπορῇ νὰ σταματήσῃ τὸ κακό.

V

Πράγματι, ὁ σημερινὸς νέος, ἐκεῖνος πού ἀντὶ γάμου ἐγνώρισε τὴ διαφθορὰ, παντρεύεται, συνήθως, ἀπὸ τρία, κυρίως, ἐλατήρια. Τὸ πρῶτο εἶναι ἡ περίπτωσις τῆς «πολυφέρνου». Ὅσο κι' ἂν εἶναι δικαιολογημένη ἢ φροντίδα τοῦ νέου νὰ θρῆ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῆς κόρης, πού θὰ κάμῃ γυναῖκα του, κάποια οἰκονομικὴ ἐνίσχυσι στὰ βάρη τοῦ γάμου, δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητη ἢ ὅλως διόλου «ἐμπορικὴ» διάθεσις με-

τὴν ὁποίαν «ἐπιχειροῦν» τὸν γάμο μερικοί. Εἶναι κι' αὐτό, σὲ μεγάλο μέρος, συνέπεια τῆς διαφθορᾶς, γιὰ αὐτὸς πού δέχεται γιὰ ἰσόδιο σύντροφό του ἕνα πρόσωπο ἀνάξιο, τὶς περισσότερες φορές ὑπολογίζει σ' ἄλλες, ἀμαρτωλές, σχέσεις. Ἔτσι κι' ἡ ὑπόθεσις τοῦ γάμου, στάδιο ἱπποτισμοῦ, ἀνωτερότητος, εὐγενείας, μ' ἕνα λόγο καρδιάς, γίνεται γκισὲ τραπεζιτικὸ!

Τὸ δεύτερο εἶναι ἕνας καταναγκασμός, ὅταν κάποια «καπάτσα» κατάφερε νὰ τυλίξῃ τὸν νέο στὰ δίχτυα τῆς. Καὶ στὴν περίπτωσι αὐτῆ, ὅπως καὶ στὴν πρώτη, ὁ γάμος πού ἐπακολουθεῖ, εἶναι ὅμοια θλιβερός καὶ θνησιγενής. Δύο πρόσωπα πού τίποτε κοινὸ δὲν τὰ συνδέει, βρίσκονται καταδικασμένα νὰ ζοῦν τὸ ἕνα δίπλα στὸ ἄλλο ἐφ' ὄρου ζωῆς. Μόλις διαλυθοῦν οἱ καπνοὶ τῆς πρώτης μέθης, τὸ μοιραῖο κράχ ξεσπάει καὶ τρενάρεται ὕστερα σ' ὅλη τὴ διαπασῶν διὰ βίου. Ἡ, στὴν ἐμπορικὴ περίπτωσι, τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ πλοῦτου ὑποχρεώνει σὲ μιὰ ἰσόδια ὑποκρισία, σὰν ἐκείνη πού μᾶς περιγράφει ἀρκετὰ ζωντανά, μὲ εἰκόνας παρμένες ἀπὸ τὴν σύγχρονη ζωὴ, ἡ Marcelle Tinayre, εἰς τὸ βιβλιαράκι τῆς, «Mariage».

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ἡ τρίτη περίπτωσις ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἀηδίασε πειὰ τὴν «ἐλεύθερη» ζωὴ—μπῆκε κάπως καὶ στὰ χρόνια—καὶ θέλει «νὰ μαζευτῇ» κάπου. Διάθεσις δηλαδὴ ὄχι ἀνθρώπου δυνατοῦ πού ἀποδύεται σ' ἕνα ἔργο, ἕναν ἀγῶνα, ἀλλὰ, μᾶλλον, ἀγριμιοῦ πού ζητάει μιὰ γωνιά γιὰ νὰ περάσῃ σὲ ἀπραξία τὶς τελευταῖες του ἡμέρες. Ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι σκοτωμένος ψυχικὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς ἀμαρτίας, δὲν ἔχει νὰ προσφέρῃ στὴ γυναῖκά του καὶ στὰ παιδιὰ, πού προκύπτουν τυχὸν ἀπὸ τὸν γάμο τους, παρὰ τὴν κούρασί του. Αὐτὸ εἶναι ὅ,τι καλύτερο ἔχει. Γιὰ τὴν ὑπάρχουν μέσα του καὶ πολλὰ χειρότερα. Βλέπει λοιπὸν κανεὶς ἔτσι τὸ θέαμα, γέρων πειὰ ἀνθρώπων πού κρατοῦν ἀπὸ τὸ χέρι ἕνα νήπιο καὶ ἀπορεῖ, βέβαια, μὲ τί διάθεσι θὰ ἐργασθῇ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὴν ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ.

Τέτοιος εἶναι συνήθως ὁ γάμος, ὅταν ἡ εὐλογία πού τοῦ δίνει ὁ Χριστιανισμὸς ἀκούεται, ἀπὸ ἐκείνους πού ἀφορᾶ, σὰν κάτι ἀδιάφορο καὶ τυπικὸ.

VI

Δὲν ὑπάρχει, λοιπόν, εὐτυχισμένος γάμος; ὦ, ὑπάρχει! Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ὁ γάμος αὐτὸς εὐτυχισμένος δὲν χρειάζονται πολὺπλοκοὶ συνδυασμοί. Ἀπλῆ εἶναι ἡ εὐτυχία, μᾶς δείχνει ὁ Pierre l' Ermite στὸ βιβλίον του *Le bonheur est simple*. Καὶ ἀπλῆ εἶναι ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τοῦ εὐτυχισμένου γάμου. Τὴν λύσι αὐτὴ μᾶς παρέχει ὁ χριστιανικὸς γάμος. Ὁ χριστιανικὸς γάμος εἶναι ὀλοκληρωτικὸς σύνδεσμος δύο ἀτόμων, σύνδεσμος ποὺ ἀναφέρεται καὶ στὰ δύο στοιχεῖα ποὺ ἀπαρτίζουν τὸν ἄνθρωπο, στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα. Δὲν ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν ὕλικὴ ἀποψὶ τῆς ὅλης ζωῆς μας ὁ Χριστιανισμὸς. Ἀντιθέτως ὁ Χριστιανισμὸς ὑπάρχει ἀκριβῶς ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ σάρκα καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ λύσῃ μὲ τὴ διδασκαλίαν του καὶ τὴ δύναμίν του τὸ δρᾶμα ποὺ δημιουργεῖ ἢ προαιώνια ἀντίθεσις τοῦ πνεύματος μὲ τὴ σάρκα. Βλέπει λοιπόν μὲ χαρούμενο, ἀνοιχτόκαρδο μάτι ὁ Χριστιανισμὸς κάθε χαρὰ-καὶ ὕλική-τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ὀδηγεῖ, ἀκριβῶς, πῶς νὰ μὴ χαθῆ μέσα στὸ ἀπατηλὸ πέλαγος τῶν ἀπολαύσεων αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ τίς πειθαρχήσῃ, ὥστε νὰ χαρῆ τὸ φῶς τοὺς μόνο, χωρὶς νὰ καῖ ἀπὸ τὴ λάμψι τους, ὅπως ἡ γοητευμένη πεταλουδίτσα.

Δὲν ἀφαιρεῖ λοιπόν ὁ Χριστιανισμὸς τίποτε ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ κόσμου, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ γάμου ποὺ τὸν ἀνήγαγε σὲ «μυστήριον». Ἄν ἀφαιρῆ κάτι, αὐτὸ εἶναι τὸ δρᾶμα ποὺ συνδέεται μὲ κάθε κατάχρησι. Ἐκεῖνο ποὺ ἀρνεῖται, εἶναι ἡ προσπάθεια νὰ θεοποιηθῆ (γιὰ νὰ ποῦμε ἔτσι) κάθε τι σαρκικό—στὴν περίπτωσι ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, ἢ σχέσις τῶν δύο φύλων.

Ὅχι μόνο ὅμως δὲν ἀφαιρεῖ καμμιά χαρὰ τῆς ζωῆς ὁ Χριστιανισμὸς, ἀλλὰ καὶ προσθέτει: Σχετικὰ μὲ τὸν γάμο, προσθέτει στὴν ὕλικὴ χαρὰ τὴν πνευματικὴ ἀπόλαυσι τῆς βαθεῖας ἐνώσεως δύο ψυχῶν, ποὺ πραγματοποιεῖται μὲ τὸ γάμο. Αὐτὴ ἡ ἀπόλαυσις εἶναι βέβαια ἀκατάληπτη γιὰ τοὺς πολλούς, ὅπως εἶναι ἀκατάληπτο κατ' ἀνάγκην κάθε τι ποὺ δὲν τὸ ἐδοκιμάσαμε, εἶναι ὅμως (ἂς μὴ βιασθῆ νὰ ἔχῃ ἀντίρρησι ὁποῖος δὲν τὸ ἐδοκίμασε) κάτι ἔντονο, διαρκές, πηγὴ εὐτυχίας σ' αὐτὸν τὸν κόσμον. Στὴν καλύ-

τερῆ του περίπτωσι ὁ κόσμος θὰ δώσῃ τὸν ἔρωτα. Κι' ὅταν αὐτὸς σδύσῃ, μιὰ παγερὴ πνοὴ θ' ἀπλωθῆ στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ νεοσκαρωμένου σπιτιοῦ. Ἐνῶ στὸ χριστιανικὸ γάμο, τότε ἀκριβῶς θὰ δειχθῆ τὸ μεγαλεῖο τῆς ψυχικῆς ἐνώσεως καὶ ἐπικοινωνίας. Αὐτὴ θὰ θρέψῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀνάγκη συντροφιάς. Αὐτὴ θ' ἀποτελῆ τὴν ἀκλόνητη βάση τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτὴ θὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποία θὰ ξεπεταχθοῦν τὰ νέα βλαστάρια.

Ἐνα τέτοιο δῶρο προσφέρει ὁ Χριστιανισμὸς στὸν ἄνθρωπο. Ἐνῶ τόσοι γάμοι γύρω μας εἶναι μόνο τραγικὲς παρωδιὲς τῆς ἐνώσεως αὐτῆς, ποὺ μοναδικό του ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ θυμίζουσι στὸν ἔγγαμο ἄνθρωπο διαρκῶς τί τοῦ λείπει, δηλαδὴ ὅτι τοῦ λείπει ἡ ψυχικὴ συγγένεια καὶ ὁ ψυχικὸς σύνδεσμος ποὺ ξεκουράζει. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος τῆς περὶφημης «σύγχρονης» κοινωνίας ἐπιμένει νὰ καταστρέφῃ ὅλη του τὴ ζωὴ, ὑποφέροντας μαρτύρια ἀληθινά, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴν ὑποστῆ τὴ «θυσία» ἐνὸς χριστιανικοῦ γάμου.....

VII

Καὶ τώρα πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσωμεν μιὰ ἐπίκρισι, ἐπάνω σ' ὅλα αὐτά, ὅσα ἐγράψαμε παραπάνω. Θὰ μᾶς παρατηρηθῆ δηλαδὴ, ἴσως, πῶς ὅλα αὐτὰ εἶναι γνωστά, πῶς τίποτε τὸ νέο δὲν ἀποτελοῦν, πῶς ἀποτελοῦν κοινοτοπιὲς πιά. Μὰ ἐδῶ ἀκριβῶς εἶναι ὁ κόμπος. Ἡ μᾶλλον, ἐδῶ εἶναι τὸ δρᾶμα. Πῶς ὁ ἄνθρωπος χάνεται γιὰτὶ ἀγνοεῖ ἀλήθειες τόσο βασικὲς ποὺ εἶναι πράγματι κοινοτοπία νὰ τίς ἐπαναλαμβάνῃ κανεὶς. Γιατί, ἀλήθεια, τόσες χιλιάδες ὑπάρξεων στὸν κόσμον αὐτὸ ρίχνονται στὴν ἀποτυχία ποὺ ἐξασφαλίζει ἕνας γάμος-παραστράτημα, ἐνῶ εἶναι τόσο βέβαιο καὶ τόσο πασίγνωστο ποὺ ὀδηγεῖ ἕνας τέτοιος δρόμος;

Ἴσως ἴσως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῆ, πῶς αὐτὸς ὁ σκοτισμὸς δὲν εἶναι καὶ τόσο περιέργο φαινόμενο. Ὅταν, τὸσον καιρὸ τώρα, ἰδίως πρὶν ἀπὸ τὸν μεγάλο πόλεμον, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς ὕστερα ἀπὸ αὐτόν, τόση προσπάθεια ἔγινε ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ὀρθολογιστικῆς ἀρνήσεως, γιὰ νὰ ξεπέσουν στὴν συνείδησι τοῦ συγχρόνου πολιτισμένου ἀνθρώπου ἀξίες σὰν τὸν γάμον μὲ τὴν χριστιανικὴν ἐν-

νοια τῆς λέξεως, ὅταν, ἀκόμα, ἡ νεώτερη ἀνθρώπινη κοινωνική ἀτμόσφαιρα ἐγένετο μετὰ τόσες βρωμερές ἀναθυμιάσεις, ὅταν ἡ τέχνη ἐμπῆκε στήν ὑπηρεσία τῶν κατωτέρων ἐνστίκτων, ὅταν ἡ ἀρετή, ἡ πίστις, ἡ αυταπάραγνῆσις ἐγίναν ἀντικείμενο κωμωδίας, τότε—θὰ ἔλεγε κανεὶς—εἶναι περίεργο πῶς γίνονται παραστρατήματα;

“Ὅσο φυσικὴ κι’ ἂν φαίνεται ἡ ἐξήγησις αὐτὴ δὲν ἱκανοποιεῖ ἐντελῶς, δηλαδὴ δὲν ἐρμηνεύει πέρα γιὰ πέρα τὸ τραγικὸ αὐτὸ φαινόμενο. Ἀναφέρεται σὲ μίαν εἰδικὴ μόνον σφαιρα, σὲ μίαν εἰδικὴ μόνον ἐκδήλωσι τῆς ἀποστασίας, μίαν ἐκδήλωσι πού, ὅσο κι’ ἂν δείχνει στήν πειρὸ χτυπητὴ-ἴσως-μορφὴ τῆς τὴν ἀρρώστεια, ὅμως δὲν θὰ ἦταν, αὐτὴ καὶ μόνη, ἱκανὴ νὰ φέρῃ αὐτὸ τὸ κατάντημα, ἂν κάτι ἄλλο, ἀκόμη βαθύτερο, δὲν ἦταν ἢ πραγματικὴ αἰτία τοῦ κακοῦ.

Καὶ ἡ βαθύτερη αὐτὴ αἰτία, εἶναι, πῶς ὁ ἄνθρωπος πού ἐκλείσει τ’ αὐτιά του στὴ φωνὴ τῆς πίστεως, ἔπαθε κάτι: “Ἐχασε σιγὰ σιγὰ κάθε αἰσθημα τοῦ ἱεροῦ μέσα του. Ξερριζώνοντας τὴν πίστι μέσα του, καὶ μαζί με τὴν πίστι ὅ,τι ἔχει ὁ ἄνθρωπος παραπάνω ἀπὸ τῆς τόσες ὀκάδες κρέας, ἔχασε σιγὰ-σιγὰ ὄχι μόνον τοῦτο καὶ ἐκεῖνο τὸ ἱερὸ ἀγαθὸν ἀπὸ μέσα του, μὰ ἔχασε καὶ τὴν δυνατότητα νὰ νοιώσῃ τί εἶναι ἱερὸ καὶ ὄσιο. Καί, πῶς τὸ θέλετε, ὁ γάμος εἶναι κάτι τὸ ἱερὸ. Καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀκούει αὐτὴ τὴ λέξι, «ἱερὸ», καὶ δὲν τὴν καταλαβαίνει, γιὰτὶ τίποτε δὲν βρίσκει μέσα του πού νὰ συνδέῃ τὸν ψυχικὸ του κόσμον μετὰ τὴν ἐννοια αὐτὴ, ἔ, τότε, μὴν ζητᾶτε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ πράγματα ἀδύνατα. Μὴν τοῦ ζητᾶτε νὰ κάμῃ ἔστω καὶ τὴν τόση δὰ θυ-

σία γιὰ κάτι τὸ ἱερὸ, ὅσο κι’ ἂν μετὰ τὸ ἱερὸ αὐτὸ πρόκειται νὰ συνδέσῃ ὅλη του τὴν εὐτυχία.

«Ὁ ἄνθρωπος, εἶναι κάτι τὸ πού πρέπει νὰ ὑπερνικηθῇ». Αὐτὸ τὸ «σλόγκαν» τῆς Νίτσε-Ἰστικῆς φιλοσοφίας ἔχει ἐφαρμογὴ καὶ στὸ θεμέλιο τῆς κοινωνίας, τὸν γάμον, μόνον πῶς ἢ ἐφαρμογὴ αὐτὴ ἔχει ἓνα περιεχόμενο ὅλως δι’ ὅλου διαφορετικὸ ἀπὸ κεῖνο πού μᾶς ἔλεγε ὁ Νίτσε. Ὁ ἄνθρωπος-ῦλη, ὁ ἄνθρωπος-σαρκίον πρέπει νὰ ὑπερνικηθῇ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο-πνεῦμα, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο-ψυχὴ. Καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐνότητος αὐτῆς καὶ τῆς ἱεραρχίας μεταξὺ πνεύματος καὶ σώματος, ἐκδηλώνεται μετὰ τὴν δημιουργία τῆς ἐννοίας τοῦ ἱεροῦ μέσα στὸν ἄνθρωπο.

Ἐδημιουργήθηκε ἡ ἐννοια αὐτὴ τοῦ ἱεροῦ καὶ ὀσίου; Χωρὶς καμμιά δυσκολία ὁ ἄνθρωπος, εἴτε γραμματισμένος εἴτε ἀγράμματος, θὰ νοιώσῃ μέσα του καὶ τὸν θεσμὸ τοῦ γάμου γεμάτο ἀπὸ τὴν ἱερότητα αὐτὴ. Ἐχασε ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐννοια τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ ὀσίου; Δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ καταλάβῃ ποτὲ τί εἶναι ὁ γάμος ὡς θεσμὸς ἱεροῦ καὶ ὀσίου, προωρισμένος νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα σ’ ὅλη του τὴ ζωὴ. Καὶ θὰ ξεγελοῖεται μετὰ διαφοροὺς πειραματισμούς, καὶ θὰ κυτᾶ νὰ ἀποφύγῃ ἐκεῖνο πού θεωρεῖ σὰν δυσάρεστη θυσία, καὶ θὰ περιμένῃ νὰ κοιμηθοῦν—ὡς πρὸς αὐτὸν τοῦλάχιστον—οἱ αἰώνιοι ὑπέρτατοι νόμοι πού διέπουν τὴν ζωὴ, καὶ ἡ τραγικὴ αὐτὴ κωμωδία τῆς ἠθελημένης αυταπάτης θὰ συνεχίζεται, ὡς πού νὰ πῆ στὸν ἄνθρωπο αὐτὸ—ἀναλόγως τῶν ψυχικῶν του προδιαθέσεων—τὸν τελειωτικὸ λόγον, ἢ ὁ “Ἐλεος, ἢ ἡ Νέμεσις...

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Στην πόντα του ψηλού κάβου, εκεί που ολοένα χαρχάριζε ή θάλασσα μέσα σε κουφάλες και βράχια, εκεί είχε βουλιάξει ή κακόμοιρη ή «Αρέθουσα». Γερό σκαρί, καλοστεκούμενο, με καινούργια πανιά, την είχε κάμει σε μιά νύχτα ο Γρέγος σκουπίδι. Τη βρήκε εκεί κοντά στον κάβο και την έτσάκισε. Τί κατάρτια, τί άρμπουρα, τί τιμόνια. Έκει που την έφερεν κατά έξω ένα κύμα, σαν έλαφάκι στον ωμο άγριου κυνηγού, βρόντηξε πάνω στη μύτη του κάβου. Κλώπησε πίσω μαζί μ' άφρους, ξαναχτύπησε στα σκόρπια βράχια, δάρθηκε κει δά μέσα κι' άνοιξε. Πάλι καλά που γλύτωσε το τσουρμο—κι' άς βρισκότανε τώρα ή «Αρέθουσα» φουνταρισμένη στον πάτο, μ' έξη-έφτά όργυιές νερό άπό πάνω της...

Νά, για χάρη της παιδευόντουσαν τώρα καμμιά δεκαριά νοματέοι. Τη νύχτα τρυπώνανε σε κάτι τσαρδιά, πούχανε φτιάξει όπου βρίσκανε άπάγγειο, εκεί δά πέρα που λιμανιάζει, κι' όλη την ήμέρα έρχόντουσαν έδω, κατάκισθα, και παλεύανε με την άφρισμένη της δύναμι, να της πάρουνε πίσω ό,τι ήτανε μπορετό άπ' το κακόμοιρο το καϊκι.

Βουτάγανε άπ' τα βράχια κατακέφαλα, κι' ύστερ' άπό λίγο ξαναφαινότουσαν, βαστώντας πάντα κάτι στα χέρια τους, ό,τι βρίσκανε πρόχειρο στις λίγες στιγμές (ώς τρία-τέσσερα λεφτά της ώρας το πολύ) που μπορούσαν να βαστήξουν την άνάσα τους και να ψαχουλεύουνε μέσα στο καϊκι. Μόλις ξαναφανερώνότανε το κεφάλι στην επιφάνεια—ένα όλάνοιχτο στόμα καλύτερα—ο καπετάνιος, που στεκότανε με μιά βάρκα πάνω άπ' το ναυάγιο, άπλωνε το χέρι, άρπαζε το φορτίο και μαζί με το βουτηχτή τ' άνεβάζανε στη φελούκα.

Κάποια στιγμή που ξαναφάνηκε κεφάλι δίπλα στη βάρκα κι' άκούστηκε ή βαθειά άνάσα όλη άγωνία, ο καπετάνιος άργησε να δώση χέρι. Ο βουτηχτής, που κρατούσε, φαίνεται, κάτι βαρύ, προσπάθησε να το σηκώση, κι' έτσι το κεφάλι ξαναβούτηξε και φάνηκε ένα σακκι μεγαλύτερο άπό το άλλα. Στάθηκε λίγο άπάνω, κι' ύστερα παρουσιάστηκε πάλι ο άνθρωπος, κλωτσώντας, χτυπώντας το νερό, σε πόλε-

μο να βαστήξη το μεγάλο βάρος του τσουβαλιού.

Τέλος καταδέχτηκε ο καπετάνιος ν' άπλώση το χέρι. Κι' ο βουτηχτής τότε, που πιάστηκε άπ' τη βάρκα (κι' ήταν ένα γερό παλληκάρι) έσπρωξε το τσουβάλι του τον άνήφορο, τόσο που τόρριξε κατάμουτρα του καπετάνιου, φωνάζοντάς του με άγανάκτησι:

—Παληγούρουνο!....

Έκείνος άγρίεψε το μούτρο του. Μά ύστερα:

—“Άντε, άντε ρε Μάνο, είπε, έχε χάρη ποδσαι σύ, άλλοιώς θα σκόλαγες στο λεφτό και θα πήγαινε περίπατο το μεροκάματο.

Και στο σκοτεινιασμένο του μούτρο, πνιγμένο σε γένεια και μαλλιά, δυό μάτια θηρίου λάμπανε.

—Και λες πώς θα κάτσω, μωρέ, να βλέπω τα μούτρα σου; Τ' άπάντησε ο Μάνος, γλυστρώντας με σβελτοσύνη κατά έξω.

“Έφτασε στο βράχο, σκάλωσε κι' άνεθηκε.

—“Ελα, ρε Μάνο, κι' έχει γερή μίτζα ή δουλειά! “Άντε γεια σου!

Μά ο νέος δεν άπάντησε. Βρήκε τα ρούχα του κι' έντύθηκε γρήγορα. “Εφυγε κι' όλα, με την όψι άγριεμένη.

—Ρε Νικολή, ρε.... φώναξε ο καπετάνιος σε κάποιον άλλο που πόστιαζε τσουβάλια στη σπεργιά, γι' άντε βρές τονε και κύττα να τονε ξαναφέρης. Είναι κολυμπιστής ο μασκαράς... Για τήρα τσουβάλι που άνέβασε. Πώς δεν πήγε σκαστός!...

Ο Μάνος είχε κι' όλας άλαργέψει. Τράβηξε πάνω, κατά το βουνο. Δεν πήρε μονοπάτι, μόνο άνοιγε δρασκειλιές μεσ' τα όλα, στους άγκαθερούς μπερδεμένους βάτους, στα πουρνάρια, σε ψηλώματα και χαμηλώματα, ίσια μπρός, κατά πάνου, με τα μάτια χαμένα, λαϊμό και κεφάλι όρθό. “Ηθελε να τον ξεγδέρνουν τ' άγκάθια. Κι' έλπριζε πώς κάπου θα βρισκότανε κάτω άπ' τα πόδια του, έτσι καθώς περπάταγε δίχως να κυττάξη, ένας γκρεμνός.

Ψύσαγε άπό κει πάνω άέρας. Και τ' άρεσε. Του φαινόταν πώς άόρατα χέρια τουδιναν χαστούκια. “Ενοιωθε μάλιστα και τα μάγουλά του που κοκκίνιζαν.

“Άκουσε πίσω του μιά φωνή:

—Ρέ Μάνουσοο,.... στάσου ρέ λιεβέντη μου νά σου πῶ, καί δέν μπορῶ τὴν ἀνηφόρα.

Γύρισε καί κύτταξε. Ἦταν ὁ Νικολῆς, καί κούναγε χέρια καί πόδια πολεμῶντας νά περπατᾷ γρήγορα. Τὸν ἐπερίμενε.

—Τί θέλεις;

—Ρέ Μάνο, δίκηο ἔχεις, μὰ μὴν κάνης κι’ ἔτσι. Μὴν ἀπαρατάς τὴ δουλειά...

—Δέν ξέρεις γιατί ἔφυγα...

—Εἶδα. Σ’ ἄφησε ὁ καπτα-Λιάς καί θαλασσοδερνώσουνα τόσην ὥρα μὲ κείνο τὸ μεγάλο σακκί.

—Δέν εἶναι γι’ αὐτό... μωρὲ Νικολῆ, μωρὲ, εἶσαι φαμελίτης ἀνθρώπος, τίμιος, καί θέλω νά στοῦ πῶ νά ξεθυμάνω. Δέν πᾶ νά πνιγῶ ὅποτε θέλει, νά μὴ λερῶνῶ τὴ γῆς! Θαρρεῖς πὼς μὲ νοιάζει; Νά, γι’ αὐτὸ μὲ κυνηγáει κι’ αὐτὸ τὸ παληοτόμαρο, ὁ Λιάς, γιατί βουτάω μέσ’ τὰ ὄλα χωρὶς νά λογαριάζω τὴ ζωὴ μου.

—Τὸ βλέπω, μωρὲ Μάνο μου, πού πᾶς φυρὶ-φυρὶ νά σκοτωθῆς. Κι’ εἶναι κρῖμα... Δέν θέλω νά σὲ παινέσω... Μὰ τέτοια νειᾶτα...

—Τί νά τὰ κάνης τὰ νειᾶτα κι’ οὐλῶ, μωρὲ Νικολῆ, ἅμα νοιώθης πὼς εἶσαι παληοτόμαρο, ἕνα πουλημένο κορμί...

Καί νάχης ὀλοένα μπροστά σου τὸ Λιά, ἐκείνον πού εἶναι ἡ αἰτία αὐτοῦ τοῦ χαλασμοῦ. Μὲ τί μάτια νά τὸν κυττάξω; Μὲ δασκαλεύει, μὲ σέρνει ὀλοένα στοῦ κακό, μ’ ἔμαθε κι’ ἔμένα καί φουμαίρνω χασίσι. Θά καταπτήσω χειρότερος, ἀπὸ δαῦτον, γιατί, πολλὰς φορές, μ’ ἀρέσει ἢ πᾶρα του. Κι’ ὅμως ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸν ἔχει λούσει ἡ λέπρα κι’ ἴσο πᾶει μὲ κολλάει κι’ ἔμένα περισσότερο. Χτικιὸ καί ψώρα μαζὺ μου φαίνεται πὼς ἔχω...

Κι’ ὕστερα εἶναι κι’ ἐκείνο τὸ κακό....
“Ὠχ!...

Κι’ ἐπειδὴ ὁ Νικολῆς τὸν ἐκύτταξε ἰδίως νά καταλαβαίνει, ἐπρόσθεσε, χαμηλώνοντας τὴ φωνή—μέσα στὴν ἐρημιά—κυττάζοντας τὸν μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, ὡς τρελλός:

—Δέν μᾶς ἀκούει κανένας ἄλλος ἐδῶ. Λοιπὸν... θά στοῦ πῶ: Τὴν νύχτα πού τὴν ἐφουντάρησε στανικῶς τὴν «Ἀρέθουσα» ὁ καπτα-Λιάς, γιὰ νά πάρῃ τὴν ἀσφάλεια, μονάχα ὁ Βάσσος, τῆς Λούραινᾶς ὁ γυιός, εἶπε πὼς δέν τ’ ἀρέσαν οἱ μπαγαποντιές καί πὼς θά τὰ μαρτύραγε στὴν ἀσφάλεια. Τότες αὐτὸς ὁ κακοῦργος ὁ καπτα-Λιάς, τὸ ξεπάστρεψε τὸ παιδί—δέν τὸ πήρε ἡ θάλασσα. Κι’ ἐγώ... μ’ ἔβαλε καί τὸν ἐβάσταγα γιὰ νά μὴ φέρῃ ἀντίστασι, δίχως νά ξέρω τί θά τοῦ κάνῃ, καί πρὶν καταλάβω καλά-καλά, τὸν εἶχε κι’ ὄλα μαχαιρώσει στοῦ σκοτάδι. Δέν ἔβγαλε σιμουδιά. Μόνο ἕνα βογγητό...

Ἀναστένανε ἐδῶ ὁ Μάνος. Κι’ ὕστερα γύρισε μὲ μιᾶς κι’ ἔφυγε βιαστικῶς τὸν ἀνήφορο.

Ὁ Νικολῆς σὰ νά τᾶχε χαμένα. Στὸ πρόσωπό του φάνηκε μιὰ λύπησι. Τὸν κύτταξε κάμποσο καθὼς σκαρφάλωνε στὰ βράχια, κι’ ὕστερα, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πήρε σιγὰ τὸν κατήφορο.

*

Εἶχε περάσει μιὰν ἄγρια νύχτα πάλι ὁ Μάνος. Τὸν ἔδειρε ὁ ἀέρας πάνω στὸν ἄγριο λόγγο ἴσαμε τὰ σωθικά. “Ὅ,τι νάχε μέσα του, θὰν τὸ ξεριζώνε. Ὅμως τὸ κακὸ ἐτοῦτο δὲ σειότανε. Ἀτάραχο. Καθὼς καραμπογιὰ κατάμαυρη χυμένη πάνω σ’ ἄσπρο πανί, πού τὸ πότισε κι’ ἔγιν’ ἕνα μαζὺ του. Δὲ γινόταν ἀλλοιῶς. Ἐπρεπε νά σκοτωθῆ. Τέτοιος πού ἦτανε, δέν ἀξίζε νά ζῆ.

Πῆγε ὕστερα στοῦ τσαρδί καί ξάπλωσε κομματί. Ἀπὸ τὴν πολλὴ τὴν κούρασι τὸν πήρε ὁ ὕπνος καί ξελαγάρισε λιγάκι ὁ νοῦς του.

Καί τώρα ἐδῶ πάνω στοῦ θεώρατο μπαλκόνι τοῦ ψηλοῦ κáβου, μπροστά στὴ βουθαλάζη θάλασσα, μὲ τὸ θέαμα τοῦ ἡλίου πού ξεπρόβελνε στ’ ἀντικρυνὰ βουνά, τοῦ φάνηκε πὼς ἠσύχαζε.

Ἄκουσε ἀπὸ μακριὰ τὸν ἦχο καμπάνας: “Ἦτανε Κυριακή.” Ἠρθανε στοῦ νοῦ τοῦ ἄλλοι καιροί, ὅταν ἡ καρδιά του ἦταν ὀλότελα καθαρὴ καί χαρούμενη. Σὰ νά φύσηξε μέσα του ἕνας φρέσκος ἀέρας. Τί ξεγνοιασιά, Θεέ μου, τότες πού ἦταν ἀκόμη καθαρός, τότε πούτανε τὸ καμάρι τοῦ χωριοῦ του! Θυμήθηκε κείνο τὸν καιρὸ. Πῆγε νά κάμῃ τὸ σταυρό του. Ἀλλὰ τὸ χέρι του ἔμεινε στὸν ἀέρα. Εἶχε καί μούτρα νά κάνῃ σταυρό;... Χαμήλωσε τὸ κεφάλι κι’ ἄφησε τὸ χέρι νά πέσῃ.

Τοῦ φάνηκε ὅμως πὼς ἡ κίνησι ἔγινε αὐτὴ στὸν ἀέρα. Εἶδε μάλιστα καί δυὸ μάτια νά λάμπουν ἱκετευτικῶς πρὸς τὰ οὐράνια.

Κι’ ἐκεῖ δά, καθὼς στεκόταν, ἐννοίωσε πὼς κάτι ἄλλαξε μέσα του: Κάτι ἔδεσε κι’ ἔσφιξε τοὺς ἄρμους του. Θυμήθηκε: Χτὲς τὸ βράδυ εἶχε ἰδεῖ τὸν καπτα-Λιά πού κύτταζε κάτω ἀπ’ τὰ φρύδια του ἕναν ἄλλον ἀπ’ τὸ σοῦρμιο, τὸν Κουλούρη. Δέν τ’ ἀρέσε ἡ ματιά του. Σήμαινε κίντυνο. Ὁ Κουλούρης, αὐτὸς ἦταν ὁ δεύτερος πού ἤξερε τὸ στανικὸ φουντάρημα καί τὸ φόνο. Σίγουρα ὁ καπτα-Λιάς τὸν εἶχε γιὰ ἐξέκαμα. Τοῦρθε λοιπὸν τοῦ Μάνου μιὰ ἰδέα: Ἀντὶς νά κάνῃ κάθε λογιῆς τρέλλα, γυρεύοντας νά σκοτωθῆ, νά πολεμήσῃ καλύτερα, νά γλυτώσῃ τὸν ἀνθρώπο ἀπ’ τὰ νύχια τοῦ καπτα-Λιά. Εἶχε μάλιστα ἀπὸ τώρα καί μιὰν ἐλπίδα. Θὰ τὸν ἐγλύτωνε, λέει, μὰ θάρπαζε κι’ αὐτὸς ὁ ἴδιος μιὰ φαρδιά μαχαιριά κατάβαθη καί θάβλεπε νά ξεχύνεται ἀπ’ τὴ σκισιά τῆς τὸ αἷμα του τὸ ἴδιο μαυροκόκκινο. Τὸ σκεφτόταν αὐτὸ μ’ ἀνακούφισι. Νά χυθῆ ὄλο του τὸ αἷμα, ν’

αδειάση όλο όπως τó κρασί άπ' τó άσκι—για νά γλυτώση μιάν άλλη ψυχή. Θά πέθαινε τότες χαρούμενος.

Είχε βρῆ ἔτσι φάρμακο για τόν πόνο του. Δέν θάν τ' άφηνε λοιπόν νά χαθῆ. Κι' έβασάνιζε τώρα τó μυαλό του νά βρῆ τί θά σκεδιάζε ό καπτά-Λιάς.

"Ήξερε όμως κιόλα κάτι πού δέν τ' άρεσε: Σήμερα τ' απόγιομα, κυριακάτικο, ό καπτα-Λιάς είχε πῆ στόν Κουλούρη κι' άλλον έναν, τó Γουργούτα, νάρθουνε νά βουτήξουνε. "Υποπτα τά πράματα. Τί θέλανε σήμερα; Κιαι γιατί τόν Κουλούρη, πού δίχως τó μηχανήμα δέν έκανε στό νερό πολλούς παράδες; Κιαι τó γερο-Γουργούτα, πού δέν ἦταν άξιος ούτε νά βουτήξῃ;

Τó κακό θά γινότανε—και σήμερα κι' όλας.

*

Θαρχόντουσαν κατά τó βραδάκι. Κοντραμπάντο ἦτανε; Ό Μάνος από νωρίς ἦρθε και κρύφτηκε στα βράχια, άπέναντι στην «Αρέθουσα». Στην ανάγκη, αν εύρισκαν τόν κρυφώνα του, μπορούσε νά χαθῆ μέσα στό νερό και νά βγῆ, νά πάρῃ ανάσα, άλλου. Έκασε λοιπόν κι' άφουγκραζόταν.

Περίμενε κάμποσο. Κατά τó σούρπο άκουσε από ζερβά κουπιά πού λάμνανε.

—"Ερχονται, ειπε από μέσα του.

Κύτταξε. Ήταν αυτοί. Ξεχώρισε τῆν παληο-φελοῦκα τού καπτα-Λιά. Κι' ἦτανε τρεῖς μέσα.

"Ἦρθανε κοντά. Ό καπτα-Λιάς άρχισε νά γδύνεται. Κι' όλο έδειχνε τού Κουλούρη κατά τόν πάτο. Ποιός ξέρει τί κρυφούς θησαυρούς τούδειχνε. Μπαγαποντιές!. . .

Ό Κουλούρης γδυνότανε κι' αυτός. Ό γέρο Γουργούτας είχε κάτσει στα κουπιά.

Σκοτεινιάζε. Τά νερά μελανιάζανε. Κι' ἡ σκιά τού βράχου τά θάμπωνε πιό πολύ.

Ό Μάνος γδύθηκε κι' αυτός στό λεφτό. Ό καπτά-Λιάς μαζί με τόν Κουλούρη στόν πάτο τῆς θάλασσας.... Καλό περιμένεις;

Ό Κουλούρης είχε, φαίνεται, κιότσει λίγο. Δέν καλοήθελε. Κι' ό καπτα-Λιάς άρχισε τῆ ρητορική, κουνώντας τά χέρια του.

Τέλος ό Κουλούρης τ' άποφάσισε. Άνέβηκε στην πλώρη και βούτηξε.

Ό Μάνος ανάσαινε ολοένα βαθιά, έτοιμος από στιγμή σε στιγμή νά βουτήξῃ κι' αυτός, μόλις θάπεφτε στό νερό εκείνος ό πλάνος ό καπτά-Λιάς.

Και νάτος, μόλις πέρασε ως ένα λεφτό, ανέβηκε κι' αυτός στην πλώρη και πήδησε. Πριν πέση καλά-καλά, ό Μάνος έσκιζε κι' όλα τó νερό, σε μακροβούτι, χυμώντας κατά τῆν «Αρέθουσα» σαν κυνηγημένο ψάρι.

Μισοσκόταδο ἦτανε κάτω. Μά ό Μάνος ἦξερε καλύτερ' άπ' όλους τά κατατόπια κι' ἦτανε κι' ό πιό γερός. Εἶδε τόν Κουλούρη πού πολέμαγε νά βρῆ τó πορτάκι

τῆς καμπίνας μέσα στό καΐκι. Πῆγε γρήγορα κάτω άπ' τῆν κοιλιὰ τού καΐκιου και περίμενε. Τῆν ἴδια στιγμή ό καπτα-Λιάς πλησίαζε σιγά. Ό Μάνος από κάτω του, όρθός. "Αν ό καπτα-Λιάς έρχόταν νά χτυπήση τόν Κουλούρη, ό Μάνος ἦταν άποφασισμένος νά τόν προλάβῃ.

Μά παράξενο πράγμα. Ό καπτά-Λιάς δέ βαστάει μαχαίρι.. Μυστήριο και τούτο! "Ερχεται κοντά. Ό Μάνος είναι πάντα άπό κάτω του, έτοιμος.

Και τί κάνει ό γερο-κολασμένος: "Εκλεισε τó πορτάκι τῆς καμπίνας και τó σύρτωσε! "Υστερα πάτησε, και βγῆκε, με μιὰ σβελτάδα πού σ' έκανε νά τά χάνῃς. Ό Κουλούρης ἦτανε κλεισμένος στην καμπίνα, στόν πάτο τῆς θάλασσας. Λίγο ακόμα κι' ἡ καμπίνα θάταν τó μνήμα του!

—Κακούργε Λιά... τινάχτηκε ό Μάνος. Μά δέν ἦταν καιρός για συλλογή. "Όσο κι' αν έγιναν όλα με γρηγοράδα, ἡ ανάγκη τῆς ανάσας άρχισε κιόλας. Πῆδησε λοιπόν άπάνου, τράβηξε τó σύρτη. "Όλα ἦλθαν καλά, δέν μπερδεψε πουθενά κι' έτσι ούτε στιγμή δέν χάθηκε τού κάκου. Ἡ πόρτα τῆς καμπίνας άνοιξε. Τó κορμι τού Κουλούρη άναδευότανε στη σκεπή τῆς καμπίνας. Τόν έτράβηξε γρήγορα άπό τά πόδι κι' άμέσως ανέβηκε μαζί του, πολεμώντας ν' άλαργέψῃ κατά τά βράχια.

Μόλις βγῆκε κι' άνάσανε, γλύστρησε πίσω άπό τά βράχια. "Ερριξε πάνω του τόν Κουλούρη με τó κεφάλι χαμηλά και τῆν κοιλιὰ ζουληγμένη από τῆν κόψη τού βράχου. Ό φουκαράς ἦταν άναίσθητος.

Ό καπτά-Λιάς ανέβηκε στη βάρκα κι' ό Γουργούτας άρχισε νά λάμνη στα γεμάτα. "Εστρίψανε κι' όλας πίσω άπ' τῆν πόντα τού κάβου.

Ό Μάνος τούς κύτταζε, καθώς πολέμαγε νά συνεφέρῃ τόν Κουλούρη..... κι' ένιωθε κάτι μέσα του νά βράζῃ.

*

Παιδεύτηκε ώρα πολλή με τόν Κουλούρη. Μέσ' τó κρύο τῆς νύχτας, τρέχανε ἱδρώτες από πάνω του. Τόν έτριβε, τόν έκανε ν' ανασαίνῃ με τó ζόρι, τόν βόηθαγε νά βγάλῃ τó νερό. Δέ σταμάταγε ούτε στιγμή. Πονάγανε τά χέρια του, μουδιάζανε, ξαναπονάγανε και ξαναμουδιάζανε, πού δέν τάνιωθε. "Εσβυνε από τῆν άδιάκοπη κίνησι.

Και τά κατάφερε. Ό Κουλούρης άνοιγόκλεισε τά μάτια, κινήθηκε, αναστέναξε βαθεία.

Ό Μάνος έπεσε τότες χάμω κατακόκκινος, με τά μάτια πεταγμένα μπροστά, τó πρόσωπο σαν πρησμένο, μουσκεμένος άπ' τόν ἱδρώτα.

Γρήγορα συνῆλθε. Πῆρε τότες τόν Κουλούρη στόν ώμο και τραβῆξανε σιγά σιγά κατά κάτω.

Φτάσανε στις καλύβες, ψυχή δὲ βρισκότανε πουθενά. Ούτε τσιγάρο δὲν ἔλαμπε στὸ σκοτάδι. Καθὼς περνάγανε ἀπ' τὴν καλύβα τοῦ καπτά-Λιά, ὁ Μάνος ἔρριξε κατὰ κεῖ μιὰ ἀγριεμένη ματιὰ. Καὶ νὰ ἰδῆς.. ὁ καπτά-Λιάς ποῦχε ἀκούσει τὰ βήματα, βγήκε στὴν πόρτα.

Μόλις εἶδε τὸν Κουλούρη, πού τὸν ἐνόμιζε πιγυμένο, φάνηκε πὼς τοῦστριψαν ὀλοτελα τὰ λογικά του. Εἶδε καὶ τὸν Μάνο. Κι' ἀμολήθηκε κατὰ πέρα.

Τὶ τρέξιμο ἦταν ἐκεῖνο! Ροβόλαγε στὸν κατήφορο, ἔπεφτε σωρὸ κουβάρι, κι' ὅμως ὅταν ἔφτανε κάτου, σηκωνότανε στὰ πόδια του κι' ἔτρεχε. Πήδαγε ἀπὸ ψηλώματα, κάτου, σὲ πέτρες κι' ἀγριόκλαδα, καὶ πάλι ξανάτρεχε. Δὲν θὰ τσακιζότανε πουθενά;

Ὁ Μάνος ἔτρεξε πίσω του. "Ἐτσι πού τὸν ἔβλεπε νὰ κατρακυλάη, νὰ γδέρνεται, ν' ἀνεμίζη τὰ χέρια σὰν τρελλός, ἐννοίωσε μέσα του κάποιον δέος. Πήγαινε ἀπὸ κοντὰ νὰ ἰδῆ τὸ τέλος.

Σὲ λίγο ὁ καπτά-Λιάς ἔφτασε στὴ θάλασσα. Ὁ Μάνος στάθηκε ἀπὸ μακριὰ καὶ κρύφτηκε γιὰ νὰ μὴ τὸν φοβίση. "Ἐτρεξε λοιπὸν κατὰ τὴν ἄκρη τοῦ κάβου ὁ γέρος. Ἐκεῖ στάθηκε καὶ κύτταξε πίσω του. "Ἐκανε ἀπὸ δῶ, ἔκανε ἀπὸ κεῖ—σὰ νὰ τὸν εἶχανε ζώσει χιλιάδες ἐχθροί. Καὶ πήρε τὴ μεγάλη ἀπόφασι: "Ἐβγαλε τὸ σουρτοῦκο του κι' ἔπεσε ἀπὸ κεῖ πάνω στὴ θάλασσα!

Ὁ Μάνος ἦρθε κοντά. Κύτταξε κάτω.

"Ἀκουσε τὸ βούτηγμα. Σημάδι πὼς δὲν ἔπεσε σὲ βράχια, μὰ σὲ νερὸ ὁ κακοῦργος. Τὴ γλύτωσε.

"Ἦτανε τρομαχτικὸ τὸ ὕψος. Μὰ ὁ Μάνος ἐτοιμάστηκε νὰ βουτήξῃ. Ἐκείνη ὁμως τὴ στιγμή σὰν κάποια ἀραχνένια ζώνη στὰ οὐράνια τὸν ἐμπόδισε. Ἡ σιωπὴ πού ἀκολούθησε τὸ δούπο τοῦ κορμιοῦ, τοῦπε ἐπιβλητικά, μὲ ἱερότητα—«μὴ!... ἀπαγορεύεται!» Σὰν ἓνα πυρωμένο σπαθὶ νὰ τοῦκοψε τὸ δρόμο. Καὶ νὰ τοῦπε πὼς αὐτὸ ὠρίζε τὰ πάντα...

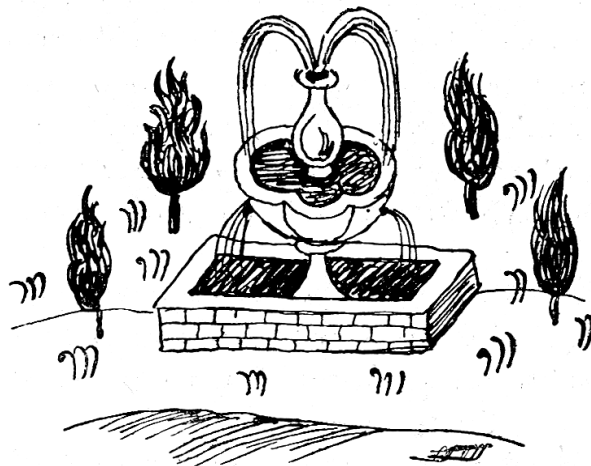
Ἡ σιωπὴ ἐξακολουθοῦσε—κι' ἄς ἀφουγκραζόταν ὀλοένα ὁ Μάνος. Δὲν βγήκε ἀπάνω;..

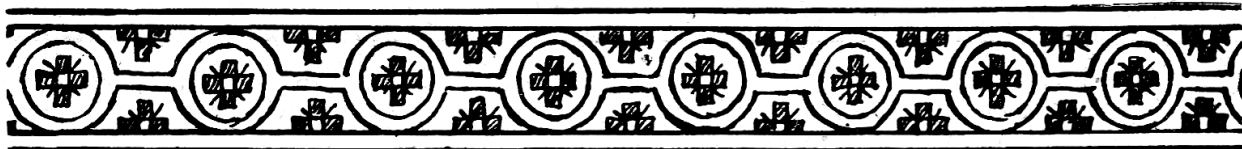
Σιωπὴ. Τὰ νερὰ μόνον παραζόντουσαν ἀνάλαφρα στὸ σκοτάδι.

Κατέβηκε κάτω, ἀπ' τὸ μονοπάτι ὁ Μάνος. Ἐβούτηξε, ἔψαξε. Νὰ τὸ καϊκι... Μωρὲ τί' ναι τοῦτο; Πήγε κοντά: Τὸ κορμὶ τοῦ καπτά-Λιά, μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω, ἀνάδευε μέσα στὸ νερὸ. Τὰ πόδια σειόντουσαν σὰν πλοκάμια κακοῦ χταποδιοῦ. Καὶ τὸ κεφάλι; "ὦ, τὸ κεφάλι!..... Καρφώθηκε μὲ τὸ πέσιμο σ' ἓνα μεγάλο καρφὶ τοῦ τσακισμένου καϊκιοῦ!

Βγήκε ὁ Μάνος. Τοῦρθε στὸ νοῦ ὁ σκοτομὸς τοῦ Βάσσου. Ὁ καπτά-Λιάς στὸ σκοτάδι τοῦ ἀνοίγε τὴν κοιλιὰ μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ τώρα ὁ φονιάς, ὁ δάσκαλος τοῦ κακοῦ, σειότανε κάτου στὸν πάτο, καρφωμένος στὸ περόνι. Κι' ἐκεῖ δά, βρεγμένος, μόνάχος μέσα στὴ νύχτα, ὁ Μάνος, σταυροκοπήθηκε.

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

«.... Καὶ ἀνέζησεν».

(Λουκ. ιε' 32).

Κι' εἶπ' ὁ Χριστὸς στὸ πλάσμα του: —«Τί θές, παιδίτ' ἀν-
θρώπου;

Φῶς καὶ χαρὰ; Γλυκοὺς καρποὺς εὐλογημένου κόπου;
Ἔλα κοντά μου. Τί ποθεῖς; Ψυχῆς γλυκεῖα γαλήνη;
Δύναμη θές; Ἀνάπαυση; Παρηγοριά; Νὰ γίνῃ
παραδεισένια σου ἡ ζωὴ, χερουβικὴ ὕμνωδία;
Ἔλα κοντά μου. Τὸ φτερό ξολοθρευτῆ θανάτου,
τὸ σκοτεινό, τὸ μαῦρο,
δὲ θὰ σ' ἀγγίξῃ τῆς ζωῆς τῆ θεϊκῆ ἀρμονία,
στοῦ ματωμένου μου Σταυροῦ τὸν ἴσκιον ἀποκάτου».

Κι' εἶπεν αὐτός:—«Ὅσα ποθῶ, μακρὰ ἔπο σὲ θὰ τάβρω».

Καὶ τράβηξε κάποιο στρατὶ καὶ κάποιο μονοπάτι,
ποὺ διάλεξε μέσ' στῆς τρελλῆς χαρᾶς του τὸ μεθύσι,
καὶ τοῦ φαινόταν πῶς ἐκεῖ λουλούδιζαν κι' οἱ βάτοι
καὶ πῶς γι' αὐτὸν ἀνοίχτη πειὰ τῆς εὐτυχίας βρύση.
Γιὰ ἰδές ἀνθοὶ ποὺ στρώσανε τῆ γῆ στὸ πέρασμά του.
Γιὰ ἰδές! καὶ τὸ στραβὸ στρατὶ ποὺ διάλεξε, γιορτάζει,
θαρρεῖς, κι' αὐτὸ μὲ λούλουδα χαρᾶς τῆ λευτεριά του.
Κι' αὐτὸς χορεύει καὶ σκιρτᾷ καὶ τραγουδᾷ καὶ κρᾶζει:
—«Ὅλα καλὰ κι' ὅλα γλυκὰ κι' ὅλα ὁμορφα δῶ πέρα».
Κι' ἀμέριμνα κι' ἀφρόντιστα καὶ δίχως συλλογὴ
γυρίζει ὀλοῦθε ξένοιαστα σ' αὐτὴ τὴν ξένη γῆ.

.... Μὰ μέρα μὲ τῆ μέρα
γιατί μαραίνοντ' οἱ ἀνθοὶ καὶ πέφτουν τὰ λουλούδια;
Γιατί λιγότεψ' ἡ χαρὰ καὶ παύουν τὰ τραγούδια;

Γιατί στὸ μονοπάτι
δὲν βλέπει πειὰ ν' ἀνθοβολοῦν καθῶς περνᾷ κι' οἱ βάτοι;
Πῶς ἔπαψ' ἔτσι ξαφνικὰ νὰ λουλουδίζ' ἡ γῆ του
καὶ τ' ἀγριοβόρια μάραναν τὰ στερνολούλουδά της;
Μέσα στὰ στήθια του γιατί θρηνολογεῖ ἡ ψυχὴ του,
κι' εἶναι πικρό, σπαραχτικὸ τὸ θρηνολόγημά της;

Μαυρο σκοτάδι πλάκωσε και τούφραξε τὸ δρόμο.
Μέσα του, ὀλόγυρά του,
ὄλα γεμᾶτα ἀπελπισιά και παγωνιά θανάτου,
κι' ὄλα γεμᾶτα τρόμο.

Κι' αὐτὸς ὄρμᾶ ξανά μπροστὰ και τρέχει στὰ σκοτάδια.
Γυρίζει ἐδῶ, γυρίζει ἐκεῖ, κάμπους, βουνά, λαγκάδια,
χτυπιέται και ματώνεται
και πέφτει και σηκώνεται
και δὸς του τρέχει πάλι.
Θολή ἢ ψυχή, θολὸς ὁ νοῦς.... "Αχ! ποῦ θενὰ τὸν βγάλη
τοῦτος ὁ δρόμος ὁ τραχὺς; Μέσ' στὸ φριχτὸ σκοτάδι
ἀνατριχιάζει νοιώθοντας κρύο θανάτου χᾶδι.

Μὰ μέσα στὸ στροβίλισμα και στὴν ἀνεμοζάλη,
σάν μακρυνὸς ἀντίλαλος, ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ βάθη
ἀναναδευτήκαν τοῦ Χριστοῦ κείνα τὰ λόγια πάλι,
ἀρμονικά, γλυκά, ἀπαλά. Και τ' ἄκουσε κι' ἐστάθη.
Κι' εἶπε: «Στὸν ἴσκιο τοῦ Σταυροῦ δὲν κάθησα ποτέ.

Νὰ δοκιμάσω τώρα;

Μὴν τύχη κι' εἶν' ἀληθινὰ τὰ λόγια σου, ὦ Χριστέ;
Μὴν εἶν' τὰ λόγια π' ὀδηγοῦν στὴ μαγεμένη χώρα,
στὴ χώρα ἐκείνη π' ἀντηχοῦν τ' ἀγγελικὰ Ὁσαννά;»

Και ξαναγύρισε δειλά....

Κι' ἔλεγε μέσα του: «Ἄράγε θὰ μὲ δεχτῆ ξανά;...»
Μὰ ὡς ἔφτασε και στήλωσε πρὸς τὸ σταυρὸ τὸ βλέμμα,
Τὸν βλέπει—ἀπίστευτη χαρά!—νὰ τοῦ χαμογελᾷ,
και μ' ἀνοιχτὰ τὰ χέρια,
χέρια σκαμμέν' ἀπ' τὰ καρφιά, χέρια ποῦ στάζαν αἷμα,
και μὲ στοργὴ ποῦ θαύμαζαν τ' ἀγγελοπεριστέρια,
τὸν προσκαλοῦσε στὴ θερμὴ και στοργικὴ του ἀγκάλη
και τοῦ ξανάλεγε γλυκά: «ἔλα κοντὰ μου» πάλι.
—«Μεῖνε κοντὰ μου. Μιὰ φορὰ παιδί παρακοῆς
και γιὸς τῆς πλάνης ἦσουν,
σάν γύριζες στὶς ἀγκαθιὲς τριβολιασμένης γῆς.
Τώρα στολὴ βασιλικὴ οἱ ἀγγέλοι θὰ σὲ ντύσουν,
κι' ἀγαπημένο μου παιδί θὰ γίνης,
γιὸς τῆς εἰρήνης».

Π. ΖΩΓΡΑΦΟΥ (Από "Εκθέσιν εἰς τὴν αἰθουσαν Στρατηγοπούλου).

ΠΟΡΕΙΑ ΕἰΣ ΕΜΜΑΟΥΣ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ἀπόψεις

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ

Τὸ ὄνομα τοῦ Georges Duhamel ἔχει καὶ ἄλλοτε ἀναφερθῆ ἀπὸ τὴν στήλη αὐτή. Καὶ ὅμως δὲν ἀντέχω στὸν πειρασμὸ νὰ ἀσχοληθῶ καὶ σὲ τοῦτο τὸ σημείωμα μὲ τὸ ἔργο τοῦ Γάλλου αὐτοῦ διανοουμένου καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ, πὺ ἡ φήμη του ἔχει πιά ξαπλωθῆ σ' ὅλον τὸν κόσμον. Ἀφορμὴ μοῦ δίνει ἓνα του νέου βιβλίον πὺ μᾶς ἐχάρισε. Τὸ «Cécile parmi nous» εἶναι ἓνα μυθιστόρημα, πὺ μόλις ἐξεδόθη, στὴ σειρά τοῦ Chronique des Pasquier. Ἀπὸ τὸ 1933 ὁ Duhamel ἄρχισε νὰ ἐκδίδῃ μιὰ σειρά ἀπὸ μυθιστορήματα, πὺ κύριοι ἥρωες των εἶναι μιὰ οἰκογένεια, ἡ οἰκογένεια Pasquier. Τὸ πρῶτον ἔργον τῆς σειράς αὐτῆς βγήκε τὸ 1933 μὲ τὸν τίτλον «Le portaire du Havre». Τὸ τελευταῖον τῆς σειράς, πὺ ἐξεδόθη τὸν περασμένον χρόνον, «Les Maitres», δὲν εἶναι ἄγνωστο σ' ἐκείνους, πὺ παρακολουθοῦν αὐτὴ τὴν στήλην. Μὰ τὸ Cécile parmi nous, θὰ ἔπρεπε νὰ διαβασθῆ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους πὺ θέλουν πράγματι νὰ εἶναι ἐνημερωμένοι μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Γαλλικῆς λογοτεχνίας, τῆς Γαλλικῆς διανοήσεως.

Εἶπα «ἐξέλιξι», ἐπίτηδες. Γιατὶ ἡ Γαλλικὴ διανόησις ἐξελίσσεται τώρα. Δὲν βρισκόμαστε πιά στὴν ἐποχὴν, πὺ ἡ ὀρθολογιστικὴ ἄρνησι κάθε πίστεως—καὶ κάθε ἠθικοῦ φραγμοῦ—ἔδινε τὸ imprimatur στὰ Γαλλικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα. Αὐτὸ τὸ ξέρον πιά κ' οἱ Ἕλληνες λόγιοι, οἱ «προωδευμένοι» (τοῦ 18ου αἰῶνος), ἐννοῶ. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα. Τὸ δεύτερον βῆμα, ὁ δεύτερος σταθμὸς τῆς ἐξελίξεως, εἶναι ἡ ἀπογοήτευσις. Ἡ ἀπογοήτευσις ἀπὸ τὸν περιφρημὸν ἐριγδουπο ὀρθολογισμόν, πὺ εἶχε ἐκθρόψει τὴν σήμερον ὄριμην γενεὰ τῶν Γάλλων λογίων. Αὐτὴ ἡ ἀπογοήτευσις ὀδηγεῖ, σιγὰ σιγὰ, στὸ ν' ἀνοίξῃ, ἐπὶ τέλους,

τ' αὐτιά του ὁ διανοούμενος καὶ στὴ φωνὴν πὺ τὴν ἐθεωροῦσε ἀπηγορευμένην, σὰν τὸ ἔσμα τῶν Σειρήνων στὸν Ὀδυσσεά, στὴν φωνὴν τῆς πίστεως. Δειλά-δειλά ὅμως, νὰ ἐξηγοῦμεθα. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀκούεται ἡ φωνή, πὺ ἴσως καὶ ἡ πίστις κάτι νάχη μὲ τὸ μέρος τῆς, πὺ καὶ οἱ πιστοί, ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτοὶ σὰν κ' ἐμᾶς!

Αὐτὸ τὸ ἀνοίγμα τῶν αὐτιῶν στὴν φωνὴν τῆς πίστεως—ἀνοίγμα πὺ γίνεται δειλά-δειλά, σὰν ἀπηγορευμένην πράξις—εἶναι τὸ τρίτον στάδιον. Ἔρχεται ὅμως τὸ τέταρτον στάδιον, καὶ μᾶς φέρνει πιά στὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐπιστροφῆς. Ἡ ἐπιστροφή εἶναι πιά μιὰ συνειδητὴν πράξις καὶ περιγράφεται σὰν τέτοια. Ἡ στρόφη στὴν πίστιν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπολογίας. Τὰ πρόσωπα πὺ ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν ἄρνησιν καὶ ἀρχίζουν ν' ἀντικρύζουν τὴν πίστιν, παίρνουν πιά ἓνα κύριον μέρος στὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, εἶναι πρόσωπα σεβαστὰ πὺ πρωτοστατοῦν στὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως.

Ἀλλὰ ὑπάρχει τὸ πέμπτον στάδιον. Ἐμφανίζεται πιά ὁ κατασταλαγμένος πιστός, ὁ πιστός πὺ ζῆ τὴν ζωὴν τῆς πίστεως, κυρίως τὴν προσευχὴν, καὶ μὲ τὴν ζωὴν αὐτὴν δίδει τὸν κύριον ρυθμὸν στὴν κοινωνίαν, στὴν δημιουργίαν. Ἡ πίστις δίδει τὸ μόνον νόημα στὴ ζωὴν!

Μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὺ ὁ Duhamel μᾶς ἔδειξε καθαρά, ὅσο λίγοι ἄλλοι, τὴν ἐξέλιξιν αὐτὴν. Ὅταν, κάποτε, κατὰ τὸ 1924 ἂν θυμᾶμαι καλά, εἶχε ἔλθει στὴν Ἑλλάδα ὁ Duhamel καὶ ἔκαμε μιὰ διάλεξιν γιὰ τὴν συμβολὴν τοῦ διανοουμένου στὸν πολιτισμὸν μας, τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐξελίξεως εἶχε γίνῃ φανερόν σ' αὐτόν. Τὸ Chronique des Pasquier μᾶς φέρνει πιά πέρα. Τὸ «Les Maitres» ὅπως καὶ ἓνα ἄλλο, μικρότερον, Au chevet de la civilisation (γνωστὸν κ' αὐτὸ στοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων»), δείχνουν τὸ τέταρτον στάδιον στὴν ἐξέλιξιν τῆς Γαλλικῆς διανοήσεως πρὸς τὴν πίστιν, ὅπως ἐκπροσωπεῖται ἡ Γαλλικὴ διανόησις ἀπὸ τὸν Duhamel. Ἀλλὰ ἡ ἐξέλιξις προ-

χωρεῖ. Κι' ἔτσι ἔχομε τὴν Cécile parmi vous.

Τέκνο μιᾶς ἄπιστης οἰκογενείας, τῆς οἰκογενείας Pasquier, ἡ Cécile βρίσκει τὸν δρόμο τῆς πρὸς τὴν πίστι. Καὶ τὸν βρίσκει τὴν στιγμή ἀκριβῶς πού ἡ ζωὴ, ἡ «μεγάλῃ ζωὴ» τῆς κοινωνίας πού εἶναι μακρυνὰ ἀπὸ τὴν πίστι, ἀρχίζει νὰ τὴν γεμίξῃ μὲ πικρίες καὶ ἀπογοητεύσεις. Ὅτι ἔσπεκε ἀποκοῦμπι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πίστι, δειχνεται τώρα ἀνίκανο νὰ βοηθήσῃ. Ὁ ψευτοπολιτισμὸς τῶν διαφόρων «ἐλευθέρων πνευμάτων», ἡ ψυχρὴ ἐπιστήμη, ἀνίκανη νὰ πῆ λέξι ἔξω ἀπὸ τὸ ἐργαστήριό τῆς. Ἡ τέχνη, ἡ μουσικὴ, ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Cécile, ἕνα μουσικὸ ταλέντο ἐξαιρετικὸ, ἀνεγνωρισμένο ἀπὸ τὸ καλλιτεχνικὸ Παρίσι. Καὶ ὅμως καὶ ἡ τέχνη δειχνεται κι' αὐτὴ ἀνίκανη μὲν ἢ πρώτη μπόρα ξεσπάσῃ. Κι' ἔτσι ἡ Cécile καταφεύγει στὴ μόνῃ καταφυγῇ: Ὁ ἀδελφὸς τῆς ὁ Laurent, ὁ τύπος τοῦ ἐπιστήμονος πού ἀρχίζει ν' ἀναγνωρίζῃ πὼς δὲν ξέρει τίποτε, τὴν βρίσκει σὲ μιὰ Ἐκκλησίᾳ γονατισμένη νὰ προσεύχεται.

Ὁλος ὁ πολιτισμὸς ὁ σημερινός, κάθε τι πού ἢ σύγχρονος κοινωνία τοῦ γνωστοῦ «εὐρωπαϊκοῦ» κόσμου ἔχει νὰ προσφέρῃ στὸν ἄνθρωπο: Ἐπιστήμη, τέχνη, χορῆμα, ὑλικὸς πολιτισμὸς, διασκεδάσεις, ὅλα αὐτὰ ἐκμηδενίζονται καὶ τὸ μόνο πού ἔχει μείνει καταφύγιο στὴν Cécile, τὸν τύπο τοῦ οὐλτρα μοντέρνου πολιτισμένου ἀνθρώπου, εἶναι πάλι ἡ καταφυγῇ στὴν πίστι, τὴν πίστι πού ἀρχίζει νὰ δίδῃ ἕνα νόημα στὴν ζωὴ ὄχι μόνο τῆς Cécile, ἀλλὰ καὶ ὅλων ἐκείνων πού τὴν περιβάλλουν.

Εἶπα «ἀρχίζει νὰ δίδῃ». Γιατὶ καὶ τὸ πέμπτο αὐτὸ στάδιο δὲν εἶναι τὸ τελειωτικὸ. Ἡ πίστις πρέπει νὰ περιβληθῇ μὲ τὴν ἐπίγνωσι. Ὅχι πιά μόνο ἡ πίστις—καταφύγιο στὴ θλίψι, ἀλλὰ ἡ πίστις—ἀφιέρωσις τῆς ζωῆς μας.

Θὰ φθάσῃ στὸ στάδιο αὐτὸ ἡ Cécile—δηλαδή ὁ Duhamel; Ἡ στήλῃ αὐτὴ πού μόνο διαπιστώνει γεγονότα, δὲν μπορεῖ, φυσικά, νὰ προφητεύῃ. Μπορεῖ, ὅμως, νὰ ἐλπίζῃ....

Π. Δαλμ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κλέωνος Παράσχου: Μορφές καὶ ἰδέες.

Ἐκυκλοφόρησαν τελευταίως σ' ἕνα τόμο ἑννέα μελέτες τοῦ κ. Κλ. Παράσχου γιὰ πέντε προσωπικότητες τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος (Γιαννόπουλος, Νιρβάνας, Βαλαωρίτης, Πολίτης, Μαβίλης) τρεῖς ξένους (Σαίξπηρ, Κήτς, Σατωμπριάν) κι' ἕναν γαλλοέλληνα, τὸν Μωρεάς. Βιβλία πού σκοπὸ τους ἔχουν νὰ μιλήσουν πάνω στὴν ἀξία τοῦ ἔργου ἀτόμων πού ἀναδείχθηκαν ὀπωσδήποτε σὲ προσωπικότητες, εἶναι φανερό πὼς ἔχουν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς σημασία καὶ πρακτικὴ ἀκόμα σπουδαιότητα. Πραγματικὰ τέτοιες ἐργασίες μποροῦν ν' αὐξήσουν τὴν ἐπίδρασι μιᾶς προσωπικότητος παραγνωρισμένης ἢ νὰ ἐλαττώσουν τὴν ἐπιρροή μιᾶς ἄλλης πού δὲν τὴν ἀξίζει. Ὅταν μάλιστα πρόκειται γιὰ πρόσωπα δικὰ μας καὶ, ἀκόμη περισσότερο, σύγχρονα, πού, φυσικά, ἡ ἐπίδρασί τους στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου εἶναι φανερὴ, τότε γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη ἡ σημασία ἑνὸς βιβλίου ὅπου μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ σωστὸ μάτι κρίνονται καὶ τοποθετοῦνται πρόσωπα καὶ πράγματα. Ἔτσι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κλ. Πα-

ράσχου θὰ βοηθήσῃ πολὺ στὴ σωστή, ἀντικειμενικὴ, γνωριμία τοῦ ἔργου ὀρισμένων προσώπων πού ἔχουν κάτι νὰ μᾶς ποῦν. Ἰδίως εἶναι πολὺτιμη ἡ συμβολὴ τοῦ β. ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔργο τοῦ Περικλῆ Γιαννόπουλου, πού γι' αὐτὸν ἔγιναν τόσες συζητήσεις τελευταίως.

Π. Κλ.

*

Tihamer Toth Καθηγητοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Βουδαπέστης. Ἡ σὺ φρων ἐφηβία. Μετάφρασις ὑπὸ Νικολάου, Μητροπολίτου Ἀξώμης. Κάϊρον 1938.

Ἐπάρχουν λοιπὸν καθηγηταὶ Εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων, οἱ ὅποιοι γράφουν βιβλία ὅπως τὸ παρόν; Ἀπίστευτον θὰ θεωρηθῇ δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θεωροῦν τὴν «Εὐρώπην» ὡς τὸ ἄσυλον τῆς διαφθορᾶς τῶν ἡθῶν. Καὶ ὅμως, ὅποιος θέλει νὰ αἰσθανθῇ ὅλην τὴν δροσιαν τῆς ἀγνότητος μαζὺ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἐπιστήμης, δὲν ἔχει παρὰ νὰ διαβάσῃ τὸ βιβλίον αὐτό. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρχίσετε τὴν ἀνάγνωσιν, χωρὶς νὰ τὸ διαβάσετε ἕως τέλους. Ρεαλιστικόν, μὲ τὴν πλέον ὑγιᾶ σημασίαν τῆς λέξεως, ἐξετάζει τὰ διάφορα ἠθικῆς φύσεως προβλήματα τοῦ ἐφήβου τῆς συγχρόνου

μεγαλουπόλεως, κατευθύνει καὶ ἐνισχύει τὸν ἔφηβον—θὰ προσθέσωμεν: καὶ τὸν νέον καὶ τὸν ὄριμον ἄνδρα ἀκόμη—εἰς τὸ νὰ μὴ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰ ρεύματα τῆς κακίας πού φωλιάζουν εἰς τὴν σύγχρονον μεγαλούπολιν, ἀλλὰ νὰ ἀγωνισθῇ καὶ νὰ νικήσῃ. Τὰ μάτια τοῦ ἔφηβου ἀνοίγονται, μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἰδῇ τί βρώμα καὶ τί σαπίλα κρύπεται κάτω ἀπὸ τὰ φανταχτερά φτιασιδία, μὲ τὰ ὁποῖα ντύνεται εἰς τὴν σημερινὴν ζωὴν τὸ κακόν, καὶ τὸ ἀκόμη σπουδαιότερον, ὁ ἀναγνώστης βοηθεῖται εἰς τὸ νὰ ἰδῇ τὰ θέλητρα, τὰ ἀκατανίκητα καὶ ἀμάραντα θέλητρα, πού ἔχει μιὰ ζωὴ σύμφωνος μὲ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὄντιος προωρισμένου νὰ στέκη ὑψηλὰ στὴν πραγματικὴν ἡδονὴν πού ἔχει ἢ ἀντίστασις καὶ ἢ νίκη κατὰ τοῦ κακοῦ. Ὅλα αὐτὰ εἰς ἓνα ὕψος αὐτὸ τοῦτο συναρπαστικόν. Δὲν παραξενεύεται κανεὶς διότι τὸ τόσον καλὸ αὐτὸ βιβλίον μετεφράσθη εἰς δέκα Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας εἶναι ἰδιαιτέρως εὐχάριστον, ὅτι ἔχομεν ἤδη καὶ ἑλληνικὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου, καὶ μάλιστα ἐξαιρετικῶς ἐπιμεμηλημένη. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀζώμης, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις προσέφερε μίαν πραγματικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ μάλιστα εἰς τὴν κάπως μορφωμένην μερίδα του. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ κομποῦ αὐτοῦ τεύχους θὰ τὸν εὐχαριστήσῃ θερμῶς διὰ τὴν πνευματικὴν ἀπόλαυσιν πού τοῦ ἔχασε.

Z. N.

*

Ἄντ. Καλαμπούση, Λυρικὰ Δοκίμια.

Ἄν καὶ ὁ ποιητὴς τῶν «Λυρικῶν Δοκιμίων» δείχνεται ὡς ἓνας ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, παρουσιάζει ὅμως πολὺ ἀξιόλογον ἐργασία. Πρῶτα-πρῶτα γιατί δὲν ἀνήκει στὴν χορεία τῶν «ποιητῶν» πού γράφουν χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται... ἂν καταλαβαίῃ τίποτε ὁ ἀναγνώστης. Ὑστερα γιατί τὰ ποιήματά του εἶναι σεμνὰ καί, τὸ ἀκόμη σπουδαιότερον, προδίδουν ἀνησυχίας, κατανόησι τοῦ δράματος τῆς ὑλικῆς ζωῆς, συναίσθησι τῆς ἀνάγκης κάποιας λυτρώσεως.

Ἀπὸ τὴν ἀποψι τῆς μορφῆς κάνει ἐντύπωσι ἢ ἀπλότης τῆς ἐκφράσεως καὶ ἡ χτυπητὴ, ἐπιγραμματικὴ, συντομία πού μεταδίδει τὴν ἰδέαν τοῦ ποιήματος συγκεντρωμένη καὶ καθαρή.

Π. Κλ.

*

Γιωσέφ Ἐλιγιά, Ποιήματα. Θεσσαλονίκη 1938. Ἐκδοσις τοῦ Συλλόγου «Μπενέ-Μπερίθ», ἐπιμέλεια Γ. Ζωγραφάκη.

Παίρνει κανεὶς στὸ χέρι μ' ἓνα εὐχάριστο συναίσθημα τὸν καλοτυπωμένο καὶ ὀγκώδη αὐτὸν τόμον τῶν «Ποιημάτων», ὅταν ἀναλογίζεσαι πῶς ἡ ἔκδοσις τοῦ τόμου αὐτοῦ ἀποτελεῖ μιὰ πράξι, ἔστω καθυστερημένης, ἀναγνωρίσεως, ἓνα ἔργο δικαιοσύνης: Τὸ ἔργο τοῦ Γιωσέφ

Ἐλιγιά, τοῦ ποιητοῦ πού πέρασε μιὰ ζωὴ μᾶλλον στερημένη καὶ παραγνωρισμένη κι' ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δικούς του, συγκεντρώνεται τώρα, μετὰ τὸ θάνατό του, μὲ στοργὴ καὶ φροντίδα.

Καὶ εἶναι ἓνα ἔργο ἀξιόλογο. Γιατί ὁ Γιωσέφ Ἐλιγιά, ζῶντας κι' αὐτὸς σὲ μιὰν ὀλότελα ὑλιστικὴν ἐποχὴ, δὲν ἔμεινε ὅμως ἱκανοποιημένος ἀπὸ τίς ἀπολαύσεις πού αὐτὴ τοῦ προσέφερε. Δέχτηκε νὰ τίς ἰδῇ μόνο περασμένες ἀπὸ τὸ μαγνάδι τοῦ ὄνειρου καὶ τοῦ ιδεώδους, ὡς σύμβολα μᾶλλον, παρὰ ὡς ὑλικὲς μορφές. Ἀλλὰ πῆγε καὶ παραπέρα: Ἐλόθησε τὴ ζωὴν τοῦ πνεύματος καὶ τὴ χροιά μιᾶς τέτοιας ζωῆς, πού τὴν ἀναζήτησε—ὅπως ἦταν φυσικό—στῶν πτέρων του τὴ θρησκείαν, τὴν Ἰουδαϊκὴν. Ἄν καὶ ἔμεινε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του δυστυχισμένος, μὲ ἀνικανοποίητη τὴν ἀνάγκη τῆς λυτρώσεως, ἢ ἀπασχόλησίς του μὲ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη (πού μᾶς ἄφισε ὡραιότατες μεταφράσεις) εἶναι φανερό ὅτι τοῦ μετέδωσε παρηγοριά, αἴσθημα καθαρισμοῦ, δύναμι. Ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ ἀποψι, εἶναι ἀξιοπρόσεχτο, τὸ ὅτι καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ Ἐλιγιά ἀποδείχθηκε ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ ἀλήθεια πῶς τὸν χριστιανισμὸ τὸν πλησιάζει καὶ τὸν νοιώθει ὁ Ἑβραῖος μόνον ἀφοῦ πρῶτα ἀφήσει τὸν ἀπροκάλυπτο ὑλισμὸν πού κατήντησε νᾶναι πραγματικὴ θρησκεία τῶν Ἑβραίων. Ἔτσι καὶ ὁ Ἐλιγιά δὲν μπόρεσε νὰ μὴ σταθῇ μὲ θαυμασμὸ καὶ δέος μπροστὰ στὸν Ἰησοῦν, γιὰ τὸν ὁποῖον ἔχει γράψῃ κι' ἓνα ξεχωριστὸ ποίημα.

Π. Κλ.

*

Καὶ ἕβδομον τεῦχος εἰς τὴν σειρὰν τῆς «Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Συνδέσμου» ἐξεδόθη τελευταίως, περιέχει δὲ διάλεξιν τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀστρονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Σταύρου Πλακίδου. Τὸ θέμα τῆς διαλέξεως αὐτῆς, «Τὸ ἄστρον τῆς Βηθλεέμ», προσπάθεια δηλαδὴ νὰ καθορισθῇ ἐπιστημονικῶς τὸ εἶδος τοῦ «ἄστρου τῆς Βηθλεέμ», εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον, ὅταν μάλιστα ἀπὸ τὸ μικρὸν αὐτὸ τεῦχος πληροφορηθῇ κανεὶς ὅτι μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἠσχολήθησαν οἱ μεγαλύτεροι ἐκ τῶν ἀστρονόμων τοῦ κόσμου καὶ μὲ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ Ἀνώτερον, σεβασμὸν ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τοὺς ἀληθινούς ἐργάτας τῆς ἐπιστήμης.

Π. Κλ.

*

Ἡ ἐν Μυτιλήνῃ Ἑλληνικὴ «Κοινότης Περγάμου» ἐξέδωσε σεμνὸν τεῦχος διὰ τὴν ζωὴν καὶ δράσιν τοῦ Θεοδώρου Βίγκαντ, τοῦ γερμανοῦ ἀρχαιολόγου ὁ ὁποῖος ἀπέθανε πρότινων ἐτῶν ἀφοῦ ἀφιέρωσε ὅλην τὴν ζωὴν του εἰς τὰς Μικρασιατικὰς ἀρχαιότητας, ἐνεργήσας ἀνασκαφάς, ἰδρύσας δὲ καὶ τὸ περίφημον ἐν Βερολίνῃ «Μουσεῖον Περγάμου». Ἡ βιογραφία τοῦ Βίγκαντ, γραμμένη κατὰ τρόπον ἀντικειμενικόν, χωρὶς κενὰς φράσεις, γεμάτη ἀπὸ συγ-

κεχωριμένα στοιχεία, ὀφείλεται εἰς τοὺς κ.κ. Ἀλεξ. Κολυφῆτην, Γυμνασιάρχην καὶ Γ. Κ. Χονδρονίκην, ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους.

*

Ἔνα πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον ἐκυκλοφόρησε τελευταίως. Ἐκδότης ὁ γενικῶς γνωστός Βιολόγος καθηγητὴς Dr. Eberhard Denpert καὶ τίτλος: «Ἡ Φύσις, τὸ θαῦμα τοῦ Θεοῦ» (Die Natur, das Wunder Gottes, Berlin 1938 σελ. 204 R. M. 5.60). Τὸ ἔργον αὐτὸ περιλαμβάνει 22 ἄρθρα, γραμμένα ἀπὸ ἐπιστήμονας διαφόρων εἰδικότητων, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ἔχουν ἀποκτήσει ἀπὸ πολλοῦ παγκόσμιον φήμην διὰ τὴν συμβολὴν των πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης.

Ὅπως δεικνύει καὶ ἡ ἐπιγραφή τοῦ βιβλίου, τὰ θέματα ποὺ πραγματεύονται οἱ συνεργασθέντες διὰ τὴν ἔκδοσίν του ἔχουν τὸ κοινὸν γνώρισμα ὅτι, μολονότι σχετίζονται μὲ τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν καθεὶς ἐξ αὐτῶν καλλιεργεῖ, ἐν τούτοις ὅλα ἀποδεικνύουν καὶ τονίζουν τὴν τάξιν, τὴν κανονικότητα, τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὴν ἁρμονίαν καὶ σκοπιμότητα ποὺ ἐπικρατοῦν εἰς τὴν Φύσιν. Ριζικὴ λοιπὸν ἀντίθεσις πρὸς τὰς μηχανοκρατικὰς καὶ ὑλιστικὰς ἀντιλήψεις ποὺ ἐφάνησαν προσωρινῶς ἐπιπλέουσαι εἰς τὴν διανόησιν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Ὑπεράνω τῆς Φύσεως, τὴν ὁποίαν μελετῶμεν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ὀργάνων ποὺ διαθέτομεν, ὑπάρχει κάτι ἀνώτερον τῆς ὕλης, ἡ ὁποία ἐξαφανίζεται καὶ χάνει τὴν ὄντοτήτά της, κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀνακαλύψεις. Καὶ τὸ κάτι αὐτό, τὸ ἀνώτερον, τὸ πνευματικώτερον, ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα, ἐκφράζεται πλήρως μὲ τὴν λέξιν: Θεός. Ὅχι ὅμως ὁ Θεὸς ποὺ ἐξήτησαν νὰ τὸν εὑρουν ταῦτιζόμενον καὶ ταυτόσημον μὲ τὸν κόσμον οἱ πανθεῖσταί τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ὑπεράνω τοῦ κόσμου, ἀλλὰ συγχρόνως παρίσταται καὶ δρᾷ ἐντὸς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἔργη του εἶναι φανερά εἰς ὀλόκληρον τὴν φυσικὴν δημιουργίαν. Αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολοῦνται ὅλοι οἱ συγγραφεῖς καθηγηταί. Μὲ ὅλον τὸ κύρος τῆς ἐπιστημονικῆς των ἀξίας, ὁμιλοῦν δι' ὅτι σχετίζεται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως μιᾶς κυριαρχοῦ δυνάμεως, τῆς ὁποίας τὰς ἐκδηλώσεις συναντοῦν κατὰ τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων τῆς εἰδικότητός των.

Τὸ γεγονὸς δὲ ὅτι τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν των συναντῶνται πάντως εἰς τὸ ἴδιον τέρμα, ἔχει, βεβαίως, ὅπως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα, ἐφ' ὅσον ὅλοι οἱ συγγραφεῖς εἶναι προσωπικότητες ποὺ παίζουν σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν σύγχρονον ἐξέλιξιν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων. Τὰ ἄρθρα κατατάσσονται εἰς τέσσαρα μέρη: τὸ γενικόν, εἰς τὸ ἀφορῶν τὸν ἀνόργανον κόσμον, εἰς τὸ σχετικόν

πρὸς τὸν ὀργανικόν καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ.

Ἴδου μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐρευνώμενα ζητήματα: «Τὸ θαῦμα τῆς φυσικῆς νομοτελείας» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Max Planck, γνωστοῦ ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτινῶν». «Ἡ μαθηματικὴ νομοτέλεια ἐν τῇ Φύσει» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας Dr. W. Heisenberg. «Τὸ θαῦμα τῆς γενέσεως» ὑπὸ τοῦ διασήμου Βιολόγου καὶ καθηγητοῦ Dr. Hans Driesch. «Ἡ μουσικὴ ἐν τῇ Φύσει», ὑπὸ τοῦ Ζωολόγου-καθηγητοῦ ἐν Freiburg Dr. K. Guenther. «Ὁ θαυμαστός κόσμος τῶν κρυστάλλων» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ R. Nacken. «Ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ» ὑπὸ τοῦ Ἀστρονόμου Dr. J. Plassmann. «Σχέδιον, σκοπὸς καὶ τέρμα ἐν τῇ Δημιουργίᾳ» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ O. Urbach. «Ἡ γένεσις τῶν ὀργανισμῶν καὶ τὸ θαῦμα τῶν γενῶν» ὑπὸ τοῦ Βιολόγου Jakob Frh. von Uexküll, καθηγητοῦ εἰς τὸ Ἀμβούργον. «Οἱ ἐξαφανισθέντες ζωϊκοὶ κόσμοι ὡς μαρτύριον τῆς τελειότητός των», ὑπὸ τοῦ Παλαιοντολόγου Friedrich F. von Huenc. «Ἡ ἁρμονία ἐν τῇ δημιουργίᾳ τῶν ὀργανισμῶν», «Ἡ Φύσις ὡς θεῖον κατασκεῦασμα» ὑπὸ τοῦ Dr. Eberhard Denpert κ. ἄλλ.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔρχεται νὰ πιστοποιήσῃ κατὰ τρόπον πολὺ σαφῆ, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, τὸ γεγονός ὅτι οἱ πραγματικοὶ πρωτοπόροι τῆς ἐπιστήμης οὐδέποτε ἔπαυσαν νὰ τονίζουν τὴν σπουδαιότητα τῶν ὑπηρεσιῶν ποὺ προσφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ Θρησκεία. Καί, ὅπως τονίζει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου ὁ ἐκδότης καθηγητὴς Dr. Eb. Denpert, ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὸν ἀχώριστον σύντροφόν του, τὸν πόνον, καί, συνεχῶς προαγόμενος, πλησιάζει πρὸς τὸν Θεόν. Ἀντιθέτως τὰ ἄλογα ζῶα κινοῦνται καὶ μένουσιν ἐντὸς τοῦ περιωρισμένου κύκλου των. Ὁ ἄνθρωπος, εὐρισκόμενος εἰς τὸ σκότος, ζητεῖ τὸ φῶς καὶ εἰς τὴν πάλιν αὐτὴν ἔγκειται ἡ τραγικότης τῆς καταστάσεώς του. Ἡ παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τῆς παγμοσμίου ἱστορίας μαρτυρεῖ, λέγει ὁ καθηγητής, ὅτι εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπάρχει ἡ λύσις τῆς τραγωδίας ποὺ συνοδεύει τὸν ἄνθρωπον.

Εἰς τὸν στενὸν χῶρον ποὺ διαθέτει ἡ στήλη αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτεθῇ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀξία τοῦ περιεχομένου ἐνὸς τοιούτου βιβλίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ διαβασθῇ ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, ποὺ θέλουσιν νὰ μάθουν τὰς πραγματικὰς ἀντιλήψεις τῶν συγχρόνων ἐπιστημῶν ἐπὶ ἐνὸς θέματος τόσο ἐνδιαφέροντος τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἄνθρωπον.

Δ. Κ.

‘Ο καθηγητής τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Rostock, Dr P. Jordan γνωστὸς ἤδη εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων», ἐξέδωκεν ἓνα ἐνδιαφέρον βιβλίον περὶ τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι ἐν τῇ Φυσικῇ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (Physikalisches Denken in der neuen Zeit).

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἐκτίθενται μὲ σαφήνειαν καὶ ἀπλότητα τὰ στάδια ἐξελίξεως τῆς Φυσικῆς, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν καθόλου τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ὁ ὁποῖος ὑπέστη σοβαρὰν καὶ ριζικὴν μεταβολήν, κατόπιν τῶν φυσικῶν ἐρευνῶν πού ἐγιναν κατὰ τὰς τελευταίας κυρίως δεκαετίας. Ἀφιεροῦται μάλιστα ἰδιαίτερον κεφάλαιον εἰς τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος ἀπὸ καθαρῶς φιλοσοφικῆς ἀπόψεως καὶ γενικῶς ἀποδεικνύεται ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῆς νεωτέρας ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης μέσα εἰς τὸ πλαίσιον πού διαγράφουν αἱ σύγχρονοι περὶ τῆς οὐσίας τῶν φυσικῶν ὄντων ἰδέαι καὶ ἀντιλήψεις.

Ἄλλ’ αἱ μεταβολαὶ τῶν βασικῶν ἰδεῶν τῆς Φυσικῆς σχετίζονται ἀμέσως μὲ τὰ βιολογικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται ἰδιαίτερος ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καθηγητοῦ. Τονίζεται μάλιστα, ὅτι, μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῶν «μηχανοκρατικῶν» συστημάτων, πού ἐπροτάθησαν διὰ νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, ὡς καθαρῶς φυσικο-χημικῶν δράσεων, αἱ ἐρευναι τῶν εἰδικῶν ἐστράφησαν πρὸς ἐρμηνείας γενικωτέρας καὶ μᾶλλον ἀφισταμένους τῶν μηχανοκρατικῶν. Πλείστοι νεώτεροι ἐρευνηταὶ ἠκολούθησαν διαφόρους ὁδοὺς καὶ ἐχρησιμοποίησαν νέους ὁρους, ὅπως π.χ. τὰς λέξεις τελολογίαν, ἐνδελέχειαν, σκοπιμότητα καὶ σχέδιον, ὁλότητα, βιταλισμὸν κ. ἄ. διὰ νὰ περιλάβουν εἰς αὐτοὺς τὴν «ἀντιμηχανιστικὴν» ἀντίληψιν τῶν βιολογικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα δὲν ἤμποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἀποτελέσματα ἀπλῶν καὶ μόνον φυσικο-χημικῶν ἀλλοιώσεων. Καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἔχει προσφέρει ἀρκετὰ ὁ νέος τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι ἐν τῇ συγχρόνῳ Φυσικῇ, οὕτως ὥστε σήμερον νὰ εὐρισκώμεθα εἰς τὸ σημεῖον, ὅχι μόνον ἐντελῶς νὰ ἀρνούμεθα τὴν «μηχανιστικὴν» ἀντίληψιν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ τονίζωμεν τὴν ἀξίαν τῆς ἐρεύνης τοῦ προβλήματος ἐπὶ τῇ βάσει μεθόδων πού δὲν ἔχουν καὶ μεγάλην σχέσιν μὲ τὰς ὑλιστικὰς ἀντιλήψεις τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Δ. Κ.

*

Ἐνα ἀπὸ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα καὶ ἰδιαίτερας προσοχῆς ἄξια βιβλία πού ἐξεδόθησαν τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1938 ἐν Γερμανίᾳ, εἶναι ἀσφαλῶς καὶ τὸ ἔργον «ὁ ἀπολωλενὸς Παράδεισος» (Das verlorene Paradies σελ. 452 R.M. 7,50) τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ ἐν Μονάχῳ καθηγητῆς — παλαιοντολόγος Dr Edgar Dacqué γνωστὸς ἀπὸ ἐτῶν εἰς τοὺς διεθνεῖς κύκλους διὰ τὰς ἐνδιαφερούσας ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ ἐρεῦνας.

‘Ο συγγραφεὺς ὡς ὑπότιτλον τοῦ ἔργου του θέτει τὴν φράσιν «συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς» διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ θέμα πού πραγματεύεται, κατὰ τρόπον ἀρκετὰ πρωτότυπον, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ὁποίας ἐζητήθησαν κατὰ καιροὺς τρόποι καὶ μέσα κατάλληλα. ‘Ο Dacqué ἐξετάζει τὰς προσπάθειάς πού κατέβαλε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάσθη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀφοῦ ἀναφέρει τοὺς διαφόρους μῦθους καὶ τὰς μαγείας πού ἐπλάσθησαν γύρω ἀπὸ τὴν λύτρωσιν τῆς ψυχῆς, φθάνει εἰς τὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπου, καθὼς ἀναφέρει, εἶδον τὴν πλήρη κατάλυσιν των οἱ μῦθοι. ‘Ο Χριστιανισμὸς δίδει τὴν ἐρμηνείαν καὶ τοῦ προβλήματος τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος διαρκῶς παλαίει διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη τελειώσιν του. Πολὺ κερδισμένος θὰ ἦτο ἐκεῖνος πού θὰ ἐδιάβαζε τὸ βιβλίον αὐτό.

*

‘Οσοι αἰσθάνονται σήμερον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ προστρέξουν εἰς τὸ ἔργον τοῦ P a s c a l διὰ νὰ πάρουν πνευματικὴν ἀναψυχὴν—καὶ δὲν θὰ εἶναι ὀλίγοι, εἰς τὴν ταραγμένην ἐποχὴν μας—θὰ εὐχαριστηθοῦν πολὺ ἀπὸ τὴν διευκόλυνσιν πού τοὺς παρέχει εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας των, μία ἔκδοσις τῆς Bibliothèque de la Pléiade, L’oeuvre de Pascal. Texte établi et annoté par Jacques Chevalier. Εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτὴν τὸ ἔργον τοῦ Pascal γίνεται καὶ τεχνικῶς προσιτὸν εἰς τὸν ἀναγνώστην, μέσα εἰς ἓνα τόμον πού συνδυάζει τὴν καλαισθησίαν μὲ τὸ εὐανάγνωστον.

*

Μεταφυσικὴ τῆς συγχρόνου Φυσικῆς (Metaphysik der Physik von heute. R. M. 1) εἶναι ὁ τίτλος μιᾶς διαλέξεως τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου καθηγητοῦ Aloys Wenzl. Εἰς τὴν σύντομον αὐτὴν πραγματείαν ἐκτίθενται περιληπτικῶς οἱ ἀρχαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ νεωτέρα Φυσικὴ, ἰδίᾳ δὲ κρίνονται φιλοσοφικῶς αἱ βάσεις τῆς Φυσικῆς τῶν Κβάντα καὶ τῆς θεωρίας τῆς Σχετικότητος. Διότι, καθὼς δεικνύει ἡ ἐπιγραφή τοῦ τεύχους, ἡ σημερινὴ Φυσικὴ ἐργάζεται ὅχι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐστηρῶν ἀρχῶν τῆς παλαιᾶς «κλασσικῆς» Φυσικῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν πάντοτε τῆς Μεταφυσικῆς.

*

Ἀπὸ τῶν σιηλῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἔχει γίνῃ πολλὰκις λόγος περὶ τῆς ἀξιολόγου ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία συντελεῖται ἤδη καὶ ἡ ὁποία κατατείνει εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τόσον τῆς ψυχιατρικῆς, ὅσον καὶ τῆς Χριστιανικῆς πνευματικῆς πείρας. Ἡ συνεργασία τοῦ ψυχιάτρου καὶ τοῦ Χριστιανοῦ πνευματικοῦ ἐργάτου πρὸς μελέ-

την καὶ θεραπείαν τῶν ψυχικῶν νόσων καὶ διαταραχῶν ὀδηγεῖ εἰς τὴν πλήρη καὶ ὀλοκληρωτικὴν κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου, δεῖγμα δὲ τούτου εἶναι μία νέα ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ Heinz Fleckenstein, Persönlichkeit und Organminderwertigkeiten. Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτην τῆς ἐπιδράσεως τῶν σωματικῶν νόσων ἐπὶ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐννοεῖ πόσον εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα θὰ προκύψουν, ὅταν, ἀφινομένων ἐπὶ τέλος τῶν μονομερειῶν κατὰ μέρος, οἱ ἰατροὶ ἀποφασίσουν ν' ἀναγνωρίσουν ὅτι ὁ ἀσθενὴς ἔχει καὶ ψυχὴν καὶ ψυχικὰς δυνάμεις καὶ ἀδυναμίαις, αἱ ὁποῖαι δὲν παραβλέπονται ἀτιμωρητεῖ, ἀλλὰ καὶ οἱ χριστιανοὶ πνευματικοὶ ἐργάται λάβουν περιοσώτερον ὕψ' ὄψει των καὶ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποῖαν ἀσκεῖ τὸ σῶμα ἐπὶ τῆς ψυχῆς.

*

Ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἀρχίσει πρὸ πολλοῦ νὰ συναισθάνεται ποῖον κακὸν διὰ τὸν πολιτισμὸν ὑπῆρξεν ὁ ἀτομικισμὸς, ὁ ὁποῖος ἐκράτει κατὰ τὴν ἀμέσως προπολεμικὴν, ἰδίως, ἐποχὴν. Μίαν πολὺν καλὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν μελέτην τοῦ ὅλου αὐτοῦ ζητήματος ἀποτελεῖ ἡ ἐργασία τοῦ Roger E. Lacombe. Déclin de l' Individualisme? Ὁ συγγραφεὺς καταδεικνύει ὅτι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἀτόμου καὶ συνόλου εὐρίσκειται εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν συμμόρφωσιν τοῦ ἀτόμου πρὸς ὀρισμέναις ἀνωτέρας ἀξίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ τὸ ἄτομον θὰ ἀντλήσῃ δύναμιν, διὰ νὰ γίνῃ παράγων χρήσιμος διὰ τὸ σύνολον. Πῶς τὸ ἄτομον θὰ συνδεθῇ μὲ τὰς ἀνωτέρας αὐτὰς ἀξίας, αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς δὲν τὸ λέγει κατὰ τρόπον σαφῆ, θέτει ὅμως ὀρθῶς τὸ ζήτημα. Καὶ αὐτό, βεβαίως, εἶναι κάτι ἄξιον ἀναγνωρίσεως.

*

Ποτὲ δὲν εἶναι ἀνωφελὴς ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν ἱεραποστολῶν εἰς τὰς διαφόρους εἰδωλολατρικὰς χώρας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ μέρη ὅπου οἱ ἄνθρωποι εὐρίσκονται εἰς κατὰστασιν πρωτογόνου βαρβαρότητος. Ἄλλ' εἶναι ἰδιαιτέρως διδακτικὴ ἡ ἱστορία τῆς ἱεραποστολικῆς κινήσεως εἰς τὴν χώραν τῶν Παπούων, τῶν νήσων τῆς Νέας Γουϊνέας. Παλιότερες πρὸς ἀνυπέροβλητα ἐμπόδια, ὑποφέροντες ἀπὸ τὸ κλίμα, ἀντιμετωπίζοντες φυλὰς ἀνθρωποφάγων, καὶ δὴ τῆς ἀγριότητος τῶν Καννιβάλων, βλέποντες τοὺς συναδέλφους των νὰ σφαγιαζῶνται ἐν μέσῳ φορικτῶν μαρτυριῶν, οἱ ἱεραπόστολοι αὐτοί, θὰ ἔπρεπε, κατὰ πᾶσαν λογικὴν, ν' ἀπελπισθοῦν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν μίαν τόσο ἀπεγνωσμένην προσπάθειαν. Καὶ ὅμως δὲν ἀπηλίπισθησαν, ἐπέμειναν μέχρι τέλος καὶ τώρα εἰς τὰς νήσους αὐτὰς ἀκμάζει καρπὸς τῶν μαρτυρικῶν προσπαθειῶν, ἡ ἐκκλήσις τῶν Παπού, τὴν ὁποῖαν περιγράφει τὸ βιβλίον τοῦ Georges Goyau, Le Christ chez les

Parous. Ὅποιος βλέπει τὴν θαυμασίαν ἀνθησίν τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος μεταξὺ τῶν πρώην Καννιβάλων αὐτῶν, θὰ ἐννοήσῃ ἴσως τί σημαίνει ἀναγέννησις καὶ νέα ζωὴ.

*

Ἄρκετὰ μᾶς ἀπασχόλησε καὶ ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν τελευταῖον καιρὸν, ὁ Jules Romains καὶ τὸ ἔργον του, ἰδίως τὸ γνωστὸν «μυθιστόρημα-ποταμός» Les hommes de bonne volonté. Ὁ 16ος τόμος τοῦ ἔργου αὐτοῦ, Verdun, εἶναι ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὰς μάχας τοῦ Verdun κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Πολέμους, μάχας, πλοκὴν, ἐπεισόδια, τέχνην, ὅ,τι θέλει καὶ δὲν θέλει εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης, ἀλλὰ μόνον τοὺς «καλοπροαίρετους ἀνθρώπους» τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εὐρῇ, ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον ἔχει ὀδηγὸν τὸν Jules Romains. Διότι τὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγομεν, μαζὺ μὲ τὸν ἥρωα τοῦ ἔργου Jerphanion, πρὸς τὸ παρόν, εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀξία χάριν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ θυσιάσθῃ κανεὶς. Καί, εἰς τὸ τέλος-τέλος, καλοπροαίρετοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀγνοοῦν τὴν θύσιαν, δὲν εἶναι καὶ τόσο καλοπροαίρετοι!

*

Ἐνα ἰδιαιτέρως καλὸν μυθιστόρημα ἐξεδόθη τελευταίως, γραμμένο ἀπὸ τὸν Charles Silvestre μὲ τὸν τίτλον Mère et Fils. Πρόκειται περὶ μιᾶς μητέρας, ἡ ὁποία ἀνθίσταται μὲ ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν, πού μόνον ἡ πίστις εἰμπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ, εἰς τὰς διαφόρους δυσκολίας τῆς ζωῆς καὶ τὰ διάφορα παραστρατήματα τοῦ υἱοῦ τῆς, διὰ νὰ θριαμβεύσῃ εἰς τὸ τέλος. Δὲν εἶναι καθόλου παράδοξον, ὅτι τὸ καλὸν αὐτὸ μυθιστόρημα ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν εἰς τὴν Γαλλίαν, τόσοσιν μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν κύκλων, ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν κοινωνιολογούντων.

*

Ἐνας νομικός, ὁ Albert Giuliani, ἔγραψε μυθιστόρημα—Un Cœur d' homme—ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, τῆς Κορσικῆς. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐργασίας ἰδιαιτέρας ἀξιολόγου κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ κυριώτερον μέρος εἰς τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ παίζει τὸ γνωστὸν ἔθος τῆς Βεντέτίας, ἡ ὁποία ὑπάρχει ἀκόμη εἰς τὴν Κορσικὴν. Τὸ ἔργον εἶναι γραμμένον μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιμέλειαν, προδίδει πραγματικὴν ἀγάπην πρὸς τὸν λαὸν τοῦ ὁποῖου τὰ ἔθιμα περιγράφονται, σαφῆ καὶ ὑγιᾶ ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἔχει λογοτεχνικὴν ἀξίαν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἐξήλευναν πολλὰ ἔργα ἄλλων ἐξ ἐπαγγέλματος λογοτεχνῶν.

*

Ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς τύχης τῶν διαφόρων ἀντιχριστιανικῶν πειραματισμῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, θὰ διαβάσουν μὲ ἐνδιαφέρον τὸ βιβλίον τοῦ Antoin Lestra, Le Conflit religieux

et scolaire en Alsace et en Lorraine (1936-1937). Μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Λωρραίνης εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ γνωστοὶ γαλλικοὶ ἀντιχριστιανικοὶ κύκλοι ἐνόμισαν ὅτι εὐδὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσαγάγουν καὶ εἰς τὰς δύο αὐτῆς ἐπαρχίας τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον διέπει τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ χωρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κράτους. Ἰδιαιτέρως ἡ Κυβέρνησις Μπλουμ κατέβαλεν ἐξαιρετικὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς θρησκείας ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Λωρραίνης, ἀλλὰ ἡ ἀντίδρασις τῶν γονέων ἦτο τόσο ἀποφασιστικὴ, ὥστε ἀνεστάλη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων αὐτῶν. Εἰς τὸ τέλος τὸ Γαλλικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐδικαίωσε τοὺς γονεῖς, πὺν προσέφυγαν εἰς αὐτό. Ἴσως ἡ περιπέτεια αὐτὴ ἀποτελέσῃ διδάγμα διὰ τὸ μέλλον!

*

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ στρατιὰ τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶνε πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅ,τι φανταζόμεθα. Θὰ ἦτο πλάνη νὰ νομίζωμεν ὅτι οἱ τρεῖς πρῶτοι αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶνε ἡ μόνη ἐποχὴ πὺν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μάρτυρας τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Εἶναι ὁμως, ἴσως, ὀλίγον ἀκόμη γνωστὸν, πόσον μαρτυρικὸν αἷμα ἐχύθη κατὰ τὰς διαφόρους ἀνὰ τὸν ἀπολίτιστον κόσμον χριστιανικὰς ἱεραποστολάς. Ἀρκετὰ διαφωτιστικὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ἓνα σχετικὸν βιβλίον τοῦ Th. Bestermann. Ἀντὶ ἀφηρημένης λογίας περιγραφῆς, ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ βιβλίον του The Travels and Sufferings of Father Jean de Brébeuf μᾶς περιγράφει τὴν ζωὴν ἐνός ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἄφησε κάθε ἄνεσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωῆς, ἐπῆγε εἰς τὰς ἀπολιτίστους χώρας τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν καὶ εἰς τὸ τέλος ὑπέφερε τὰ μεγαλύτερα καὶ φορικτότερα μαρτύρια με καρτερίαν, καὶ αὐτὸ τοῦτο χαράν, πὺν ἐπροξένησαν πραγματικῶς κατὰ τὴν ζωὴν καὶ πὺν εἶνε ἐντελῶς ἀσύλληπτα διὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὅταν ἀπὸ αὐτὸ λείπῃ ἡ χριστιανικὴ πίστις.

Ὅσον καὶ ἂν κανεὶς θέλῃ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνθρώπων, πὺν δὲν συγκινοῦνται ἀπὸ τίποτε, δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ αἰσθανθῇ μέσα του κάποιαν ἱεράν συγκίνησιν, ὅταν διαβάξῃ τὰ γεγονότα (καὶ μόνον γεγονότα) πὺν περιγράφει τὸ βιβλίον αὐτό. Καὶ νὰ σκεφθῇ κανεὶς πόσαι χιλιάδες τοιούτων ἡρώων ἐθνυσιάσθησαν καὶ θυσιάζονται χάριν τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία ἐν τούτοις—δηλαδὴ ἡ δῆθεν πολιτισμένη μερὶς τῆς—εἶνε ἀπεροσφημένη νὰ παρακολουθῇ τὰ ἀλλεπάλληλα διαζύγια τῶν διαφόρων ἀστέρων τοῦ κινήματος.

*

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν γνωριμίαν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ μελέτη τοῦ, τόσο γνωστοῦ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἰαίου C. I. Bratianu, Privilèges et Franchises municipales dans l' Empire Byzantin. Ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τοῦ τρόπου

κατὰ τὸν ὁποῖον εἶχον ὀργανωθῆ εἰς τὸ Βυζάντιον οἱ Δήμοι, τόσο οἱ ἀγροτικοὶ ὅσον καὶ οἱ ἀστικοὶ, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοδιοικησεως τῶν Δήμων, τὸ ὁποῖον—μολονότι θὰ φαίνεται ἀπίστευτον εἰς ἀναγνώστην, ὁ ὁποῖος ἰδέαν περὶ Βυζαντίου ἔχει μόνον ἀπὸ ὅσα ἐναντίον αὐτοῦ ἔχουν γραφῆ—διεῖπε τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Ἡ ἀκμὴ τῶν αὐτοδιοικουμένων τούτων Δήμων ἀνεκόπη ἐπὶ τῶν Ἰσαύρων, ἀλλὰ κατόπιν ἡ ἐξέλιξις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἔδωκε, νέαν ὄψιν εἰς τὴν τοιαύτην ὀργάνωσιν τῶν Δήμων.

*

Διὰ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 ἀποτελεῖ ἓνα σπουδαῖον σταθμὸν, διότι εἶχε δοθῆ τότε, μετὰ τὴν περιφημον Βερολίνειον γραμμῆν, ἡ ἐλπίς ὅτι θὰ λυθῆ ἐπὶ τέλους τὸ περιφημον ἀνατολικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀπασχόλει δόκλιτρον τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν περίοδον μέχρι τοῦ μεγάλου πολέμου. Διὰ ποῖον λόγον ἡ Βερολίνειος γραμμὴ δὲν ἔγινε πραγματικότης, ὅπως ἠελπίσαμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦτο εἶνε, ὡς γνωστὸν, πολὺπλοκὸν ζήτημα. Πάντως ἡ μελέτη τοῦ W. N. Medlicott, The Congress of Berlin and After, μᾶς βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ κατανοήσωμεν τὰ τῶν παρασκηνίων τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ καὶ τὸν ἀνταγωνισμόν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἀκόμη βοηθεῖμα εἰς τὸ νὰ κατανοήσωμεν τὸν τρόπον μετὰ τὸν ὁποῖον ὁ λόρδος Beaconsfield ἀφ' ἐνός καὶ ὁ Γλάδστον ἀφ' ἑτέρου, ἕκαστος μέσα εἰς τὸν ἰδικὸν του γενικώτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, ἀντιμετώπισε τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησε νὰ λύσῃ καὶ τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε τὸ Βερολίνειον Συνέδριον.

*

Καὶ ἓνα ἄλλο βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἐπίσης ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, διότι σχετίζεται μετὰ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας: Πρόκειται περὶ τῆς πολιτικῆς βιογραφίας ἐνός Ἀγγλοῦ πολιτικοῦ εἰς τὸν ὁποῖον πολλὰ ὀφείλει ἡ Ἑλλάς, τοῦ Γεωργίου Κάνιγκ. Τὸ βιβλίον τῆς Dorothy Marshall, The Rise of George Canning, παρακολουθεῖ τὴν πολιτικὴν σταδιοδρομίαν τοῦ Ἀγγλοῦ πολιτικοῦ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ταχύτητα μετὰ τὴν ὁποῖαν ἡ προσωπικότης αὐτὴ ἐπεβλήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀλλὰ καὶ διεθνῶς.

*

Ὁ ρόλος τῆς Ἀγγλικῆς χρηματαγορᾶς ὡς παγκοσμίου τραπεζίτου, ἔχει κινήσει τὴν προσοχὴν ὄλου τοῦ κόσμου, κάποτε δὲ τὸν φόβον, ἀλλὰ καὶ τὸν φθόνον. Ὁ καθηγητὴς Hamilton Jenks ἔχει ἀναλάβει νὰ μελετήσῃ μετὰ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον τὸ οικονομικὸν αὐτὸ φαινόμενον τῆς διεπιστάσεως τοῦ ἀγγλικοῦ κεφαλαίου εἰς τὰ διάφορα ξένα κράτη. Τὸ τελευταῖον του βιβλίον The Migration of British Capital At 1875, παρουσιάζει τοῦτο τὸ ἰδιαιτερόν προσόν, ὅτι δεικνύει ἐξαιρετικὴν εὐρύτητα ἀντι-

λήψεων, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὰς περαιτέρω συνεπειὰς τοῦ οικονομικοῦ τούτου φαινομένου. Χωρὶς ὑπερβολάς, πού δεικνύουν πάντοτε ἀτέλειαν εἰς τὴν ἔρευναν, ὁ συγγραφεὺς εἰσέρχεται καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πολιτικῆς Ἱστορίας, ἀκόμη δὲ καὶ τῆς Ἠθικῆς, προσπαθὼν νὰ καταστήσῃ ἐμφανῆ τὴν ἀλληλεξάρτησιν, ἢ ὅποια ὑφίσταται μεταξὺ τῆς Ἠθικῆς καὶ τῆς προόδου, ἀκόμη καὶ εἰς τὸ οικονομικὸν πεδῖον.

*

Ἀπὸ ἀρχαίων ἐτῶν ὁ μεσαίων καὶ ὁ πολιτισμὸς του γίνονται ἀντικείμενον σοβαρᾶς μελέτης, ἀναγνωρίζεται δὲ ὅτι δὲν εἶνε ὀρθὴ ἢ περὶ τοῦ μεσαίωνα ἀντίληψις πού ἦτο τῆς μόδας μέχρι τοῦδε. Ἡ τάσις αὐτῆ, νὰ γνωρίσωμεν καλλίτερα τὸν μεσαίωνα καὶ νὰ ἐπανορθώσωμεν προηγουμένας πλάνας, παρατηρεῖται καὶ μεταξὺ ἐπιστημόνων οἱ ὅποιοι ἀσπάζονται κοσμοθεωρίαν διάφορον ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ καθηγητὴς Émile Bréhier εἰς τὸ βιβλίον του La Philosophie du Moyen Age, μᾶς παρουσιάζει τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ἐρεῦνης τοῦ μεσαίωνα, ἢ ὅποια γίνεται ἀπὸ σκοπιᾶν μὴ χριστιανικῆν, ἀλλὰ μὲ ἀρχαίαν διάθεσιν ἀναγνωρίσεως τῆς ἀληθείας. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἢ ἐν λόγῳ ἐργασία εἶναι ἀξιεπαινος.

*

Μεγάλῃ κίνησις παρατηρεῖται σήμερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς μελέτην τῶν ζητημάτων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῶν φυλακῶν καὶ τὴν ζωὴν τῶν φυλακισμένων. Ἐκ τῶν διαφόρων σχετικῶν βιβλίων τὰ ὅποια εἶδον τελευταίως τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐδῶ δύο ἐργασίας: Notes of a Prison Visitor, τοῦ Gordon Gardiner, καὶ Men in Cages, ὑπὸ H. U. Triston. Καὶ τὰ δύο εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν πείραν, καὶ διὰ τοῦτο ἄξια προσοχῆς καὶ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καθένα ὁ ὅποιος ὀπωσδήποτε ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα.

*

Ἡ πρόοδος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ ἀμφίστομον μάχαιραν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἐγκλήματος. Τὰς διαφόρους τεχνικάς καὶ ἐπιστημονικάς προόδους ἐκμεταλλεύονται οἱ ἐγκληματῆται, ἀλλὰ τὰς χρησιμοποιοῦν καὶ ὅσοι εἶναι τεταγμένοι διὰ τὴν πρόληψιν καὶ δίωξιν τοῦ ἐγκλήματος. Τεραστία εἶναι ὄντως ἢ ἐξέλιξις ἢ ὅποια ἔχει παρατηρηθῆ ὡς πρὸς τοῦτο. Μίαν εἰκόνα αὐτῆς τῆς ἐξελίξεως παρέχει ἡ ἐργασία τῶν Harry Söderman καὶ John. J. O' Connell, Modern Criminal Investigation. Ἀντλοῦντες ἀπὸ τὴν πείραν των οἱ συγγραφεῖς περιγράφουν τὰς συγχρόνους μεθόδους τῆς ἐξιχνιάσεως τοῦ ἐγκλήματος, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἐπιστημονικὸν ἐργαστήριον (χημικόν, μικροβιολογικόν κλπ.) ἀποκτᾷ ὀλονὲν μεγαλυτέραν σπουδαιότητα.

Μεταξὺ ἐνὸς ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ «πολὺ κοι-

νὸν» τοῦ αἰῶνός μας καὶ τῶν πρώτων ἐλεγεσιακῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (Τυρταίου, Σόλωνος, Ξενοφάνους κλπ.) ἡ ἀπόστασις φαίνεται μεγάλη καὶ τὸ χάσμα ἀγεφύρωτον. Καὶ ὅμως ἡ ἐργασία τοῦ C. M. Bowra, Early Greek Elegists, ἀποτελεῖ μίαν προσπάθειαν νὰ γεφυρωθῇ τὸ χάσμα αὐτό, νὰ ἔλθουν οἱ ἀρχαῖοι ἐλεγεσιακοὶ ποιηταὶ καὶ κάτι νὰ εἰποῦν εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Καὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀποτυχημένη ἢ προσπάθεια αὐτῆ.

*

Μία ἐνδιαφέρουσα μελέτη ἔρχεται νὰ προστεθῇ εἰς τὴν πλουσιωτάτην πρόσφατον βιβλιογραφίαν τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ. Πρόκειται περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Emil G. Kraeling. The Book of the Ways of God. Μολονότι εἰς πολλὰ σημεῖα ὁ συγγραφεὺς χάνεται καὶ αὐτὸς μέσα εἰς τοὺς λαβυρίνθους τῆς περιφήμου «κριτικῆς τοῦ κειμένου» (ἢ ὅποια τὰς περισσοτέρας φορὰς ὡς βάσιν τῆς ἔχει τὴν φαντασίαν) πρέπει νὰ σημειωθῇ μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι ὁ συγγραφεὺς γνωρίζει νὰ ὀμιλῇ μετὰ δισταγμοῦ ὅταν ἀκολουθῇ τὰς μεθόδους τῆς κριτικῆς σχολῆς. Καὶ ἀποτελεῖ, βεβαίως, αὐτὸ κάποιαν πρόοδον, ἐν συγκρίσει μὲ τὸν στόμφον, μὲ τὸν ὅποιον ἠσκεῖτο ἄλλοτε αὐτῆ ἢ κριτικῆ. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι σιγά-σιγά ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὴν μόδαν τῆς κριτικῆς θὰ ἐπιτρέψῃ περισσοτέραν ἐμβάθυνσιν καὶ οὐσιαστικωτέραν μελέτην τῶν θησαυρῶν αὐτῶν, πού εἶνε κλεισμένοι μέσα εἰς βιβλία ὅπως τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ "ΑΚΤΙΝΕΣ,,

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ "ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ,,

Συνδρομὴ ἑτησίᾳ:

Ἐσωτερικοῦ Δραχ. 30.

Ἐξωτερικοῦ Σελλ. 4 ἢ \$ 1.

Τιμὴ φύλλου Δραχ. 5.

Ἐπεύθυνος:

Σπ. Ι. Παμπούκης

Ἀχαρνῶν 11 β

Ἐπιστολαὶ καὶ ἐμβάσματα

κ. Γεώργιον Ἀλεξίου

ὁδὸς Καρύτση 14.

Ἀθῆναι.

Προϊστάμενος Τυπογραφείου

Δ. Παπακωνσταντίνου

Μαυρομιχάλη 176